

STATISZTIKAI SZEMLE

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL FOLYÓIRATA

IV. ÉVFOLYAM, 8. SZÁM

1952 AUGUSZTUS

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST II., KELETI KÁROLY-UTCA 5. TELEFON: 155—208

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST II, KELETI KÁROLY-U. 5. TELEFON: 358—530, 130-AS MELLÉK

Szerkeszti: PIKLER GYÖRGY

TARTALOM

	Oldal
A statisztika decentralizásáról intézkedő határozat következetes végrehajtásáért	631
A statisztika tudományként való meghatározásának kérdéséhez. — <i>Sz. Sztrumilin</i>	637
Néhány szó az építőipari statisztika fejlődéséről. — <i>Tar József</i>	647
A szocialista számvitel és statisztika kiépítésének alapjai Csehszlovákiában. — <i>F. Herbst</i>	654
A külkereskedelmi statisztika fejlődése. — <i>Dr. Herczog Mária</i>	658
A számvitel és a számítási munkák gépesítése. — <i>D. Zsak és T. Tirzbanurt</i>	665
Az állami erdőgazdaságok statisztikai rendszere. — <i>Pintér László</i>	672
A SZOVJET TAPASZTALATOKBÓL	677
A beszámolójelentések csökkentésének és egyszerűsítésének tapasztalatai a vasúti szállításban. — <i>V. Vlagyimirov és Sz. Szuggik.</i>	
HOZZÁSZÓLÁS	680
Hozzászólás Kornis P. Andorné „Változó és változatlan állományú gazdasági indexek” c. cikkéhez. — <i>Drechsler László és Köves Pál.</i>	
A selejt elemzése a vállalati statisztikában. — <i>Dr. Adamovits Jenő.</i>	
Hogyan javította meg a statisztikai munkát a IV. sz. Budapesti Tefu Vállalatnál a Lozinszkij-rendszer bevezetése? — <i>Horváth Gyula.</i>	
Hozzászólás Zala Ferenc „A terveljesítés elemzése egy felvásárló kereskedelmi vállalatnál” c. cikkéhez. — <i>Dr. Szabó Sándor.</i>	
NEMZETKÖZI STATISZTIKA	696
Tervjelentések: Szovjetunió, Bolgár Népköztársaság, Csehszlovák Köztársaság, Lengyel Népköztársaság, Német Demokratikus Köztársaság, Román Népköztársaság.	
STATISZTIKAI HÍRADÓ	709
A statisztikai oktatás módszertanának kérdéseiről rendezett ankét. — A Békésmegyei Statisztikai Kirendeltség munkájának első tapasztalatai. <i>Garai József.</i> —Ankét a Statisztikai Kiadóvállalat 1953. évi könyvkiadási tervéről.	
IRODALOM	718
Könyvszemle	718
Folyóiratszemle	718

СТАТИСТИЧЕСКОЕ ОБОЗРЕНИЕ

ЖУРНАЛ ЦЕНТРАЛЬНОГО СТАТИСТИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ

4-й год издания. № 8.

Август 1952 г

РЕДАКЦИЯ И ИЗДАТЕЛЬСТВО: БУДАПЕШТ, КЕЛЕТИ КАРОЛЬ-УЛ. 5.

Редактор: ДЬЕРДЬ ПИКЛЕР

СОДЕРЖАНИЕ:

	Стр.		Стр.
За последовательное исполнение положения по децентрализации статистики	631	О состоянии механизации учета и вычислительных работ. — Д. Жак и Т. Тирзбанурт	665
К вопросу об определении статистики как науки. — С. Струмилин ..	637	Система статистики государственных лесохозяйств. — Ласло Пинтер .	672
Несколько слов о развитии статистики строительства. — Йозеф Тар	647	ИЗ СОВЕТСКИХ ОПЫТОВ	677
Базы построения социалистического учета и статистики в Чехословакии. — Ф. Гербст	654	ВЫСКАЗЫВАНИЕ	680
Развитие статистики внешней торговли. — Др. Мария Герцог	658	МЕЖДУНАРОДНАЯ СТАТИСТИКА	696
		СТАТИСТИЧЕСКИЕ ИЗВЕСТИЯ	709
		КНИГИ И ЖУРНАЛЫ	718

Перепечатка разрешена только с указанием источника

REVUE STATISTIQUE

PÉRIODIQUE DE L'OFFICE CENTRAL DE STATISTIQUE

IVe ANNÉE, N° 8.

AOÛT 1952

RÉDACTION ET ADMINISTRATION: BUDAPEST II, KELETI KAROLY-U. 5.

Rédacteur: GEORGES PIKLER

SOMMAIRE:

	Pages		Pages
Pour l'application conséquente de l'arrêté sur la décentralisation de la statistique	631	La mécanisation de la comptabilité et des travaux de calcul. — D. Djak et T. Tirzbanourt	665
Au sujet de la définition de la statistique en tant que science. — S. Stroumiline	637	Le système statistique des exploitations forestières de l'État. — Ladislav Pintér	672
Quelques mots concernant le développement de la statistique du bâtiment. — Joseph Tar	647	DES EXPÉRIENCES SOVIÉTIQUES	677
Les fondements de l'extension de la comptabilité et de la statistique socialistes en Tchécoslovaquie. — F. Herbst	654	RÉFLEXIONS	680
La progression de la statistique du commerce extérieur. — Dr Marie Herczog	658	STATISTIQUE INTERNATIONALE	696
		ACTUALITÉS STATISTIQUES	709
		LIVRES ET REVUES	718

LA REPRODUCTION DES ARTICLES N'EST AUTORISÉE
QU'AVEC LA CITATION DE LA SOURCE

A STATISZTIKA DECENTRALIZÁLÁSÁRÓL INTÉZKEDŐ HATÁROZAT KÖVETKEZETES VÉGREHAJTÁSÁÉRT

1951 januárjában jelent meg a statisztikai adatszolgáltatási rendszer decentralizálásáról intézkedő népgazdasági tanácsi határozat. A decentralizálásról szóló határozat célja az volt, hogy a legfelsőbb szervek, elsősorban a minisztériumok rendelkezzenek statisztikával, értékeljék, elemezzék a számok segítségével a tervek teljesítését, gazdasági munkájuk eredményeit és hiányosságait. A határozat ezt a célt elérte. Míg azelőtt a minisztériumok nem rendelkeztek önálló statisztikával, nem állítottak össze kiértékelő, elemző táblákat tartalmazó statisztikai jelentéseket és a Statisztikai Hivatal jelentéseit használták fel, addig ma már minden minisztérium rendszeresen megjelenteti tájékoztatóit és ezeknek minősége, színvonala hónapról-hónapra emelkedik. Míg azelőtt a minisztériumokban nem volt statisztikai osztály és az egyes főosztályokon nem működtek statisztikai csoportok, és a statisztikai munka a tervfőosztályon dolgozó egy-két előadó reszortmunkája volt, addig ma egy-két kivételtől eltekintve, valamennyi minisztériumnak van önálló statisztikai osztálya, amely több-kevesebb sikerrel már átfogja, irányítja a szakmai főosztályokon működő statisztikai csoportok munkáját. Azelőtt maga a minisztérium keveset törődött a statisztikai adatszolgáltatás fegyelmeivel, pontosságával, megbízhatóságával, nem harcolt az engedély nélküli, a szükségesnél részlegesebb kontárstatisztikák ellen. Ez többé-kevésbé érthető volt: hiszen nem a minisztérium volt a statisztika gazdája, hanem a Központi Statisztikai Hivatal és a jó statisztika előnyeit a minisztérium csak közvetve, — mintegy másodkézből — a Statisztikai Hivatal összesítésében tapasztalhatta, a helytelen adatszolgáltatás hátrányai pedig szintén elsősorban a Statisztikai Hivatalt érintették. A minisztérium ezért általában nem saját kezdeményezésére — mert munkájának érdeke követelte volna így — igyekezett a hiányosságokat kiküszöbölni, hanem csak a Hivatal unszolására, annak ismételt felszólítására. Ma a helyzet más. A minisztériumi statisztika gazdája a minisztérium lett. A jó adatszolgáltatás előnyei neki kedveznek, a rossz adatok a minisztérium munkáját gátolják. A közvetlen érdekeltség megjavította a statisztikai adatszolgáltatás minőségét, a határidőket meggyorsította, eredményesebbé tette a kontárstatisztikák elleni harcot. A statisztikai rendszer decentralizálása nyomán a minisztériumok törödni kezdtek a vállalati statisztikai munkájával, több támogatást adtak a vállalati statisztikusoknak, megszilárdították helyzetét az üzemen belül, foglalkozni kezdtek szakmai továbbképzésükkel. A statisztikai munka színvonala a decentralizálás nyomán minőségileg megjavult.

*

Az elért eredmények mellett a decentralizálás végrehajtásában s ezért magában a statisztikai munkában is számos hiányosság maradt. A Népgazdasági Tanács egyik legutóbbi ülésén szükségesnek tartotta megvizsgálni a statisztikai adatszolgáltatás decentralizálásáról hozott korábbi határozatának végrehajtását. A Népgazdasági Tanács az e téren fennálló hiányosságokat a következőkben jelölte meg:

1. Egyes minisztériumok még mindig nem hajtották végre a statisztikai adatszolgáltatás decentralizálását, másoknál a végrehajtás csak formális.

2. Azoknak a minisztériumoknak egyrészt, ahol a statisztikát lényegében decentralizálták, még nem megfelelő a statisztikai munka színvonala, — az adatok mechanikus összesítése mellett keveset foglalkoznak a statisztikai elemzéssel; a statisztika nem terjed ki egyes döntő kérdésekre; hiányosságok vannak az adatok megbízhatósága, az adatszolgáltatás határídeje terén.

3. Egyes minisztériumok megszegik a statisztikai adatszolgáltatás rendjére vonatkozó törvényes határozatokat. A kérdőíveket, az adatszolgáltatás módját önkényesen megváltoztatják.

*

A statisztikai adatszolgáltatás decentralizálása nem történt meg a Földművelésügyi, a Postaügyi, a Közoktatásügyi, a Népművelési és az Egészségügyi Minisztérium területén. A legtöbb hiányosság a Földművelésügyi Minisztérium területén van. A decentralizálás végrehajtására eredetileg kitűzött 1951. december 31-i határidőt a Földművelésügyi Minisztérium számára meg kellett hosszabbítani. A Népgazdasági Tanács újabb határozatot hozott és a decentralizálás végrehajtásának határídejét 1952. április 30-án jelölte meg, azonban a decentralizálás erre a meghosszabbított határidőre sem történt meg. A Földművelésügyi Minisztérium kidolgozott egy rendelettervezetet, amely általánosságban leszögezi ugyan a decentralizálás szükségességét, de azok a konkrét intézkedések, amelyeket a rendelet tartalmaz, a gyakorlati végrehajtás sikerét nem biztosítják. A tervezet szerint a minisztériumon belül a statisztika nem futna össze — mint ahogy ez a többi minisztériumokban történik — egy a szakfőosztályoktól független statisztikai osztály kezében, hanem a statisztikai jelentések összeállítását az egyes szakfőosztályok különállóan végeznék. Ily módon sem a rendszer egysége, sem az adatok helyességének központi ellenőrzése, sem a Statisztikai Hivatallal való egyeztetés lehetősége a minisztériumon belül nem volna biztosítható. Másrészt a rendelettervezet nem gondoskodik arról, hogy a tanácsoknál megfelelő statisztikai szervezet gyűjtse, összesítse és továbbítsa a mezőgazdasági statisztikai adatokat, azaz nem gondoskodik a statisztikai adatszolgáltatás alapjainak megnyugtató megszervezéséről.

A statisztikai adatszolgáltatás decentralizálásának hiánya Földművelésügyi Minisztérium területén számos vonatkozásban érezhető kedvezőtlen hatását. Így pl. a Földművelésügyi Minisztérium, mivel összesített adatait a Statisztikai Hivatallal nem egyezteti, számos alapvetően fontos adatot a Statisztikai Hivataltól eltérően — s legtöbb esetben helytelenül tart nyilván. Megtörtént például, hogy a Földművelésügyi Minisztérium által nyilván tartott traktorok és vontatók száma jóval felül múlta a valóságos állományt, mivel a Minisztérium a traktorok között számba vette a roncs állapotban lévő és már ki nem javítható gépeket is.

Nem valósult meg a statisztika decentralizálása a Postaügyi Minisztérium, a Közoktatásügyi Minisztérium és az Egészségügyi Minisztérium területén sem. Ezek a minisztériumok ámbár közülük egyesek, mint pl. a Közoktatási és az Egészségügyi Minisztérium, hozzálátott már ugyan a decentralizált szervezet kiépítéséhez, még nem tekintik át saját területeiket és nem készítenek összefoglaló, kiértékelő jelentést a minisztérium munkájáról. Mind az Egészségügyi, mind a Népművelési Minisztérium vezetőit jelenleg még mindig a Statisztikai Hivatal tájékoztatja saját területükre vonatkozóan.

Azok közül a minisztériumok közül, amelyek a decentralizálást lényegében végrehajtották, jó eredményt ért el a Könnyűipari Minisztérium. A Minisztériumon belül a statisztikai osztály valóban gazdája a statisztikának, a minisztériumi tájékoztatók felölelik a könnyűipar legfontosabb kérdéseit. A minisztériumok általában azonban még mindig túlsokat foglalkoznak az adatok mechanikus összesítésével és túlkeveset érdemi elemzésükkel. Egyes fontos kérdésekre — mint pl. az önköltség alakulása, a beruházások, az anyagfelhasználás, — még nem terjed ki munkájuk. A Kohó- és Gépipari Minisztérium statisztikai osztálya például nem irányítja és nem ellenőrzi a Minisztérium területén folyó anyagstatisztikai munkát és megelégszik azzal, hogy a Minisztérium havi tájékoztatójában néhány, az anyagosztálytól „kért” számot szerepeltessen. A Bánya- és Energiaügyi Minisztériumban a statisztikai osztály nem törődik azzal, hogy az önköltség alakulására vonatkozó statisztikai adatokat a Minisztérium illetékes szervei megbízható módon megfigyeljék és nyilvántartsák.

Nem foglalkoznak a minisztériumok statisztikai osztályai a beruházások kérdésével sem. A minisztériumok egy része a beruházásra vonatkozó adatok decentralizált feldolgozását létszámhiányra való hivatkozással megtagadta, annak ellenére, hogy a minisztériumok nagyrésztben belső célokra jelenleg is gyűjtenek beruházási adatokat.

A minisztériumi beszámolójelentésekben gyakoriak még a hibák. Pl. a Közlekedésügyi Minisztérium vasúti főosztályának ipari vállalatokra vonatkozó jelentésében április hónapban igen sok volt a számszerű és logikai hiba. Nem megfelelő az adatszolgáltatás minősége az Allami Gazdaságok és Erdők Minisztériumában. A Minisztériumon belül még nincs megfelelő központi irányító és ellenőrző statisztikai szervezet és ezért a jelentések — a néhány esetben végrehajtott utólagos egyeztetés szerint — számos hibát mutattak. A Belkereskedelmi Minisztérium statisztikai munkájában a komoly eredmények mellett hiba, hogy az adatszolgáltatás határidejét nem teljesíti s az egyes fontos területekről beérkezett statisztikai anyagot fel sem dolgozza.

Ide tartozik az is, hogy egyes minisztériumi tájékoztatók elemzésének színvonala, megállapításainak objektivitása távolról sem kielégítő.

Például az Építésügyi Minisztérium március havi tájékoztatójában a következőket írja:

„Budapesten a Meteorológiai Intézet jelentése szerint március hónapban 19 fagyos nap volt, amikor is a hőmérséklet 0°-ig, vagy az alá szállt le. Az idei évnél hidegebb március az elmúlt 50 év alatt csak 1929-ben, 1931-ben és 1932-ben volt és a fagyos napok száma több, mint kétszer annyi volt az idén márciusban, mint a sok éves átlag. A hideg időjárás, mely párosult a közlekedést, a személy- és anyagszállításokat akadályozó hava-

zásokkal, akadályozta március hónapban a termelés fejlődését.“ Szükséges megjegyezni, hogy az „objektív“ indokolás ellenére az Építészeti Minisztérium tervét márciusban jelentősen túlteljesítette és a termelési érték az előző hónapoz képest nagymértékben emelkedett.

A Közlekedési Minisztérium mélyépítő iparral foglalkozó kiadványában a tervteljesítési százalékok nem egyeznek a KSH adataival. Az eltérések oka, hogy a Minisztérium a jóváhagyott terveket megváltoztatta és így a tervteljesítés százaléakai — természetesen — magasabbak a Hivatal által közölt számokénál.

Az sem ritka, hogy egyes minisztériumok az adatgyűjtések engedélyezéséről szóló 2021. sz. minisztertanácsi határozat nyílt megsértésével önkényesen rendelnek el adatfelvételeket. A Bánya- és Energiaügyi Minisztérium hivatalos lapjának júliusi számában például három olyan adatgyűjtést rendelt el, amelyekhez a Központi Statisztikai Hivatal engedélyét nem kérte meg. A Pénzügyminisztérium, ugyancsak engedély nélkül, családi pótlékka! kapcsolatos egyszeri összeírást kívánt végrehajtani. Az állami fegyelem megsértése az egyes minisztériumi főosztályok részéről nem hibáztatható eléggé. Hogyan tudja biztosítani a minisztérium saját vállalatainál az állami fegyelem s közte a statisztikai fegyelem megtartását, ha ezen a téren saját szervezetén belül sem tudja biztosítani a rendet?

*

A Népgazdasági Tanács megállapította, hogy a minisztériumok kevés gondot fordítanak a minisztérium egész területén folyó statisztikai munka elvi irányítására és ellenőrzésére, a statisztikai fegyelem megszilárdítására. Az Állami Gazdaságok és Erdők Minisztériumának területén a trösztök, sőt maga a Minisztérium is gyakran ad utasítást engedély nélküli, nagyrészt felesleges adatgyűjtésre. Például az Észak-Magyarországi Igazgatóság 4.000 adatot tartalmazó kérdőív kitöltésére utasította a Heves-Nógrád megyei tröszt állattenyésztési osztályát. Nem egy ízben maga a Minisztérium járul hozzá egyes intézkedéseivel a statisztikai fegyelem lazításához, ingatja meg a statisztikai adatszolgáltatás hitelét. Például a vállalati és üzemi dolgozók nagy részének ellátását biztosító üzemi konyhákról gyűjtött jelentéseket a Belkereskedelmi Minisztérium hosszú ideig nem összesítette azzal az indokolással, hogy a belkereskedelem területéről e feladat megoldásához szükséges egy embert nem tudja előteremteni. A vállalatok statisztikai jelentéseinek ilyen bürokratikus, lélektelen „elintézése“ jogos bizalmatlanságot kelt a vállalati statisztikusban az egész statisztikai adatszolgáltatás fontosságával szemben.

*

A Népgazdasági Tanács július hónapban tartott ülésén e hiányosságokat megállapította és határozatot hozott azok megszüntetésére.

A N. T. felhívta a Kohó- és Gépipari, az Építőanyagipari, az Élelmiszeripari, a Közlekedésügyi és a Belkereskedelmi Minisztert, hogy a minisztérium felügyelete alá tartozó beruházásokról rendszeres havi jelentést készítsen és a beruházási statisztika jelentőségére való tekintettel a beruházási statisztika megszervezésének irányítását magára a miniszterre, vagy egyik helyettesére bízta. A beruházásokra vonatkozó jelentésekben — mondta ki a határozat — elsősorban az üzembehelyezési határidők teljesítésére szükséges kitérni. A határozatnak ezt a pontját indokoltá teszi, hogy — amint

a Központi Statisztikai Hivatal jelentése az 1952 II. negyedévi terv teljesítéséről beszámol, — az új létesítmények egy részének határidőre történő üzembehelyezése, az építőipar munkájának megfelelő összpontosítása nem történik meg kellő mértékben.

A Népgazdasági Tanács határozata megerősíti azt az elvet, hogy minden operatív szerv területének adatait maga összesítse, értékelje és összesítve továbbítsa a felsőbb szerveknek, majd azok a minisztérium statisztikai osztályának. Ennek érdekében a határozat pl. felhívja a belkereskedelmi miniszter figyelmét, hogy a Minisztériumhoz tartozó vállalatok adatait ne a Minisztérium statisztikai osztálya, hanem az egyes tanácsok vagy létesítendő igazgatóságok — tehát azok a szervek, amelyek a vállalatok irányításáért közvetlenül felelősek — összesítsék, elemezzék és küldjék tovább a felelős szerveknek. Ilyen értelemben intézkedik a határozat, hogy a postaügyi miniszter a posta-statisztikát úgy szervezze meg, hogy az egyes posta-igazgatóságok összesítsék és értékeljék a saját területük adatait.

A határozat a továbbiakban kimondja, hogy a statisztikai adatszolgáltatás minőségének, az adatok megbízhatóságának növelése, a minisztérium egészére vonatkozó összesített adatoknak a Statisztikai Hivatallal való egyeztetése szükségessé teszi a minisztériumokon belül központi statisztikai osztály megszervezését (pl. a Földművelésügyi Minisztériumban), illetve a már jelenleg is fennálló megerősítését. Külön pontban rendelkezik a Népgazdasági Tanács arról, hogy a Közoktatásügyi, a Népművelési, az Egészségügyi Minisztériumnak a minisztérium területére vonatkozó összefoglaló, rendszeres statisztikai jelentéseket kell készítenie, gondoskodnia kell az adatoknak a Statisztikai Hivatallal való egyeztetéséről, a statisztikai számbavételt ki kell terjesztenie a minisztériumokhoz tartozó valamennyi vállalat, intézmény működésére s e működést érintő jelentős mutatókra.

A statisztikai fegyelem megszilárdítása érdekében a Népgazdasági Tanács felkérte a közlekedésügyi minisztert, hogy fegyelmi úton vonja felelősségre azokat a dolgozókat, akik az adatok ellenőrzését elmulasztják, hibás adatokat szolgáltatnak, a határidőket nem tartják meg. Foglalkozik a határozat az önköltségstatisztika kérdésével. Mint ismeretes, sem a minisztériumok statisztikai osztályai, sem a főkönyvelőségek mindezüdig nem tartották szükségesnek megbízható önköltségstatisztika rendszeres készítését. A minisztériumok egész sora megengedhetetlen liberalizmust tanúsított: az utóalkulációt hiányosan elkészítő vállalatokkal szemben. Nem követelték meg a vállalatoktól a pontos önköltségstatisztika készítését, nem vizsgálták felül a vállalat által szolgáltatott adatokat s nem törődtek az adatok összesítésével és a Statisztikai Hivatal felé határidőben történő továbbításával. A minisztériumok egész soránál még mindig fennáll az a hiányosság, amit Gerő elvtárs az országos aktívaértekezleten megállapított, t. i. hogy: „Az önköltség kérdése, — amellet, hogy tervezésünk, ellenőrzésünk, statisztikánk igen nagy mértékben javult — egész tervgazdaságunknak legkevésbé áttekinthető és leglazább területe“. Az önköltségstatisztika hiányosságai fékezik a vállalatok dolgozóinak az önköltség rendszeres csökkentéséért vívott harcát. Ezért a Népgazdasági Tanács kimondotta, hogy a minisztériumok feladata, hogy az önköltségstatisztikai jelentések az eddiginél megbízhatóbb és áttekinthetőbb formában korábban készüljenek el. A minisztériumoknak számszerűleg és érdemben felül kell vizsgálniuk a vállalat önköltség-adatait és a Központi Statisztikai Hivatal felé ellenőrzött, kellően csopor-

tosított anyagot kell továbbítaniok. A Népgazdasági Tanács kötelezte a minisztériumokat, hogy saját vezetőik tájékoztatására készítsenek az önköltség alakulásáról külön — és nem mint a jelenlegi gyakorlatban a mérlegbezármólókhhoz kapcsolt — kiértékelő jelentést.

A decentralizálás végrehajtásában fennálló hiányosságokért a Központi Statisztikai Hivatal is felelős. Bár a Népgazdasági Tanács határozatai megadták annak lehetőségét, hogy a hivatal harcoljon a decentralizálás nemcsak formális, hanem érdemi végrehajtásáért, és a határozat megkövetelte, hogy adjon segítséget a minisztériumoknak a statisztikai munka minőségének emelésében, a Hivatal nem vetette fel idejében és kellő nyomatékkal a végrehajtás során mutatkozó lazaságokat. A kérdések elvi felvetése helyett megelégedett részmegállapításokkal és mintegy regisztrálta a végrehajtás során mutatkozó hiányosságokat. A Népgazdasági Tanács felhívta ezért a Központi Statisztikai Hivatal elnökét, hogy fokozottabban segítse a minisztériumok statisztikai munkáját (például: begyakorlott szakmunkaerők rendelkezésre bocsátásával), feladatává tette a Hivatalnak, hogy e kérdésekről intézkedő kormányhatározatok — mint a decentralizálásról szóló 21/2/1951 N. T. számú Népgazdasági Tanács és a Statisztikai Hivatal szervezetéről és a statisztikai szervezet működéséről szóló 2021/6/1952 számú minisztertanácsi határozat — végrehajtásáról és ellenőrzéséről következetesebben gondoskodjék.

Pártunk s kormányunk ismeri és becsüli a statisztika jelentőségét, eredményes működéséhez minden segítséget megad. A statisztika szocialista szervezetének rendszerében központi helye van az adatok decentralizált begyűjtésének, összesítésének és elemzésének. A decentralizálás eredményes végrehajtása sokezer számviteli dolgozót mozgósít a statisztikai munka magasszínvonalú elvégzésére, széles körben népszerűsíti a statisztikát, a vezetés munkájában nélkülözhetetlenné teszi, biztosítja, hogy a statisztika, — tervünk végrehajtásáért vívott küzdelemnek e fontos fegyvere — éles fegyver, sokezer vállalat vezetőinek és számviteli dolgozóinak mindennapos fegyvere legyen. A minisztériumokon és a Statisztikai Hivatal dolgozóiin múlik, hogy érvényt szerezzenek kormányunk újabb határozatának, amely minden lehetőséget megad, hogy a népgazdaság egész területén folyó statisztikai munka színvonalát tovább emeljék.

A STATISZTIKA TUDOMÁNYKÉNT VALÓ MEGHATÁROZÁSÁNAK KÉRDÉSÉHEZ*

Az utóbbi időben a szovjet statisztikusok között nem csekély véleményeltérés támadt tudományunk legalapvetőbb kérdései körül, véleményeltérés támadt a szovjet statisztika tárgya és módszere, valamint sajátlagos feladatai tekintetében. E mellett két szélső irány alakult ki — a matematikai és a közgazdasági irány — amelyek közül az elsőhöz túlnyomórészt a katedra *teoretikusai*, a másodikhoz a statisztikai számvitel *gyakorlati szakemberei* tartoznak, s ezek csupán egy dologban egyeznek, és pedig abban, hogy a kérlelhetetlen harc hevében mind az egyik, mind a másik irány egyformán felszámolja a statisztikát, mint *önálló* tudományt, teljes egészében feloldva azt a matematika végnélküli útvesztőiben, vagy beszorítva a politikai gazdaságtan legszűkebb keretei közé.

Az első, a matematikai irány teoretikusai közül a legszámottevőbbek ezt azzal érik el, hogy lemondanak annak elismeréséről, miszerint a statisztikának bármilyen specifikus *tárgya* volna. Számukra a statisztika csupán *módszer*, és pedig univerzális módszer, minthogy az a statisztikai megfigyelés bármely objektuma tekintetében alkalmazható. S, ha arra figyelmeztetik őket, hogy a tudomány nem lehet *tárgynélküli*, azaz nem lehet minden konkrét tartalomtól megfosztva, akkor készek arra, hogy szavakban engedményt tegyenek. „Ilyen esetben — mondják — a statisztika tárgyának nem mást kell tekinteni, mint a megismerés statisztikai *módszeréről* szóló tanítást.“ E tudomány tárgyának ilyen meghatározása mellett azonban éppen annak konkrét társadalmi-gazdasági tartalma és gyakorlati jelentősége *vész el*. Még rosszabb azonban az, hogy ezek a teoretikusok az univerzalizmus iránti lelkesedésben, magát a *módszerről* szóló tanítást olyan mértékben tűzdelik meg matematikával, hogy az, statisztikából átalakul tiszta matematikává. S ilyen módon a tulajdonképpeni statisztikai tudomány számára náluk, mellékker-mékként, csupán a legszánalmasabb morzsák jutnak.

Ez, persze nem azért rossz, mert kerülnünk kell az ismeretszerzés univerzális módszereit, mert azok matematikaiak. Ott, ahol csupán *mennyiségi* számbavételről van szó, nélkülözhetetlen, függetlenül alkalmazásának területétől. A matematikai módszer azonban, amely teljesen eltekint a minőségi különbségek elemzésétől, képLETEINEK és a jelenségek mennyiségi oldaláról alkotott következtetéseinek szigorúsága mellett, nyilvánvalóan elégtelen ott, ahol a minőségi eltérések olyan fókú különbséget jelentenek, mint amilyen a kapitalizmus politikai gazdaságtanában a „tökés“ és a „munkás“ között van. Már ez az egy példa is megvilágítja az úgynevezett matematikai irány sikertelenségét a politikai gazdaságtan területén. Ha figyelembe vesszük

* Vesztnyik Sztatizisztiki, 1952, 1. sz., 42—50. old. — Sztrumilin elvtárs cikkét vitla céljából **közöljük**; a szerkesztőség felkéri az olvasókat, szóljanak hozzá a felvetett kérdésekhez.

azonban, hogy a statisztika a maga tartalmánál fogva mindenek előtt társadalomtudomány, akkor a matematikai irány a statisztika területén ugyanezen megfontolás alapján nem számíthat nagy sikerre, különösen olyan specifikus statisztikai módszerhez képest, mint a típusok szerinti csoportosítások lenini módszere, amely éppen a legalkalmasabb a társadalmi jelenségek minőségi-mennyiségi elemzésére.

Elismerve a típusok szerinti csoportosítások módszerét a statisztikai elmélet alapvető sajátlagos (specifikus) módszerének, ezzel magával meghatározzuk a statisztikai gyakorlatban való alkalmazásának sajátlagos területét is. Az ismeretszerzés statisztikai módszerei univerzális tárgyalásának képviselői azt állítják, hogy ezek a *módszerek* lényegében mindenütt alkalmazhatók, ahol minőségi-mennyiségi elemzést kívánó jelenségek sokrétű sokaságaival van dolgunk. Erre azonban ellentétként kell felhozni, hogy bár a csoportosítást alkalmazni lehet a csillagászat területén is, de ettől a csillagászat még nem lesz statisztikává, mert számára ez a módszer nem olyan alapvető és sajátlagos, mint a teleszkópikus megfigyelés és a színképelemzés és itt csak igen másrendű, mellékes jelentősége lehet. A statisztikai módszer alapvető és sajátlagos alkalmazására csak ott kerülhet sor, ahol már maga a tárgy ezt elsősorban megkívánja és harmonikus kapcsolatot alkot vele nemcsak az elmélet, hanem a *statisztikai* tudomány gyakorlata szempontjából is. A statisztika ilyen sajátlagos tárgya volt mindig és az is marad az emberi társadalom, ez a tagolásaiban és megnyilvánulásaiiban legsokrétűbb és legbonyolultabb statisztikai összesség, amelynek konkrét vizsgálataival foglalkozik a társadalmi-gazdasági statisztika tudományának egész köre.

Akkor, amikor azt tartjuk, hogy a matematikai „irány” nem tartozik a statisztika elméletébe, nem csatlakozhatunk azonban a statisztikai gyakorlatunkban kialakult „közgazdasági” irányhoz sem, bár megértjük, hogy ez az irány a teoretikus matematikai univerzalizmusával szemben egészséges ellenhatás eredményeképpen alakult ki. A szovjet statisztikusok elsőrendű kötelessége, hogy a társadalmi-gazdasági statisztikát minden irányban tovább fejlesszék, minden eszközzel tökéletesítve e célból a legmegfelelőbb *statisztikai* módszereket, mint a típusok szerinti csoportosítások módszereit, a mérleg-, a reprezentatív, az indexmódszert és más módszereket, a megismerés *univerzális* jellegű, speciálisan matematikai eszközeinek kidolgozását és megindokolását pedig bízzák rá a matematikus szakemberekre. Ez azonban nem jelenti azt, hogy helyeseljük a statisztikai gyakorlatoknak az elmélettől való elszakadását. A „gyakorlati” szakemberek nem véletlenül, még nem is olyan régen makacsul tagadták olyan tudomány létjogosultságát, mint „a statisztika általános *elmélete*”, amely speciálisan a *statisztikai* módszertan problémáit tárgyalja. Ugyanakkor a statisztikát és a politikai gazdaságtant közös *tárgyuk* alapján a végletekig közelhozták egymáshoz, s azt hirdették, hogy a statisztika alapvető *módszere* az ismeretszerzésnek a megismerés valamennyi területe számára egyformán kötelező dialektikus módszere, s így annyira megfosztották jellegétől a gyakorlati gazdaságstatisztikát, hogy ezáltal egyáltalában nem maradt hely a statisztika, mint önálló tudomány számára.

Sőt, az olyan esetekben is, amikor a gyakorlati szakemberek által a tudományunkban engedélyezett módszert „statisztikainak” nevezik, ezen csu-

pán a „társadalmi-gazdasági viszonyok“ minden oldalú elemzése alapján feldolgozott „számszerű adatokat“ értenek. Ezek a viszonyok azonban, mint ismeretes, nem mást jelentenek, mint a politikai gazdaságtan sajátlagos területét, illetve *tárgyát*. Mi az, ami ilyen esetben a feldolgozás e „módszerében“ tulajdonképpen statisztika? A számszerű adatok? Szükséges-e olyan elkéseredetten harcolni a matematikai módszerek ellen a statisztikában csupán azért, hogy azokat az elemi számtan számadataival helyettesítsük? Persze, ez lényegében egyszerűsíti a statisztikai gyakorlat feladatait. A számtan ismeretét már az elemi iskola megadja. A társadalmi viszonyok minden oldalra kiterjedő közgazdasági elemzését pedig már régen megadták a marxizmus zseniális klasszikusai. Az egyszerű statisztikus számára, aki elutasítja a statisztika külön elméletét, ha csak a politikai gazdaságtan területén nem akarja újból felfedezni Amerikát, nem marad más, minthogy a közgazdasági tudomány régen ismert dolgait ismételtesse és azokat a gyakorlatban „számszerű adatokkal“ „illusztrálja“.

Az olyan gyakorlat ellen, amely lényegében nem ismeri el a statisztikai elméletet és megfosztja azt az önálló tudományos módszerektől, véleményem szerint ugyanazzal az energiával kell harcolni, mint az ellentétes matematikai irány ellen a tárgynélküli statisztika miatt. Azt fogják mondani valószínűleg, hogy a statisztikusok nagy többsége nem tartozik az általam említett szélső irányokhoz. És valóban a szovjet statisztika *tárgyának* teljesen következetes likvidátorai, illetve *módszereinek*, nyílt felszámolóí jelenleg aligha vannak sokan. Mert *következétesen* ilyen ingoványos talajon tartózkodni igen kockázatos. Ha viszont egy likvidátor sem ismerné be ilyen természetű hibáit, akkor aligha vitatkozhatnánk arról, hogy a statisztikánk elméletében és gyakorlatában vannak ilyen *irányzatok*. Nem ezért vitatkozunk-e mi még mindig éppen a szovjet statisztika tárgyának és módszerének kérdéséről? Nem véletlen, hogy a szovjethatalom 34 éve alatt nálunk még mindig nincs a statisztika elméletéről egyetlen jóváhagyott tankönyv sem. Ha statisztikai szerveink gyakorlatát vesszük vizsgálat alá, akkor vajjon sok munkálatot találunk-e ott, amely az utóbbi évek során felhasználta a számunkra alapvető statisztikai csoportosítások módszerét?

E módszer mellőzése a gyakorlatban, bár az elméletben eddig még senki sem selejtezte ki, s alkalmazására klasszikusaink felülmúlhatatlan példákat adtak, nagy mértékben tapasztalható. A számszerű értékek a számadatok bármely számjegyében a jelenségeknek csupán *mennyiségi* mértékét adják, ami a társadalmi jelenségek és osztályviszonyok elemzésére, amelyekben a minőség oly gyakran éppen ellentétes a mennyiséggel, teljesen elégtelen. Csupán a jelenségek bármely sokaságát típusok és nagyság szerint tagoló típusok szerinti csoportosítás eléggé hatalmas statisztikai eszköz a társadalmi viszonyok *minőségi-mennyiségi* elemzésére.

Ezidőszertint általánosan elismertnek lehet tekinteni, hogy vizsgálatának tárgya tekintetében a statisztika a társadalmi tudományok, nevezetesen a *közgazdasági* tudományok körébe tartozik. Az egyik tudománynak a vele szomszédos többi tudománytól való teljes elhatárolásához azonban elégtelen a tudományoknak a kutatás tárgya alapján való felosztása már csak azért is, mert egy és ugyanaz a tárgy, például a társadalom, az alkalmazott módszerek sajátosságaitól és a vizsgálat speciális feladataitól függően különböző oldalokról tanulmányozható.

A tudományok rendszere egészben véve és eltekintve a kölcsönös összefüggéseik sokaságától, elég pontosan tagolódik nagyobb alosztályokra az alább említett összesen három ismérv szerint. A vizsgálat *tárgya* szerint megkülönböztetjük a terménytudományokat a társadalomtudományoktól, az ismeretszerzés *módszere* szerint a tudományokat felosztjuk *absztrakt* tudományokra — amelyekben a logikai következtetés túlnyomó részben az általánosból történik az egyesre — és *konkrét* tudományokra, ahol az egyes megfigyelések és kísérletek alapján következtetnek az általánosra és végül, a kutatás *feladatai* alapján a tudományokat felosztjuk *elméleti* tudományokra, amelyeknek célja a megállapított tények alapján meghatározott törvényszerűségek feltárása és *alkalmazott* tudományokra, amelyeknek az a feladatuk, hogy a tudomány által megállapított elméleti törvényszerűségeket a népgazdasági gyakorlatban alkalmazzák.

A legabsztraktabb tudományok csoportjához soroljuk a matematikát, a logikát és az olyan filozófiai tudományokat, mint a megismerés elmélete, vagy a dialektikus materializmus. Tárgyuk szerint ezeket a tudományokat nem lehet sem a természettudományok, sem a társadalomtudományok közé sorolni. Absztrakciójukban felölelik a megismerés egész területét és ezért azt mondhatjuk, hogy e tudományok tárgya maga a *megismerés*, illetve másképpen mondva a megismerésnek (az ismeretszerzésnek) azok az univerzális módszerei, amelyek közösségünkénél fogva a megismerés összes fajtái számára egyformán kötelezőek, mert egyetlen olyan megállapítás sem ismerhető el *tudományosnak*, amely követelményeikkel szembehelezkedik. A megismerésnek annyira általános módszerei is azonban, mint a matematika, a formális logikai és dialektikus módszer különbözik egymástól az absztraktság tekintetében és elérőek a megismerés különböző területein való alkalmazásuk hatékonyságának mértéke szempontjából.

A legabsztraktabb tudomány, a matematika, — amely a legáltalánosabb igazságokból indul ki és csupán a legszigorúbb következtetésekre támaszkodik, — a formális logika szabályai alapján építi fel ezen a szűk alapon a számértékekről és alkalmazásukról szóló tanításnak nagyszerű épületét, teljesen elvonatkoztatva a számok *realitásának* kérdésétől és konkrét jelentőségétől. A matematikának a betűk segítségével kifejezett képletei bármilyen értéket egyaránt felölelnek — nagy és kicsi, állandó és változó, reális és imaginárius számokat. A matematika világa nem korlátozódik a három dimenzió keretei közé, mert bármely spiritisztánál könnyebben behatolhat a „négy” dimenzió területére, vagy bármely más többdimenziós területre is. Az Euklides, Lobacevszkij és Rimman-féle tér emellett ténylegesen a mi „világunk” („mindenségünk”) — ez nem változtatja meg a matematika képleteit, mert a „mindenség” az esetek bármelyikében úgy fog szerepelni e képletekben, mint a matematikai lehetőségek egyike. Éppen ennél, a mi világunk objektív valóságától való elszakíttóságánál fogva, a polgári matematika igen gyakran híveit a metafizika útvesztőibe, sőt a legreakciósabb idealista misztika területeire vezeti.

Mindazonáltal a megismerés matematikai módszerét többé-kevésbé az összes tudományokban alkalmazzák — nagyobb mértékben ott, ahol az alapvető feladat a mennyiségi változások vizsgálata; kisebb mértékben pedig ott, ahol inkább minőségi változásokról van szó, amelyek mennyiségi mérésnek nem vehetők alá. Általánosan alkalmazzák a kiértékelés és következtetés logikai módszereit, amelyek lehetővé teszik, hogy a vizsgált jelen-

ségeknek és folyamatoknak nemcsak a mennyiségi, hanem a minőségi oldaláról is véleményt alkothassunk. A logika ebben a tekintetben kiegészíti a matematikai képletek és számítások korlátozottságát. A formális logikának azonban meg van a maga, és pedig a matematikával közös Achilles-sarka. Mind az egyik, mind a másik a maga tételeiben az egységesség törvényének állandóságából indul ki, amely szerint bármely nagyság (szám) egyenlő önmagával: $a = a$. Az ilyen feltételezést, amelynél szándékosan elvonatkoztatunk az összes jelenségek idő- és térbeli *változékonyságától*, azonban csupán az időn és téren kívül, illetve csupán a változó természetről készült pillanatfelvételekben lehet teljesen helyesnek elismerni. A jelenségek változása azonban nem egyforma a tudomány által vizsgált összes folyamatokban. A holt anyag lassabban változik, mint az élő. A matematikai és a formális logikái megállapítások pontossága és megbízhatósága *fordítottan* függ az általuk megvilágított terület változékonyságának fokától. Másképpen mondva, ezek a módszerek sokkal hatékonyabbak a természettudományokban, mint a társadalomtudományokban.

Csupán a megismerés dialektikus módszere, amely az összes jelenségeknek fejlődésükben és kölcsönhatásaikban való vizsgálatát kívánja tőlünk, mentes a matematikai és formális logikai gondolkodásmód összes hiányosságaitól. Ez a módszer az előbbiektől eltérően nem csak, hogy helyes pillanatfelvételt ad az általa vizsgált jelenségekről, hanem a filmszalaghoz hasonlóan dinamikában, fokozatos fejlődésükben össze is kapcsolja azokat. A megismerés történelmi-dialektikus módszere, mint a marxista tudomány egyik legértékesebb terméke, később keletkezett, mint a többi. Az összes társadalmi tudományok filozófiai betelözését jelenti s e területen különösen termékenynek mutatkozott már azért is, mert általa lepleződtek le a legelősebben a matematikai és formális logikai módszerek sajátlagos hiányosságai. Alkalmazásának hatékonyságához a megismerés összes egyéb területein sem fér semmi kétség. A dialektikus módszer, amely minden emberi tapasztalat általánosítását jelenti az ember ismeretszerző tevékenységének területén, a megismerés eddig ismert összes univerzális módszerei közül a legtekélyesebb. Ez azonban egyáltalán nem zárja ki sem a matematikát, sem a logikát, sem a megismerés egyéb speciális módszereit, hanem csupán gazdagítja azokat és szervezi a maga követelményeinek megfelelően, aminek következtében az egymástól elszigetelten működő káderek az ismereteiket már is a tudomány egységes filmszalagává fejlesztették.

A dialektikus módszer, amely az összes tudományokban való alkalmazhatósága szempontjából univerzális, elkerülhetetlenül *elvonatkoztat* az egyes külön-külön vett tudományok konkrét sajátosságaitól és már ezért sem pótolhatja a megismerésnek azokat a nem univerzális módszereit és eljárásait, amelyek az adott tárgynak, illetve az egymással szomszédos tudományágak adott csoportjának sajátlagos tulajdonságai miatt konkrét alkalmazást nyernek. A természeti és társadalmi jelenségek dialektikáját az egyes tudományok szempontjából jellegzetes, speciális módszerek *összesége* tárja fel, és pedig annál mélyebben és teljesebben, minél konkrétábban és sokoldalúbban ölelik fel ezek a módszerek a tárgyakat. Ezzel összefüggésben ezeket úgy kellene tekinteni, mint sajátos modifikációkat és a megismerés dialektikus módszerének, mint az összes tudományok számára közös módszernek, a különböző feltételek melletti konkrét alkalmazását. Minden esetre mondhatjuk, hogy nincs egyetlen olyan sajátos tudományos módszer, amely a

maga területén kizárná a dialektikus gondolkodásmód követelményeit, sőt a maguk összességében kölcsönösen kiegészítve és ellenőrizve egymást a dialektika szolgálatában, ezek lényegében a világ komplex dialektikus megismerésének alapvető eszközét alkotják.

Bármely önálló tudomány speciális módszerei között megkülönböztethetünk az adott tudomány szempontjából elfoglalt jelentőségük szerint *alapvető és kiegészítő* módszereket, valamint *sajátlagos* módszereket, azaz olyanokat, amelyek az adott tudomány sajátos keretein belül keletkeztek, illetve amelyeket az a megismerés egyéb, vele szomszédos területeiről kölcsönzött. Így pl. a geológiában (földtanban), mint a földkéregről szóló tudományban alapvető és sajátos módszernek csupán a mélyfúrás módszerét tekinthetjük, viszont a kiegészítő és a geofizikából, geokémiából, paleontológiából és más rokon-tudományokból kölcsönzött módszerek száma igen nagy és közöttük ilyen módszerek szerepelnek, mint a mágnesség-mérési, gravitációs (tömegvonzási), földrengési, kémiai, mikroszkópikus, röntgenoszkópiái, stb. módszer. A statisztikában alapvetőnek tekinthetjük a csoportosítások sajátlagos módszerét, míg a reprezentatív módszer, az index-módszer stb. kiegészítő módszerek. A statisztika azonban a közgazdasági tudományok csoportjához tartozik. S ezért semmi csodálatos nincs abban, ha azt mondjuk, hogy a politikai gazdaságtan a maga gyakorlati elágazásaiban igen gyakran *statisztikai* módszerek alkalmazásához folyamodik és megfordítva, a statisztika a maga területén állandóan alkalmazza a *közgazdasági* elemzés politikai gazdaságtanból kölcsönzött módszereit. E mellett teljesen természetes, hogy a politikai gazdaságtan számára a kutatás alapvető módszere az absztrakt közgazdasági elemzés, a statisztikai módszerek pedig mint segédmódszerek csupán a számzerű illusztrálás céljára, illetve csupán a már kész közgazdasági következtetések igazolására szolgálnak. De ugyanilyen alapon a statisztikus, tudománya feladatainak megoldásánál, a maga szempontjából törvényszerűen alapvetőnek az elemzés statisztikai módszereit tekinti, míg a közgazdasági módszereket kiegészítőknak. Azokban az esetekben, amikor a közgazdász és a statisztikus, mindegyik a maga eszközeivel egy és ugyanazt a feladatot oldja meg, akkor az elemzés közgazdasági és statisztikai módszerei, amelyek a munka ilyen tagolása mellett egymást kiegészítik, egyenlő értékűeknek ismerhetők el.

Lényegében a statisztikus ilyen esetekben a maga munkáját éppen arról a pontról kiindulva kezdi, ahol azt a közgazdász befejezi. Ilyen esetekben a kérdés közgazdasági feltevése a statisztikus számára már világos, a közgazdasági jelenségek kölcsönös összefüggéseinek és kölcsönhatásainak elméleti elemzése befejeződött, az absztrakt-közgazdasági vizsgálatnak alávetett törvényszerűségei és tendenciák a kitűzött feladat keretei között már megvilágítást nyertek. Az azonban, hogy ezeknek a kölcsönhatásoknak és tendenciáknak milyen eredője alakult ki a konkrét történelmi időpont ellentmondó körülményei között — ez már nem az elmélet dolga, hanem ténykérdés, amely csak a konkrét statisztikai kutatás körébe tartozik. Ismeretes, például, hogy az absztrakt elmélet az értéktörvényt nem sértő abszolút járadéknak csupán a *lehetőségét* bizonyítja, a *tényleges létezésnek* kérdését az egyes országokban statisztikailag kell eldönteni. Ismeretes úgyszintén, hogy az obszcínának a kapitalista Oroszország fejlődésében elfoglalt jelentőségét klasszikusaink *véglegesen* nem absztrakt-elméleti úton, hanem konkrét sta-

tisztikai adatok alapján döntöttek el. Ahoz, hogy a statisztika ilyen esetekben önálló és nem csupán kiegészítő szerepet töltsön be a politikai gazdaságtanl szemben, nem fér kétség.

Természetesen a statisztika a közgazdasági tudományok körében tervgazdaságunkban a legkonkrétebb gyakorlati tudományok közé tartozik, a politikai gazdaságtan viszont elméleti absztraktságával tűnik ki. Ha a gyakorlatot tévesen elszakítjuk az elmélettől, akkor ez a gyakorlattól elszakított elmélet nem sokat ér. Mellesleg mondván országunkban egyetlen tudomány sem lehet öncélú. Valamennyi tudománynak az a feladata, hogy a népet szolgálja mindennapi gyakorlati szükségleteiben. Valóban az elméletnek a gyakorlatra kell támaszkodnia. Mindaddig azonban ez a követelmény távolról sem vált törvénnyé. A gyakorlat és ennek következtében az alkalmazott tudományok is nem egyszer túlszárnyalják a legmagasabb elméletet is. Ime tehát ezért annak, aki azt gondolja, hogy az új társadalmi törvényszerűségek felismerésére csupán a politikai gazdaságtan hivatott és a gyakorlati tudományok, beleértve a statisztikát is, feladata csupán e törvényszerűségek gyakorlati alkalmazása, aligha van igaza. Nevezetesen én úgy látom, hogy a nagy számok általánosan ismert törvénye, amelynek teljesen objektív jelentősége van és széleskörű alkalmazásra talál a statisztikában, egyáltalán nem az absztrakt politikai gazdaságtan alapigazságaiból és alaplételeiből következik, bár a statisztikai megfigyelés minden egyes lépésnél napvilágra hozza és igazolja. A nyilvánvalóan statisztikai általánosítás másik példaként, bár ezt megtaláljuk a „Töke”-ben, a következő, Marx által megállapított történelmi *törvényt* idézzük: „... nemcsak a születések és halálozások száma, hanem a családok abszolút nagysága is fordítottan arányos a munkabér magasságával, tehát azoknak a létfenntartási cikkeknak a főmegével, amelyek felett a munkások különböző csoportjai rendelkeznek.”¹ Marx, aki nemcsak a politikai gazdaságtan elméletében, hanem a statisztikában is egyformán jártas volt, az adott esetben ezt a törvényt mindenféle *közgazdasági* megalapozás nélkül vezeti le.

Hasonló törvényeket ki lehet fejezni szavakkal és matematikai képlet formájában is, de amennyiben a *statisztikai* megfigyelés és általánosítás azokat már feltárta, a statisztikának, mint tudománynak lehetőségeit jelentősen szélesebben kell értékelni, mint ahogy egyes gyakorlati szakemberek teszik. Mint bármely más tudománynak, a statisztikának is a maga gyakorlati alkalmazásán kívül, a saját módszereivel új igazságok, általánosítások és törvényszerűségek megismerésére is kell szolgálnia. Lemondva e sajátos tudományról és lesüllyesztve azt ezáltal a közönséges mesterség színvonalára, amelyben az ész alkotó munkáját teljesen a számológépek forgatása helyettesíti, a statisztikai tudomány e képviselői csupán középszerű iparosokká válnak mindennapi gyakorlati munkájukban. Még jellemzőbb azonban, hogy a szovjet statisztika gyakorlati feladatainak területén az ilyen gyakorlati szakemberek készek arra, hogy a statisztika egész rendeltetését a társadalmi-gazdasági viszonyok területén a más tudományok által megállapított következtetések számszerű *illusztrálásában* lássák, megelégedve arról, hogy amióta V. I. Lenin a kapitalizmus sorsáról a narodnyikokkal folytatott vitájában ebben az értelemben néhány teljesen időszerű megjegyzést tett a narodnyikok felé (lásd V. I. Lenin, Művei, 3. köt. 443. old. oroszul és u. a.

¹ K. Marx és F. Engels Művei, 1937. évi kiadás, XVII. kötet, 706. old., oroszul és Marx: A töke, I. kötet, Szikra, Budapest, 1948. 698. old.

Szikra, Budapest, 1949. 501—502.), már több mint félévszázad telt el és a kapitalizmus sorsát véglegesen eldöntötte a Nagy Októberi Szocialista Forradalom és a szovjet statisztika elé teljesen más és mérhetetlenül fontosabb gyakorlati feladatokat tűzött: az egész népre kiterjedő ellenőrzésnek és a Szovjetunió népgazdasága tervezésének aktív eszközéül kell szolgálnia.

Ilyen körülmények között azt gondolhatná az ember, hogy csak a legátlástanabb könyvmolyok, akiknek nincs egy saját gondolatuk, s mindig csak idegen gondolatok által vezettetik magukat, keresztül-kasul és szinte kivétel nélkül oda nem illően idézve azokat, képesek a jelenkortól fél-évszázaddal elmaradva ennyire talmudista módon tárgyalni a szovjet statisztika alapvető feladatait. Sajnos azonban statisztikusaink legszélesebb sorában még mindig előfordul, hogy a szovjet statisztikának a népgazdasági tervezés területén elfoglalt alapvető szerepét és igen fontos feladatait lebecsülik. Egyáltalán nem kétséges, hogy a szovjet statisztika már régóta és visszavonhatatlanul megelőzte a külföldi polgári statisztikát minden ágában. De nem korai-e megnyugodni az elért színvonalon? Persze, gyakorlati szakembereink a Szovjetunió utólérhetetlen gazdasági sikereinek mennyiségi illusztrálására „számszerű adatot“ bármilyen időpontra vonatkozóan annyit mutathatnak be, amennyi csak tetszik. Ahhoz azonban, hogy statisztikánk a tervezés hatalmas eszközévé váljék, nem elég a *sikereket* „illusztrálni“. Sokkal fontosabb volna már menetközben feltárni a folyó tervek teljesítésében mutakozó *hiányosságokat*, éppen e hiányosságok idejében való felszámolása végett. Emellett, mint ismeretes, statisztikai gyakorlatunkban mindeddig nem alkalmazták a vállalatok legelemibb csoportosításait sem, azaz a vállalatoknak az élenjáró technikával, munkaerővel és munkaeszközökkel való különböző mértékű ellátottsága alapján, a tervteljesítés foka szerint élenjáró, közepes és elmaradt vállalatokra való felosztását, ami nélkül a tervteljesítés és nem teljesítés összes feltételeinek statisztikai minőségi-mennyiségi elemzése és a tervek nélkülözhetetlenül fontos helyesbítése elképzelhetetlen.

Természetesen, felmerül a kérdés, miért van az, hogy egyes gyakorlati szakembereink szavakban oly állhatatosan harcolnak a „minden oldalra kiterjedő közgazdasági elemzésért“, amely nyilvánvalóan meghaladja az erejüket, ha a gyakorlatban még mindig nem képesek arra, hogy biztosítsák a maguk részére a *legelemibb* statisztikai elemzést, amely viszont számukra nyilvánvalóan kötelező? Nem azért-e, mert a megismerés statisztikai módszereit, mint formalista univerzalizmust általában lenézik és, ha nem szavakban, akkor a gyakorlatban mellőzik a szovjet valóságra való alkalmazását? És, ha ez így van, akkor nincs-e jogunk arra, hogy ezt a felfogást úgy tekintsük, mint a szovjet statisztika hírhedt kihalási „elméletének“ egyik késői változatát?

E szerencsétlen „elmélettel“ vitázva már 15 évvel ezelőtt számomra, mint sokaknak másoknak is, nyilvánvaló volt, hogy „A tervgazdaságnak még sokkal inkább, mint bármely más gazdasági rendszernek szüksége van a fejlett gazdaságstatisztikára.“² A statisztika tárgyának és módszerének meghatározásában azonban akkor még lényeges pontatlanságokat engedtem meg magamnak. A statisztikát, mint a változóság tudományát vizsgálva, hangsúlyozni kellett, hogy csupán a *társadalmi* jelenségek és folyamatok válto-

² Sz. Sztrumilin: A szovjet számvitel átszervezéséhez, Moszkva, 1936, 88. old., oroszul.

zásait vesszük figyelembe és ezért a statisztikát, mint társadalmi tudományt mindenekelőtt el kell határolni a természettudományoktól, amelyek szintén megengedik a statisztikai módszerek részbeni alkalmazását, de mégis tárgyuk és alapvető módszereik tekintetében világosan különböznek a társadalmi tudományoktól. A kutatás statisztikai módszereit a statisztika speciális tárgyának határain túl, szélesebb körben alkalmazzák. Egyáltalán nem sorolhatók azonban ezek a matematikai és formális logikai módszerhez hasonló, univerzális módszerek közé. A statisztikai módszerek sokkal konkrétebbek, már alkalmazásuk területénél fogva is, mert általában nem alkalmazzák ezeket azokban az esetekben, amikor a jelenségeket egyedileg és nem valamilyen sokaság keretében vizsgálják. Éppen ennél az oknál fogva alkalmazásuk erősen korlátozva van nemcsak a természettudományokban, hanem a társadalmi tudományok többségében is.

Valóban a társadalmi tudományok körébe tartozik: az archeológia (régészet), etnográfia (néprajz), nyelvtudomány, irodalomtudomány, művészet-történet, jogtudomány, történelem és a közgazdaságtan. Ezek közül a tudományok közül azonban, amelyek a társadalmat a társadalmi jelenségek más-más speciális területén vizsgálják, mindegyiknek meg van nemcsak a külön tárgya, hanem a speciális kutatási módszere is, például a régészetnek az ásatások módszere, az irodalomtudománynak a szocialista realizmus módszere, stb. A statisztika a közgazdasági tudományok területéhez tartozik, amelyek közé soroljuk: a közgazdasági tudományok történetét, a politikai gazdaságtan elméletét, a népgazdaság történetét, a gazdasági földrajzot, a népgazdasági tervezést, a pénzügyi tudományokat, az ipar, a mezőgazdaság, a közlekedés és távközlés, az áruforgalom és árak gazdaságtanát és tervezését, a munka gazdaságtanát, a statisztikát és a könyvvitelt. A tervezés szükségleteinek növekedésével kapcsolatban azonban a szovjet statisztika különleges fejlődésen ment át. A statisztika állományába jelenleg már nem kevesebb, mint egy tucat önállóvá lett tudományág tartozik. Felsoroljuk ezeket: 1. a statisztika története, 2. a statisztika általános elmélete, 3. gazdaságstatisztika, 4. pénzügyi statisztika, 5. iparstatisztika, 6. mezőgazdasági statisztika, 7. közlekedési és távközlési statisztika, 8. áruforgalmi és árstatisztika, 9. népességstatisztika, 10. munkaügyi statisztika, 11. kulturális statisztika; és 12. a természeti források statisztikája.

A statisztikai tudományágak a maguk összességében felelelik az egész társadalmat a közgazdasági bázistól a felépítményig, magukban foglalva a társadalmi fejlődést meghatározó összes termelőerőket. A többi rokon közgazdasági tudományoktól nem a tárgy tekintetében, hanem csupán a módszer és a feladatok és néha a kutatás köre tekintetében különböznek. A statisztika ágainak bemutatott felsorolása nem meríti ki a statisztika összes ágait, nem tartalmazza például a katonai, egészségügyi, bűnügyi statisztikát. A „matematikai statisztika“ azonban nem véletlenül maradt ki a felsorolásból. Az a véleményem, hogy olyan tudományágnak nincs joga a létezésre, melynek, nincsen sem önálló tárgya, sem speciális módszerei, illetve feladatai. A matematikai módszert az összes tudományokban alkalmazzák, és pedig igen jelentékeny mértékben a csillagászatban, fizikában, elektrotechnikában, de még senki sem sorolt be ezen az alapon a tudományok rendszerébe ilyen tudományágakat, mint a matematikai csillagászat, matematikai fizika, matematikai elektrotechnika stb. Nincsen semmiféle szükség ilyen speciális tudó-

mányra, mint a matematikai statisztika, annál is inkább, mert a statisztikában alkalmazott képletek levezetésére már van egy speciális matematikai tudományág — a valószínűségi elmélet, amelyet a legnagyobb matematikusok fejlesztenek tovább és tanítanak, s amelyet a szükségnek megfelelően mindenki felhasználhat.

Összegezve a fent mondottakat, vitára bocsáthatjuk a statisztika alább következő meghatározását: a statisztika mint tudomány a maga történelmi kialakulásánál és jelenlegi tartalmánál fogva teljes egészében a társadalmi-gazdasági tudományok körébe tartozik.

Vizsgálatának *objektuma*, vagy tárgya ezért, a társadalommal foglalkozó többi tudományokkal együtt, az *emberi társadalom*, fejlődésének és termelőerői bővített újratermelésének folyamatában, a termelés társadalmi viszonyai és a társadalom szociális-kulturális színvonala szempontjából. A politikai gazdaságtantól eltérően, amely a társadalmi formák gazdasági *bázisa* fejlődésének alapvető törvényszerűségeit vizsgálja, a statisztika összes ágaival és tagozataival nem csak a bázist öleli fel, — mint a gazdaságstatisztika, — hanem az ezen a bázison alapuló társadalmi *felépítményeket* is (például a népművelési statisztika, az egészségvédelmi statisztika, a bírósági-bűnügyi statisztika, stb.), sőt olyan elemeket is, amelyek általában *nem tartoznak* sem a bázis, sem a felépítmény fogalmába, mint maga a népesség, természeti kincsek és technikai források.

A statisztikának, mint tudománynak *módszere* az összes jelenségeknek kölcsönös összefüggéseikben és a fejlődés folyamatában való megismerését biztosító és valamennyi tudomány számára közös dialektikus módszer mellett, a jelenségek *tömegészlelésének*, továbbá a kölcsönös összefüggések *minőségi-mennyiségi* elemzésének sajátlagos módszere, amely a bonyolult és sokrétű jelenségek nagyság, valamint az egyezőség és eltérés ismervelei alapján, azok típusok szerinti elemekre *bontása* és *csoportosításai* útján történik. Ez a módszer azonban, amelyet bizonyos esetekben mint segédmodszert a természettudományokban is alkalmaznak, a kölcsönhatásaik és kialakító okaik láncolata szempontjából leghonyolultabb jelenségek, a *társadalmi* jelenségek statisztikai megismerésének *alapvető* módszere, amelyek különleges, éspedig az *átlagszámok törvénye*, illetve általánosan ismert elnevezése szerint „a nagy számok törvénye“ érvényesülésének figyelembevételével történő megközelítést igényelnek.

A *statisztika feladata* a Szovjetunióban az összes társadalmi tudományok közös elméleti feladatán — a társadalmi-gazdasági viszonyoknak az egyes tudományok sajátos módszereivel való vizsgálatán — kívül, mint speciális gyakorlati feladat: a népgazdasági tervek teljesítésének naponkénti megfigyelése és az erőforrásoknak és lehetőségeknek a Szovjetunió népgazdasági mérlegeinek kereteibe való minden oldalra kiterjedő elemzése, az egész népre kiterjedő ellenőrzés és a termelékenységnek a kommunizmus felé vezető úton való sikeres irányítása érdekében.

Ehhez még hozzá kell tenni, hogy mindaddig, amíg a Szovjetuniót és a népi demokráciákat a háborúra szomjazó imperializmus agresszív erői veszik körül, a szovjet statisztikának, mint a szocialista munka *nagyszerű* köztársasága osztály- és párttudományának, még egy feladata van: éberen figyelni a polgári statisztikában visszatükröződő nemzetközi jelentőségű társadalmi folyamatokat, kritikával fogadni még a legjobb eredményeket is és teljesen kisöpörni abból az apologetika összes áltudományos elemeit.

NÉHÁNY SZÓ AZ ÉPÍTŐIPARI STATISZTIKA FEJLŐDÉSÉRŐL

Napjainkban volt két esztendeje annak, hogy az *iparstatisztika területén* a Központi Statisztikai Hivatal végrehajtotta az első szakosítást és létrehozta az önálló építőipari statisztikát. A gazdaságstatisztikának ez az új ága a kezdeti nehézségek leküzdése után gyors fejlődésnek indult. Erdemes most már áttekinteni az eddigi előrehaladást, az elért eredményekből és a tapasztalható hiányosságokból levonható következtetések alapján pedig kijelölni a továbbfejlődés útját.

Eredménye volt *eddig munkánknak* a speciális építőipari statisztikai kérdőívek rendszerének kialakítása, a természetes mértékegységekben való mérés bevezetése, az építőipari gépstatistika alapjainak megteremtése stb. A további fejlődés során egyrészt már meglévő adatszolgáltatásunkat kell javítani, pontosabbá, megbízhatóbbá tenni, másrészt gondoskodnunk kell olyan — eddig elhanyagolt — kérdések statisztikai megfigyeléséről, mint pl.: az építőipari termelés önköltségének alakulása, vagy az építőipar műszaki fejlesztési terv végrehajtásának ellenőrzése stb. Cikkem keretében e problémák rövid áttekintésével kívánok foglalkozni.

I.

A felszabadulás után az ország újjáépítését állami építőipar nélkül, magánkézben lévő építőipari vállalatokkal, kézműipari módszerekkel dolgozó, kislétszámú építőipari munkásgárdával kezdhettük meg. A tervgazdálkodás követelményeinek az ilyen — a telepített iparoktól erősen visszamaradt — építőipar nem tudott eleget tenni, mert fejlődését szabványok, a kapitalista múltból magával hozott nyűg, idejélmúlt építési szabályrendelet, a vállalkozók versengése stb. akadályozta. Építőiparunk a szocialista fejlődés útjára az 1948-ban végrehajtott államosítások után lépett.

A szocialista építőipar fejlődésével azonban az építőipar adminisztrációs szervezete az építőipari számvitel és ezen belül a statisztika fejlődése jóideig nem tartott lépést. Ebben az időben a meglévő építőipari vállalatok még gyáripari statisztikai kérdőíveket töltöttek ki. Az adatszolgáltatási fegyelem igen gyenge lábon állott, megfelelő bizonylati rendszer nem volt kialakítva. *A statisztikai fogalmak egyértelmű és általánosan kötelező meghatározásának és használatának igényével még fel sem léphettünk.* Az építőipar szakmai problémáinak a statisztika által való feltárása, ekkor még nem volt lehetséges. Az első — 1949. évi — vállalati beszámolókból az építőipar egészére jellemző következtetéseket a fenti okok miatt levonni nem lehetett. A gyorsan növekvő építőipari vállalatok részére megfelelő adatszolgáltatási

rendszer kialakítása egyre szükségesebbé vált és megfelelő előkészítés után 1950. év közepén meg is jelentek az első építőipari statisztikai kérdőívek.

E kérdőívek megszerkesztésekor elsősorban tisztázni kellett a gyáripari termeléstől lényegesen különböző építőipari termelés számbavételének alapvető kérdéseit. Ez igen sok elméleti és gyakorlati probléma megoldását tette szükségessé. E problémák közül az elmúlt két év alatt számos kérdés megoldást is nyert, azonban, sajnos, néhány még ma sincs megnyugtató módon rendezve (pl. a tervdokumentáció és költségvetés nélkül végzett építőipari munkák elszámolásának kérdése, vagy az országosan egységes építőipari költségvetési rendszer kialakításának kérdése stb.). Két év távlatából megállapíthatjuk, hogy az építőipari statisztikában — és a tervezési munkákban is — még ma is az építőipari termelés értékének meghatározása az a terület, amelyen a legtöbb megoldandó feladat áll előttünk. Ez természetes is, hiszen építőipari statisztikánk más területein — mint pl. a munkakerők létszáma, vagy a munkabér számbavételénél — nagyrészt alkalmazhattuk az iparstatisztika régebben kialakult és jól bevált módszereit, míg az építőipari termelés számbavételénél élesen kiütözköztek az építőiparnak azok a jellegzetességei, melyek a népgazdaság más ágaitól ezt a népgazdasági ágat elhatárolják. Nyilvánvaló, hogy nem alkalmazhattuk az általában ingatlanokat létrehozó építőipari termelésre — melynek egyik legjellemzőbb tulajdonsága az, hogy termékei úgyszólván kivétel nélkül egyedi tervezést és előkészítést kívánnak, munkahelyei pedig térben és időben állandóan változnak és minden munkahely új szervezési feladatot jelent a kivitelezést végrehajtó szervezet részére — a gyáripari termelés számbavételi módszereit.

Az építőipari kivitelező vállalatok termelésének számbavételére eleinte a munkanemenkénti, később az objektumonkénti megfigyelés módszerét vezettük be. A műszaki tervek, költségvetések, keresetek és általában az elvégzett munka elszámolásának módja ekkor egységesen szabályozva még nem volt, így az építőipari statisztikusok a termelési érték meghatározásánál úgyszólván vállalatonként más és más módszert alkalmaztak.

Az 1950. év folyamán a Központi Statisztikai Hivatal és az építőipari vállalatokat irányító minisztériumok lankadatlanul harcoltak az adatszolgáltatás megjavításaért, a fegyelem megszilárdításáért, a vállalati bizonylati rendszer megeremtéséért. Természetesen az építőipari statisztika fejlesztését nem lehetett függetleníteni magának az építőiparnak fejlődésétől. A párt és a kormány az építőipar kérdéseivel számos határozatában foglalkozott. Ezek közül az 1950. június 1-i határozat mutatott rá legélesebben a fennálló fogyatékoságokra, és előírta többek között a tervfegyelem megszilárdítását és meghatározta az 5 éves terv végrehajtása érdekében az építőipar területén végrehajtandó legsürgősebb teendőket. Az építőipari statisztikával szemben támasztott követelmények között a legfontosabb ebben az időben az volt, hogy rendszere az építőiparra háruló kivitelezési feladatok és mindenekelőtt az országos építőipari terv teljesítésének mérésére legyen alkalmas. Ennek jegyében dolgozta ki a Központi Statisztikai Hivatal az illetékes minisztériumok bevonásával az 1951. évi építőipari statisztikai kérdőívekre vonatkozó javaslatot, melynél már érvényesíteni lehetett az előző félév szakosított adatgyűjtésének tapasztalatait is. Ez időben azonban még nem sikerült felszámolni azt a súlyos hiányosságot, amit az jelentett, hogy az építőipari műszaki tervezés, ezen

belül a költségvetések, összeállításának rendszere, az elvégzett munkák elszámolása és a számvitel, ezen belül különösen a könyvvitel összhangja nem volt biztosítva.

II.

Az 1951. évi új kérdőívek már jobban alkalmazkodtak az építőipari tervezésnél alkalmazott rendszerhez, lényegesen áttekinthetőbbek voltak, mint az előzők és felöleltek számos olyan kérdést is, melyek 1950-ben még nem képezték statisztikai megfigyelés tárgyát. Az egyik legfontosabb lépés az volt, hogy elkülönítettük az építőipari jellegű termelés értékét a vállalat egyéb (pl. ipari) termelői tevékenysége eredményeképpen létrejövő termelési értékektől és bár e kérdés jogszabály útján történő rendezése csak néhány hónappal később, az év közepén történt meg, pontosan meghatároztuk azt, hogy mi számolható el a vállalat teljes saját termelési értékeként. A Központi Statisztikai Hivatal vonatkozó utasításait azonban számos építőipari szervezet — a minisztériumok ellenkező értelmű utasításaira hivatkozva — nem hajtotta végre. Az Országos Tervhivatal rendelettel is szabályozta e kérdést (11.570/1951 O. T.), azonban annak maradéktalan végrehajtását különösen az Építésügyi Minisztérium területén elmulasztották.

A vitára a fenti rendelettel kapcsolatban többek közt az ad okot, hogy a kivitelező szervezeteket, trösztöket, vállalatokat irányító minisztériumok a nem ipari, hanem kisegítő jellegű tevékenység eredményét (pl. az üzemi konyhák és étkezdék termelési eredményét, az üdülők és nyaralók bevételeit stb.) is termelési értéként kívánják elszámolni. A kivitelező szervezetek részéről a mai napig is vitatott másik kérdés pedig az olyan tevékenység eredményének termelésként való elszámolása, mely lényegében részükről a beruházó vállalat helyett végzett szolgáltatás, amely mögött építőipari teljesítmény nem áll. Az ilyen tevékenység eredménye és költsége véleményem szerint csak pénzügyi elszámolás tárgyát képezheti. Elesen világít rá a kivitelező szervek fenti elméletének tarthatatlanságára például a 32. sz. Állami Építőipari Tröszt esete, melynél előfordult az, hogy a beruházó részére gyár-felszerelési munkákat végző szerelőmunkások szállásaihoz szükséges bútorok vételárát, azok szállítási és kirakási költségeit (melyek a tröszt havi termelési értékének kb. 5—6%-át tették ki) felsőbb utasításra, az „építőipari jellegű termelés”-ben számolták el. Ugyanennél a trösztnél a fentidézett O. T. rendelettel és a Központi Statisztikai Hivatal utasításaival ellentétben havonta több mint félmillió forintot számolnak el termelési értéként, azon a címen, hogy a vállalat által fenntartott konyháról más vállalatok dolgozóit is ellátják. Ilyen és ehhez hasonló tételeknek az építőipari szervezetek termelési értékében való elszámolása a vállalat vagy tröszt és ezen keresztül az építőipar összességének tervteljesítési eredményét eltorzítja.

De az építőipari termelési érték megállapításának területén más vizs-zárságokkal is találkozunk. Mint már fentebb említettük, a mai napig sincs megnyugtató módon rendezve a tervdokumentáció, illetve a költségvetés nélkül folyó építkezések időközi elszámolásának kérdése. A kivitelező vállalatok korábban ilyen esetekben általában ú. n. ráfordításos alapon számoltak el a beruházókkal és a statisztikában termelési értéként az építkezéssel kapcsolatban felmerülő költségeik összegét je'entették. E módszer hibája az volt, hogy mivel nem állt az építésvezetőség rendelkezésére megfelelő mérce, a felmerülő költségek mértékére vonatkozóan, a tervdokumentáció hiányá-

ban gazdaságosan amúgy sem vezethető építkezéseken felmerült minden — akár szükséges, akár felesleges — költséget termelési értéként, tehát tervteljesítésként számoltak el. De még e rendszernél is helytelenebb az Építőügyi Minisztérium azon rendelete, mely szerint ilyen esetben a kivitelező vállalat a havi termelési értékét — és egyúttal természetesen a tervteljesítést is — úgy köteles megállapítani, hogy a tárgyidőszakban foglalkoztatott munkáslétszám adatát megszorozza a vállalatra jóváhagyott egy főre eső termelékenységi tervszámmal. Ez lényegében azt jelenti, hogy az építkezés vezetőségének csak elegendő létszámot kell az építkezésen — mindegy, hogy mivel — foglalkoztatnia és termelési tervét már is teljesítette. Az ilyen módon előállított adatok statisztikai adatoknak nem nevezhetők, mivel a statisztikával szemben támasztott egyik legfontosabb követelményt, a megbízhatóság követelményét, egyáltalán nem elégítik ki.

Az 1951. január hóban bevezetett új adatszolgáltatás keretében kezdtük el rendszeresen megfigyelni a természetes mértékegységben kifejezett építőipari termelést. A havi kérdőíveken az építőipari szervezetek által elvégzett munkálatoknak a munkálatok fizikai tulajdonságaival összefüggésben lévő természetes mértékegységben mért mennyiségeit kérjük be (pl. a földmunkát m^3 -ben, a vakolást m^2 -ben, a csatornafektetést fm-ben stb.), míg az építőipari szervezetek által létesített objektumoknak az objektumok rendelkezésével összefüggő ú. n. rendeltetési egységekben kifejezett adatait (pl. lakófelületet m^2 -ben, műhelycsarnokot $légm^3$ -ben stb.) az éves építőipari statisztikai adatfelvétel keretében gyűjtöttük be.

Hiányossága volt a terv- és statisztikai munkáknak e területen a múlt évben az, hogy a természetes mértékegységek között csak néhány — bár a legfontosabb — munkálat mérőszáma szerepelt. Ezek körét az 1952. évi tervezési és statisztikai utasítások már lényegesen kibővítették, azonban rendszerünknek még mindig hibája az, hogy több helyen nem alkalmazkodik megfelelően az építőipari teljesítmények műszaki elszámolásához. Pl. a falazási munkákat — beleértve a válaszfalak készítését is — m^3 -ben kellett megtervezni és a statisztikai beszámolójelentés is így készül, holott a költségvetésben a válaszfalak m^2 -ben kerülnek kiírásra és a keresetekben is így számolják el.

Az építőipari trösztök megalakulása sok fontos kérdés mellett — melyeknek tárgyalása egy önálló cikk kereteit kívánja meg — felvetette a halmozott vagy halmozatlan termelési érték használatának kérdését. Ezt a tervezésnél és a statisztikában a halmozások kiszűrésével oldottuk meg úgy, hogy jelenlegi számbavételünk a tröszt-viszonylatban halmozatlan termelési érték számbavételét jelenti.

Már az önálló építőipari statisztika megteremtése óta éreztük annak szükségességét és a Szovjetunió építőipari beszámolási rendszerének tanulmányozásából is megállapítottuk, hogy nem elégedhetünk meg azzal, hogy az országos építőipar, vagy az egyes építőipari vállalatok teljesítik, vagy túlteljesítik termelési tervüket, hanem azt is szigorúan meg kell követelnünk, hogy az egyes építőipari létesítmények — gyárak, iskolák, lakóházak, utak, vasutak stb. — a tervben előírt időpontra elkészüljenek és azokat rendeltetészerűen használatba lehessen venni. Az 1952. évi tervezés keretében először elkészített építőipari átadás-átvételi tervek teljesítésének elnörzésére rendeltük el az év elején az átadási terv teljesítésének statisztikai kérdőívét, mely lehetővé teszi, hogy az építőipar összességének, vagy az

egyes építőipari trösztök és vállalatok tervteljesítésének mérésénél ne csak azt vizsgáljuk, hogy az illető szervezet természetes mértékegységben, vagy forintértékben teljesítette-e egy-egy időszakra termelési tervét vagy sem, hanem azt is ellenőrizzük, hogy időben elkészültek-e az egyes építőipari létesítmények. Tévedés lenne azt hinni, hogy egy ilyen egyszerű adatszolgáltatás — mely látszólag csak néhány naptári időpont közlésére szorítkozik — könnyen megoldható feladatot ró az építőipari vállalatok statisztikusaira. Ellenkezőleg, mivel ez egyike azon adatszolgáltatásoknak, amely legjobban mutat rá a kötelező tervfegyelem megsértésére, a határidők elmulasztásának tényére, éppen itt kell a vállalati és minisztériumi statisztikusoknak a legéberebben őrködniök a népgazdaság egyetemes érdekeinek megvédése, az adatszolgáltatás megbízhatóságának feltétlen biztosítása felett.

Sok elvi kérdést is felvetett az átadási statisztika bevezetése. A legelső éppen az „átadás-átvétel” fogalmának tisztázása volt, mely a nemrégiben megjelent 5.800—78/1952. O. T. sz. utasítással egyértelműen meg is történt. Meghatározandók azonban még az építkezések befejezése, üzembehelyezése stb. fogalmak, melyek mind nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy jó statisztikát tudjunk készíteni és a felsőbb vezetés tájékoztatására megfelelő adatokat szolgáltatassunk.

Az építőiparban foglalkoztatottak létszáma, beralapja, stb. tehát általában a munkaügyi statisztika a legnagyobb részében azonos az iparstatisztika megfelelő részével. Az e területen felmerülő problémák megoldása az építőipari statisztikában általában az iparstatisztikában alkalmazott módszereknek megfelelően történik. Azok tárgyalása pedig e cikk kereteit meghaladja.

III.

Az előzőekben nagyjából áttekintettük az építőipari statisztika jelenlegi állását, s most következő feladataink közül kívánunk néhány — csupán a legégetőbb — problémával foglalkozni. Ezek közül egyik legfontosabb az építőipari műszaki statisztika továbbfejlesztésének kérdése. Az elmúlt esztendőben vezettük be az építőipari műszaki-gazdasági mutatók megfigyelését, e.einte szélesebb, ez évben szűkebb körben. Statisztikánk e fontos része, sajnos, nem tölti be azt a szerepet, melyet jelentősége alapján az ilyen irányú adatszolgáltatástól megkövetelünk. Ennek oka főként a műszaki-gazdasági tervezés elmaradottságában és a statisztika által feltárt hibák és hiányosságok iránti közömbösségben keresendő.

Sürgősen megszüntetendő hiányossága jelenlegi építőipari statisztikai rendszerünknek az, hogy a műszaki-gazdasági mutatók tervében előírt fejlődés érdekében szükséges intézkedések megítélés és a műszaki fejlesztések tervekben előírt feladatok végrehajtását részleteiben is ellenőrző statisztikai adatszolgáltatást ezideig még nem vezettünk be. Meg kell szerveznünk egy olyan műszaki statisztikát, melyből hónapról-hónapra megállapítható az, hogy az építőipari szervezetek végrehajtották-e — és időben hajtották-e végre — az építkezések előkészítésének megjavítására, a gépi berendezések tervszerű megelőző karbantartására, a tervfelbontás alapján a munkaerő jobb kihasználására, stb. vonatkozó intézkedéseket. Műszaki statisztikánknak ki kell mutatnia azt is, hogy mi volt ezen intézkedések eredménye. Fel kell ölelnie a megvalósítandó műszaki statisztikának a technológiai dokumentáció bevezetésére, a folyamatos rendszerű kivitelre való átállásra,

a minőségi munka megjavítására, az építési anyagok, segéd- és tüzelőanyagok, továbbá villamosenergia terén való fokozottabb takarékoság biztosítására szolgáló intézkedések megfigyelését is. Műszaki statisztika nélkül építőipari statisztikai rendszerünk az építőipar területének áttekintésére, az építőipari munkákban megmutatkozó kölcsönös összefüggések számadatokban való tanulmányozására és helytálló következtetések levonására, ma már alig mondható alkalmasnak.

Műszaki statisztikánk egy külön ága és az előttünk álló feladatok közül egyik legfontosabb feladat az építőipari gépek statisztikájának átszervezése. Ez év kezdetén a legfontosabb építőipari gépek számának és kihasználásának megfigyelésére új adatszolgáltatást vezetünk be. Hosszas vita után alakult ki a kérdőív jelenlegi formája, melynek előnyeire és hátrányaira a statisztikusok már rámutattak. Rendkívül fontos feladat a jelenlegi gép-statisztikai adatszolgáltatás átdolgozása és 1953. évre olyan kérdőívek rendszerezése, melyből nemcsak a gépek időkihasználási, hanem teljesítménykihasználási mutatói is elkészíthetők. Ezeket egészítené ki az építőipari gépek gazdaságos alkalmazásának vizsgálatára szolgáló és az Építésügyi Minisztérium területén már bevezetett ú. n. munkaerőegyenérték-számítás, melynek a magasépítőiparban való gyakorlati használhatóságát a következő hónapok statisztikai adatai kell, hogy bebizonyítsák.

Megoldandó feladataink között igen fontos helyet foglal el az építőipari önköltségstatisztika megszervezése. Az építőipari költségmérés fontosságáról — úgy gondoljuk — e helyütt sokat mondanunk nem kell. Ötéves tervünk legfontosabb tervét a beruházások terve képezi, azok legjelentősebb része pedig az építkezés. Tarthatatlan ma már az az állapot, hogy az építőipar az önköltség alakulását megfelelően ellenőrző számítás nélkül működ-jék és ne tudjunk számot adni arról, hogy mit és főleg mennyiért építettünk. Az építőipari önköltség csökkentéséről szóló határozatok végrehajtását megbízható, az építőipari vállalatok számvitelével alátámasztott, rendszeres önköltségstatisztika nélkül ellenőrizni lehetetlen.

A Népgazdasági Tanács 141/7/1951. sz. határozatában már megjelölte az építőipari önköltségmérés követendő módszerét, azonban a határozat végrehajtásáért felelős építőipari minisztériumok ezen a téren vajmi keveset tettek. Az Építésügyi Minisztériumban volt ugyan már régebben is önköltségvizsgálat, azonban ennek köre igen szűk volt, a feldolgozott anyag pedig az építőipari önköltségalakulás általános jellemzésére nem alkalmas. Több eredményt ígér e területen a Minisztérium által újabban elrendelt költségelmező táblák általános alkalmazása. Gyakorlati tapasztalataink ugyan még nincsenek, de remélhető, hogy az Építésügyi Minisztérium által az építőipari önköltség mérésére alkalmazott módszer beválik és az egész építőiparban egységesen alkalmazható lesz. Erre annál is inkább szükség van, mert pl. a Közlekedésügyi Minisztérium a mélyépítőipar területén az építkezések költségeinek rendszeres megfigyelésével az idézett N. T. határozat alapján meg sem próbálkozott, sőt a Központi Statisztikai Hivatalnak az építőipari önköltségstatisztika bevezetésére vonatkozó javaslatát részletes tárgyalás nélkül elvetette.

Kétségtelen, hogy az 1951. évi építőipari számlarend és a kivitelező vállalatok számviteli felkészültségének hiányai megnehezítették az építkezések önköltségalakulásának megfigyelését. Az is közismert, hogy az építő-

iparban összehasonlíthatónak nevezhető — tehát az építkezések költségeinek, illetve azok elemeinek párhuzamos vizsgálatára alkalmas — építmények köre igen szűk, az egyes építmények költségeinek biztos mércéje — a költségvetés — pedig az elmúlt évben és ma is igen sok építkezésünkön hiányzott vagy nagyrésztben használhatatlan volt. A népgazdasági beruházások tervszerűségének biztosítása, az építőipar működéséről kialakítható képünk teljessége érdekében azonban fel kell számolnunk azt az állapotot, hogy az építőipari önköltség alakulásának vizsgálata, az önköltségcsökkentés mérésének kérdése a legelhangyagoltabb területe legyen számvitelünknek. Minden erővel arra kell törekednünk, hogy rövid időn belül, országos méretekben is, számot tudjunk adni az építőipari önköltség alakulásáról.

A „Szocialista Statisztika Könyvtára“

című sorozat huszonhatodik számaként
jelenik meg

N. Gracsev

Statisztikai csoportosítások

című műve.

Gracsev munkája részletesen ismerteti Leninnek és Sztálinnak a statisztikai csoportosításokról és az átlagszámok tudományos alkalmazásáról adott tanításait. Behatóan tárgyalja a statisztikai csoportosítások gyakorlati alkalmazását általában a szovjet statisztikában és különösen az iparban a tervteljesítés elemzésénél és a rejtett tartalékok feltárásánál, valamint a szocialista mezőgazdaság tanulmányozásánál. E könyv nélkülözhetetlen segítséget nyújt nemcsak a statisztikai dolgozóknak, egyetemi és főiskolai hallgatóknak, hanem a tervezőknek is.

Kapható lesz az

**ÁLLAMI KÖNYVTERJESZTŐ VÁLLALAT
KÖNYVESBOLTJAIBAN**

A SZOCIALISTA SZÁMVITEL ÉS STATISZTIKA KIÉPÍTÉSÉNEK ALAPJAI CSEHSZLOVÁKIÁBAN*

A csehszlovák gazdaság fokozott növekedése mellett, különösen a legutóbbi időben, egyre nagyobb mértékben mutatkoztak meg a népgazdasági számvitel és statisztika komoly hiányosságai.

A csehszlovák népgazdasági számvitel és statisztika nem tartott lépést a népgazdaság valamennyi fokán és területén az általános fejlődéssel. Sok adat elkésése került a vezetők elé és fontos mutatószámokat a számvitel és a statisztika eddig egyáltalán nem szolgáltatott.

A csehszlovák számvitel és statisztika legfontosabb szervezési és tartalmi hiányosságai lényegükben a következőkben foglalhatók össze.

Mindaddig a számvitelnek nem volt egységes, és valamennyi dolgozó számára érthető mutatószámrendszere, nem volt meg az egységes operatív számvitel. Nincs egységes, az egész államra kiterjedő számviteli és statisztikai szervezet; a statisztikai és számviteli szervek vezetését nem centralizálták megfelelően és így az adatok valóságának ellenőrzése sem lehetett kielégítő, ugyanakkor pedig elburjázottak az önkényes és szakszerűtlen statisztikák.

A számviteli és statisztikai dolgozóknak gyakran nincs meg a kellő szakképzettségük és különösen a marxi-lenini politikai gazdaságtan alapismereteinek hiánya jelent nehézséget a számviteli és statisztikai munka megjavításában.

Nem volt tervszerű a káderpolitika sem, mert igen gyakran azokat, akik megfelelő szakmai és politikai gazdaságtani ismeretekkel rendelkeztek, más területekre — például termv munkára — osztották be.

1951 folyamán a Csehszlovák Kommunista Párt és a kormány foglalkozott a számvitel és a statisztika hiányosságaival és kiltűzte azokat a legfontosabb irányelveket, amelyek alapján újjá kell szervezni Csehszlovákiában a számvitelt és a statisztikát.

A Csehszlovák Köztársaság országgyűlése 1951. december 19-én hagyta jóvá a népgazdasági számvitel megszervezéséről szóló törvényt.

Az új törvény elrendeli, hogy a tervezéshez és a népgazdaság irányításához egységes számviteli rendszerre van szükség, és hogy az operatív (műszaki) számvitel, a könyvvitel és a statisztika egységes népgazdasági számviteli rendszert alkotnak.

Az új törvény alapja a számvitelnek egységes népgazdasági számviteli rendszerbe való foglalása. A törvény előírja, hogy az üzemekben, hivatalok-

* A Statistický Obzor, 1951, 6. számában hasonló címen megjelent cikk alapján.

ban és intézményekben meghatározott rendszer szerint előre meg kell határozni a nyilvántartott adatok körét és mindennap jegyezni kell ezeket az adatokat. Ez képezi az elsődleges számbavételt és erre, mint alapra, támaszkodnak a felettes szervek számára készített számviteli és statisztikai kimutatások. Az elsődleges nyilvántartásból vett adatokkal kell alátámasztani valamennyi kimutatást.

Az új törvény jelentőségét aláhúzza az, hogy a kormány hatáskörébe utalja az egységes népgazdasági számviteli rendszer megszervezését.

A törvény a statisztika megszervezésénél, a szocialista statisztikának Lenin által megfogalmazott és az állami statisztikáról szóló 1918. július 25-i rendeletében foglalt alapelveiből indult ki:

1. Szükséges, hogy létrejöjjön az állami statisztika egységes, centralizált rendszere.

2. Az állami statisztika mellett szak- (minisztériumi) statisztikának is kell léteznie, amelyet módszertanilag az állami statisztika irányít.

Az új törvény elsősorban a statisztikai szervek centralizált rendszerének létrehozásáról intézkedik. Ennek élén az Állami Statisztikai Hivatal áll, amely statisztika tekintetében a kormány közvetlen szerve. Szlovákiában a Szlovák Statisztikai Hivatal az Állami Statisztikai Hivatal területi szerve; a kerületekben és a járásokban megalakultak az Állami Statisztikai Hivatal kerületi és járási szolgálatai. Az Állami Statisztikai Hivatal kerületi és járási szervei nem a helyi nemzeti bizottságoknak, hanem közvetlenül az Állami Statisztikai Hivatalnak vannak alárendelve.

Ami a statisztika megszervezését, irányítását és ellenőrzését illeti, ez szigorúan a centralizálás elve alapján történik, ugyanakkor azonban a lenini útmutatásnak szellemében a statisztikai munka decentralizált. Az állami statisztika új, fontos szervei a minisztériumok statisztikai részlegei alárendelt szerveikkel együtt, az ú. n. szak-(reszort-) statisztikai szervek. A jövőben ezek fogják elvégezni azoknak a statisztikai munkáknak zömét, amelyeket eddig az Állami Statisztikai Hivatal végzett.

A minisztériumok és a többi központi hivatal az Állami Statisztikai Hivatal módszertani vezetése alatt irányítják és végzik területükön belül a statisztikai munkát. A számviteli (könyvviteli) nyilvántartást a Pénzügy-minisztérium irányítja.

Az új törvény alapján a Csehszlovák Köztársaság kormányva kormányrendeletet adott ki, amely a következőképpen szabályozza a statisztikai szolgálat megszervezését:

1. §.

1. A statisztika terén a kormány szerve az Állami Statisztikai Hivatal, melynek székhelye Prága.

2. Az Állami Statisztikai Hivatal központi hivatal. Élén elnök áll, akinek helyettesei vannak.

3. Az Állami Statisztikai Hivatal elnöke a kormány elnökének van alárendelve.

2. §.

1. Az Állami Statisztikai Hivatal mellett tudományos-módszertani tanács működik az elnök tanácsadó szerveként. A tudományos-módszertani tanács elnökét és tagjait a kormányelnök nevezi ki az Állami Statisztikai Hivatal elnökének javaslatára.

2. A tudományos-módszertani tanács a statisztikát érintő módszertani kérdéseket vitatja meg, elbírálja a legfontosabb statisztikai munkák terveit és irányelvét és véleményét ad az Állami Statisztikai Hivatal elnökének.

3. §.

Az Állami Statisztikai Hivatal elsősorban a következő feladatokat teljesíti:

1. Helyes és tudományosan indokolt jelentéseket és elemzéseket nyújt be a kormánynak és az Állami Tervhivatalnak az egységes gazdasági terv teljesítéséről, a népgazdaság és kultúra fejlődéséről, a népgazdaság anyagi forrásainak állapotáról és kihasználásáról és azokról a tartalékokról, amelyek lehetővé teszik a terv túlteljesítését;
2. más szervezetnek is szolgáltat statisztikai adatokat, amennyiben azokra feladataik teljesítéséhez szükség van. A kormány határozza meg, hogy az adatok kívül közlendők;
3. az egységes gazdasági terv követelményeivel összhangban kidolgozza és jóváhagyja az egész népgazdaságra vonatkozó statisztikai mutatószámok rendszerét;
4. tökéletesíti a statisztika szervezetét és módszertanát;
5. irányítja a szakminisztériumok statisztikai szervezetét, ellenőrzi annak állapotát és a szakminisztériumok által kimutatott statisztika megbízhatóságát;
6. a kormány megbízásából jóváhagyja a statisztikai kimutatások mintáit;
7. a kormány utasítására különleges statisztikai adatfelvételeket szervez;
8. egybehangolja a szakminisztériumok operatív-műszaki számvitelét;
9. irányítja a statisztikai káderek előkészítését, oktatását és együttműködik elhelyezésükkel;
10. statisztikai szakkönyveket ad ki és népszerűsíti a statisztikát;
11. gondoskodik a számvitelnek az egész köztársaság területén való gépesítéséről.

4. §.

Szlovákiában az Állami Statisztikai Hivatal területi szerve a Szlovák Statisztikai Hivatal, amelynek székhelye Pozsonyban van. Elén elnök áll, akinek egy helyettese van. Az elnököt és helyettesét az Állami Statisztikai Hivatal elnökének javaslatára a kormányelnök nevezi ki.

5. §.

1. Az Állami Statisztikai Hivatal kerületi szolgálata az Állami Statisztikai Hivatal kerületi kirendeltsége. Az Állami Statisztikai Hivatal kerületi szolgálatának vezetőjét a Statisztikai Hivatal elnöke nevezi ki.

2. Az Állami Statisztikai Hivatal kerületi szolgálatának az Állami Statisztikai Hivatal járási szolgálata van alárendelve. Ennek élén a járási statisztikus áll, akit az Állami Statisztikai Hivatal elnöke nevez ki.

6. §.

Az Állami Statisztikai Hivatal kerületi és járási szolgálata tevékenységét illetően független a népi közigazgatási szervektől.

A 7—10. paragrafusok a kerületi és járási szolgálatok, valamint a minisztériumok feladatait tartalmazzák.

A 11. § kimondja, hogy sem a minisztériumoknak, sem más szervezeteknek nincs joguk arra, hogy a kormány vagy az Állami Statisztikai Hivatal beleegyezése nélkül új formájú statisztikai kimutatásokat vezessenek be, vagy olyan statisztikai adatokat követeljenek, amelyek nem szerepelnek a jóváhagyott kimutatásokban. A kimutatások jóvá nem hagyott mintái törvénytelenek.

Az új törvény új feladatok elé állítja a csehszlovák számviteli és statisztikai dolgozókat. Különösen fontos feladat megszilárdítani a szocialista fegyelmet a számvitelben és a statisztikában, gondoskodni a kimutatások határidőre történő, a valóságnak megfelelő pontos összeállításáról és beküldéséről, harcolni a törvénytelen beszámolójelentések ellen. A másik, hasonló fontos feladat: emelni szakképzettségüket, tanulmányozni a marx-lenini politikai gazdaságtant és statisztikát; megismerni a szocialista gazdaság törvényeit és ismerni annak a termelési folyamatnak technológiáját is, amelynek területén dolgoznak.

A cikk írója a következőképpen fejezi be a csehszlovák statisztika újjászervezéséről szóló törvény ismertetését: „Rajtunk múlik majd, hogy nagy tanítómestereink nyomdokain haladva a lehető leghamarabban egybekapcsoljuk a számvitelt és a statisztikát, a szocializmus építésének eszközét”.

Megjelent

N. N. Rovinszkij

A Szovjetunió állami költségvetése

c. könyvének II. kötete.

A szerző teljes részletességgel tárgyalja a Szovjetunió költségvetési bevételeinek tervezését, megismerteti az olvasót a szocialista költségvetés bevételeinek különféle formáival, feltárja és elemzi a szocialista és kapitalista állam költségvetése között lévő lényeges különbségeket és különös gonddal foglalkozik a pénzügyek egyik legfontosabb kérdésével, a pénzügyi ellenőrzéssel.

Rovinszkij könyvének második kötete a magyar nyelven már megjelent első kötettel együtt teljes egészet alkot és nagy segítséget nyújt a pénzügyek elméletével és gyakorlatával foglalkozó szakembereknek, a helyi tanácsok pénzügyi dolgozóinak és a Közgazdasági Főiskola hallgatóinak.

Ára: kötve Ft 22.—

Kapható a Pénzügyi Könyvesboltban (V. Kecskeméti u. 2.)
és minden könyvkereskedésben

A KÜLKERESKEDELMI STATISZTIKA FEJLŐDÉSE

A marxizmus-leninizmus klasszikusai műveikben megállapították, hogy a tervszerű gazdálkodáshoz pontos, megbízható nyilvántartás szükséges. Külkereskedelmi forgalmunk helyes megtervezése és irányítása sem képzelhető el megbízható statisztika nélkül. A külkereskedelmi statisztika hosszú multra tekinthet vissza: a népességi statisztika mellett egyik legrégebben alkalmazott ága a statisztikának.

A külkereskedelmi statisztikát régebben is bizonyos mértékben fejlettebb módszerek jellemezték mint a többi statisztikát. A bizonylati elvet viszonylag következetesebben valósították meg és a statisztikai adatgyűjtésnek szoros kapcsolódása a vámeljáráshoz elősegítette a külkereskedelmi statisztika pontosságát. A külkereskedelmi statisztika a fejlettebb módszerek ellenére sem szolgálta a múltban a dolgozók érdekét, hanem a tőkéséket. Hemzsegett a ferdítésektől, az egymásnak ellentmondó adatoktól, ahogyan azt a tőkés csoportok érdekei megkívánták.

A felszabadulással megváltozott a külkereskedelmi statisztika helyzete és feladata. Ahogy pártunk vezetésével erősödött a népi demokratikus államhatalom, ahogy fokozatosan kiszorítottuk a külkereskedelemből a tőkéséket, úgy vált a külkereskedelmi statisztika feladatává is mindinkább a külkereskedelmi forgalom valóságnak megfelelő, torzításoktól mentes, hű visszatükrözése.

A külkereskedelmi monopólium megteremtése előtérbe állította a külkereskedelmi statisztika jelentőségét. A külkereskedelmi terv szerves része a népgazdasági tervnek, teljesítése fontos feltétele ötéves tervünk teljesítésének. A külkereskedelem irányító szerveinek teljes áttekintéssel kell rendelkezniök a külkereskedelmi forgalom bonyolítása felett. Ismerniök kell az áruforgalmi tervek teljesítését olyan időpontban, amikor a megfelelő operatív intézkedéseket még meg lehet tenni. A külkereskedelmi statisztikának, az adatok gyors és pontos feldolgozásával, megfelelő csoportosításával lehetővé kell tennie a megfelelő áttekintést, ugyanakkor az egyes részletkérdések tüzetes megvizsgálását is.

A külkereskedelmi statisztika tartalma, mint látjuk, a fordulat évével döntően megváltozott. Ugyanakkor azonban a statisztika módszereiben nem állott be fordulat. Számos hiba gátolta, hogy a külkereskedelmi statisztika megfeleljen a követelményeknek. A legényegesebb hiba a feldolgozás széttagoltsága volt. A bonyolítás számait a Központi Statisztikai Hivatal tartotta nyilván, az illetékes vámhivataloktól közvetlenül megkapott bizonylatok alapján. A bizonylatok másod- és harmadpéldányai a külkereskedelmi vállalatok, illetőleg a Magyar Nemzeti Bank céljait szolgálták. A feldolgozás ezeken a helyeken is megtörtént. A bonyolításokat emellett könyvelték a kül-

kereskedelmi minisztériumban is. A többszörös párhuzamosság nyilvánvalóan felesleges idő- és energiapazarlást jelentett.

Az a tény, hogy a bonyolítások feldolgozása a Központi Statisztikai Hivatalban történt, szükségszerűen együtt járt azzal, hogy ez a feldolgozás a külkereskedelem mindennapi életétől, a kötések bonyolításától, az export-import tervszámok teljesítésétől meglehetősen távol állt.

A párhuzamos adatgyűjtés és értékelés egyetlen előnye — az állandó és teljes részletességű ellenőrzés lehetősége, — mellett olyan döntő hiányosságok jelentkeztek, mint az elvi és rendszerbeli egység teljes hiánya. A Központi Statisztikai Hivatal csak a külkereskedelem árumozgásának nyilvántartásával, értékelésével, s a külkereskedelmi áruterv teljesítésének mérésével foglalkozott, figyelmen kívül hagyva a külkereskedelem sokrétű, széles területen mozgó munkáinak figyelését és elemzését. Az áruterv teljesítésének kiragadott figyelése nem adott és nem adhatott helyes képet a külkereskedelmi tevékenység egyéb összefüggő részeinek (kötéshelyzet, devizamozgás, árkiegymelés stb.) elhagyása mellett, még a terv teljesítésének méréséről sem.

A Külkereskedelmi Minisztérium a bonyolítás párhuzamos feldolgozása mellett, a bizonyítati elv érvényesítésével vizsgálta a létrejött ügyletkötések alapján a nyitott kötésállományt, azaz a külkereskedelem tevékenységének azt a részét, amelyik a terv fedezetül szolgáló magánjogi kötések még le nem szállított részét tartalmazza, és amely perspektívikusan mutatja a várható tervteljesítést, alapot ad az időszakos operatív tervek reális felépítéséhez. Így egy lépéssel közelebb állott a külkereskedelem mindennapi életéhez, annál is inkább, mert átvette a Magyar Nemzeti Banktól az árucsereforgalmi megállapodások és államközi szerződések kihasználásának nyilvántartását is.

A minisztériumi statisztikai munka háromirányú megfigyelése azonban korántsem hozta meg a várt és szükséges eredményt. A helytelen szervezés, a vállalatokkal való laza kapcsolat, elégtelen létszám, s a káderek gyenge szakmai képzettsége miatt nem tudott a sokrétű feladattal megbirkózni. Ezek a körülmények a minisztériumi statisztikai munkát kizárólagosan az adatgyűjtés területére korlátozták. Nem jutott ideje a minisztériumi statisztikai osztálynak arra sem, hogy a szigorúan vett adatgyűjtések mellett foglalkozzék az adatoknak a fejlődés által megkívánt újrarendszerű csoportosításával és a külkereskedelmi statisztika adatainak gondos és mélyreható elemzésével. Tovább folytatta adatgyűjtő tevékenységét a Magyar Nemzeti Bank is, az áruforgalom pénzügyi vetületének, a devizahelyzetnek nyilvántartásával.

A külkereskedelmi statisztika három gazdája egymástól többé-kevésbé függetlenül, sőt elszigetelten figyelte a terület egy részét, s nem volt szerv, melynek kezében a terület teljes munkájának összefüggő statisztikai képe összefutott volna, sőt azonos bizonylataik ellenére, az eltérő elvi szempontok miatt, — mérés határparitásos áron és devizaforint áron — még csak számszerűen azonos eredményt sem produkálhattak.

A külkereskedelmi vállalatok magukra hagyva, ötletszerűen alakították ki nyilvántartási rendszerüket és elégtették ki statisztikai szükségleteiket, — területük eltérő struktúrájának, speciális helyi viszonyainak megfelelően, — igen gyenge ellenőrzés mellett, eltérő bizonylatok alapján. A statisztika helyzete a legkedvezőtlenebb a külkereskedelmi vállalatokon belül volt.

A vállalatok vezető tisztviselői nem becsülték a statisztikát. A statisztikai munkát sokáig felesleges adminisztrációnak, kényszerű tehernek tekintették. Voltak vállalatok, ahol a statisztikai munka személyi és tárgyi előfeltételeit is alig akarták biztosítani. Nem volt rózsás a vállalati statisztikusok szerepe. Gyakori áthelyezés, problémáik meg nem értése gátolta a külkereskedelmi vállalati statisztikusok eredményes munkáját. Ez a szűklátókörűség a statisztika feladatával és jelentőségével kapcsolatban volt okozója a későbbiekben csak nagy munkával helyrehozott hibáknak. Pontatlanság, lassúság, a bizonylatok hanyag kezelése olyan hibaforrást teremtett, amely mellett egy-egy vállalatban belül még a 10 milliós eltérések sem mentek ritkaságszámba.

Ezek mellett a hiányosságok mellett a nagy számban jelentkező kontárstatisztikák, indokolatlanul végrehajtott adatgyűjtések nehezítették a munkát. A hozzá nem értéssel és gyakran helytelen politikai meglátással végzett adatgyűjtések és összeállítások a munkát végzők részére indokolatlan megterhelést, az szállítások igénylői részre pedig értékelen adathalmazt jelenttek.

Ez az állapot — bár szervezeti felépítésében fellelhetők a szocialista statisztika megteremtésének feltételei — megosztottsága, elvtelensége és rendszertelensége következtében, főként maradványokkal telt, céljaiban határozatlan, eredményeiben lassú és félrevezető volt.

Ez volt a helyzet a külkereskedelmi statisztikában a Népgazdasági Tanácsnak a statisztikai munka decentralizálását elrendelő határozata megjelenésekor. A határozat a statisztikai rendszert úgy építi fel, hogy az alsófokú adatszolgáltató szervek (a külkereskedelmi vállalatok) bizonylataitól a Minisztériumnak a Központi Statisztikai Hivatal felé tett összefoglaló beszámolójelentésig egy egységes rendszert alkosson. A Központi Statisztikai Hivatal részvétele az adatszolgáltatási rendszer kialakításában biztosította az elvi egységet is. A rendelet mentesíti a Központi Statisztikai Hivalt az adatgyűjtés mechanizmusától, megadja az egész terület szélességi és mélységi figyelésének, elemzésének és ellenőrzésének lehetőségét. Az alsóbb egységeket összefogó szerv, a Külkereskedelmi Minisztérium, a külkereskedelmi vállalatok jelentéseit nem csupán begyűjti és továbbítja, hanem összesíti és értékeli úgy, hogy a statisztika a minisztérium szerveinél operatív intézkedés alapjául szolgál, a vezetés és ellenőrzés eszközévé válik.

Az NT határozat végrehajtása döntő változást hozott az alsóbb egységek statisztikai munkájában is. E szervek adatfelvétele és adatközlése végigfut a szakterület egész igazgatási vonalán, ami biztosítja a vállalatok gyors, pontos, egyöntetű munkáját, kiszélesíti az ellenőrzést és szorosan hozzáfűzi a statisztikát az élethez. A tájékoztatás zavartalansága és a fejlődés fokozottsága érdekében kézenfekvő volt a feladatok lépcsőzetes megoldása, összekapcsolva a káderek megfelelő ütemben történő képzésével. A határozat végrehajtása három irányú feladatot rótt a minisztérium statisztikai szervezetére:

1. A meglévő adatszolgáltatási rendszer megjavítását, e ezzel egyidőben a vállalati statisztikai csoportok kiépítését.
2. A külkereskedelmi tevékenység vizsgálatainak kiegészítését és teljessé tételét.
3. Az adatszolgáltatási rendszer megerősödése után az elemzési munka kiszélesítését minisztériumi és vállalati síkon egyaránt.

A vállalati statisztikai munka megjavításához és egységesítéséhez elengedhetetlenül szükséges volt az önálló rugalmas vállalati statisztikai csoportok életre hívása. A megalakult statisztikai csoportok közvetlenül a vállalatvezető irányítása alá tartozó önálló egységekké váltak, s így a tervezőszármazéktól leválasztva a minisztériumi statisztikai osztály szakmai felügyeletével és irányításával adatgyűjtésüket, megfigyelésüket az egységes külkereskedelmi statisztikai rendszer szempontjai szerint végzik saját területükön.

A csoportok megalakítása után fontos kérdés volt a külkereskedelmi apparátus dolgozóiban tudatosítani a statisztika jelentőségét, érdekeltté tenni őket a statisztikai munkában, — súlyt adni a vállalati statisztikai csoportoknak. Az adatfeldolgozás áttelepítése a külkereskedelem végrehajtó szerveihez, a vállalatokhoz — az átmeneti zökkenők okozta visszaeséstől eltekintve, — komoly eredményeket hozott.

A vállalatnál működő vámhivatalok közreműködésével meggyorsult a tényadatok regisztrálása. Az áruosztályokkal megteremtett közvetlen kapcsolat minőségi javulást hozott. Az NT határozat a statisztikai fegyelem megszilárdítása mellett hozzásegített a statisztika megfelelő súlyának megteremtéséhez.

A kétségtelen eredmények mellett a vállalati statisztika két hiányosságán kell segíteni:

Az egyik a kötésrendszer gyenge adminisztrációjából, illetve a kötések természetéből folyó lazaság. A kötésnyilvántartás ugyanis állandó mozgásban, változásban van s az adminisztráció egyrészt nem képes kellő ütemben követni a mozgást, másrészt a várható szállítások, ütemezések kérdésében más a tervezés és más a statisztika elvi álláspontja. A tervezés a lejárt szállítási határidőknek a várható időre való átütemezését igényli, hogy a terveket a reális kötéshelyzet alapján építhesse fel, viszont a statisztika nem mondhat le a külkereskedelmi munka ellenőrzéséről, ill. megjavításáról, az eredeti határidő szerinti elmaradások nyilvántartásáról. Ez csak párhuzamos nyilvántartással oldható meg.

A másik hiányosság az árucsereforgalmi megállapodások nyilvántartásában mutatkozó lazaság és felületesség. Az árucsereforgalmi megállapodások, elsősorban a Szovjetunióval és a baráti államokkal kötöttek — a külkereskedelmi volumen döntő részét képezik, s egyaránt kihatnak a mi, s valamennyi baráti állam népgazdasági terveire. Ezek pontos nyilvántartása elsőrendű kérdés. A megállapodások megkötéséhez, bővítéséhez, likvidálásához szükséges megbízható nyilvántartás e tárgyalások alapját képezi. A delegációk munkáját gátolja a relációs árumozgás és kötéshelyzet ismeretének hiánya, s helytelen adatával kihatásaiban súlyos népgazdasági károkat eredményezhet. Ennek a területnek kell a külkereskedelmi statisztikai megfigyelés tengelyében állnia, s a figyelőrendszer szerveinek, de elsősorban a megállapodások gazdáinak, a vállalati államközi osztályoknak a kérdéssel megfelelően kell foglalkozniuk.

A decentralizáció egyik legdöntőbb eredménye az ezen a téren mutatkozó javulás. A foganatosított intézkedések hatására a külkereskedelmi statisztikának ezen a viszonylag elhanyagolt, igen döntő területén történt minőségi változás, amit a statisztikai fegyelem további megszilárdításával, a kis statisztikai egységek felelősségének kidomborításával, a szakmai szín-

vonal emelésével, az ellenőrzés és felelősségrevonás szélesebb körű érvényesítésével állandósítani és fokozni kell.

A feladat második, de jelentőségében egyenértékű része a külkereskedelmi statisztikai megfigyelés kiszélesítése, ill. teljessé tétele. A külkereskedelmi tevékenység a szakma sajátosságaiból folyóan széles síkon mozgó, többretű, rendkívül szétágazó és ezért nehezen fogható át. Az árumozgás megfigyelésénél ma ott tartunk, hogy az ügylet születésének pillanatától az áruterv teljesítéséig átfogja a területet. Ezzel azonban korántsem teljes az árumozgás megfigyelése.

Export vonatkozásban a vállalatok exportfelelőseinek rendszertelen és nem egységes adatközlését, a külkereskedelem ipari háttérének, általában a külkereskedelem rendelkezésére álló árualapoknak helyzetéről, ez évben építettük be szervesen az árumozgás figyelési rendszerébe.

Megfigyelés tárgyát kell, hogy képezze a jövőben az iparral és a belföldi vállalatokkal kötött szállítási szerződések helyzete és az árutervvel való kapcsolata is. Az exportárúk, vagy a termelésre, ill. fogyasztásra átadandó importárúk szállítási határidőinek figyelése, összehangolásukban mutatkozó hiányosságok felderítése, a belföldi szervek és a külkereskedelem kapcsolatának statisztikai figyelése és értékelése, egyelőre megoldásra váró feladat.

Az árumozgás megfigyelését teljessé teszi a raktárkészletek nyilvántartása, amely az ipartól átvett, de ki nem szállított, — a külkereskedelmi vállalatok raktáraiban elfekvő árumennyiségek helyzetét mutatja meg. Az árumozgás statisztikai megfigyelésének teljessé tétele mellett gondot kell fordítani az árumozgás pénzügyi vetületének figyelésére is. Ennek a munkának egyrészt a Magyar Nemzeti Bank Devizaigazgatósága végzi a Pénzügyminisztérium irányításával. A devizaterv teljesítésének mérése ma még nincs összekapcsolva statisztikai síkon az áruterv teljesítésének mérésével, Ennek oka egyrészt az, hogy az adatgyűjtő szerv nem szerves része a külkereskedelmi apparátusnak, másrészt az áru és devizaterv fáziseltolódása, ami az áru- és pénzmozgás időbeli eltéréséből adódik. A devizahelyzet megfigyelésének beépítése a külkereskedelmi statisztika rendszerébe szükséges, ma még nem megoldott feladat. Nem mutatna teljes képet a pénzmozgás, de az árumozgás sem az árkiegyenlítés megfigyelése, az árkiegyenlítési terv mérése nélkül.

A külkereskedelemnek biztosítani kell az ipar és a mezőgazdaság fejlődésének zavartalanságát, a hosszabb időre rögzített állandó, vagy alig változó áron való nyersanyag- és áruelátását.

E fontos terület statisztikai megfigyelésének kell képeznie a külkereskedelmi statisztika figyelési rendszerének másik súlypontját az árucserereformai megállapodások nyilvántartása mellett.

Ezt a munkát a minisztérium statisztikai osztálya most szervezte meg a Központi Statisztikai Hivatallal egyetértésben. Az árkiegyenlítés figyelési rendszerének megerősödése, felfutása után majd elmondhatjuk, hogy a külkereskedelmi statisztika megfigyelési rendszere teljessé lett (az előbb már említett devizanyilvántartás megteremtésén kívül) s meg vannak az alapjai ahhoz, hogy operatív intézkedések alapjául szolgáljon, a vezetés és ellenőrzés eszközüvé váljék.

A decentralizáció munkájának a helyes és teljes figyelési alap megteremtése mellett harmadik súlyponti feladata volt, az általános statisztikai

ismeretek után a speciális szakmai tudás elsajátításával, az elemző munka megteremtése, kiszélesítése, elmélyítése a szervezet alsó és középfokú egysegeinél. Ennek a munkának első lépcsőjeként fokozatosan átvettük a Központi Statisztikai Hivataltól a külkereskedelmi jelentés elkészítését. A jelentés elkészítése fokozott igényeket támasztott a minisztériumi statisztikai káderek szakmai tájékozottságával, ismereteivel szemben. Az NT-határozat végrehajtásaként megindított alapfokú statisztikai képzés nagymértékben elősegítene a feladat sikeres megoldását. Az elemző munka további elmélyítése és a soronkövetkező feladatok parancsolóan szükségessé teszik a középfokú és felsőfokú oktatás megszervezését.

A decentralizáció óta a külkereskedelmi jelentés színvonala is emelkedett. Az ezen a téren mutatkozó hiányosságok e gyakorlati munka elhanyagolásából, — jórészt a feldolgozási idő és a létszám körülményeiből folynak.

Közvetlen feladat a változatlan áron való mérés és a tervszerűség mérésének megvalósítása a külkereskedelem vonalán. A változatlan ár mérésének alapjait az Országos Tervhivatal segítségével megteremtettük. Így egyrészt öt éves népgazdasági tervünk statisztikai értékelésénél a külkereskedelmi szektor tevékenysége összehasonlíthatóvá válik a népgazdaság egyéb ágazataival, másrészt a hosszú tervidőszak során is mérhető a külkereskedelmi forgalom volumenének alakulása.

A tervszerűség mérése a külkereskedelem területén a nemzetközi kapcsolatok kihatásainak következtében problematikus. A mérésnek a mennyiségi teljesítéshez való kapcsolása csak megközelítő eredményt ad, mert nem minden vállalat és minden cikk van mennyiségileg is tervezve.

A külkereskedelmi statisztikai szervezet alsófokú szerveinek, a vállalati statisztikai csoportok munkájában is komoly minőségű változásként jelentkezett a decentralizáció hatására az elemző munka megteremtése. Ma már az adatgyűjtésen és feldolgozáson kívül, egyelőre csak az árumozgás területén, szervezett formában és rendszeresen készítenek vállalataink operatív intézkedésre alkalmas elemzéseket, sőt a fejlettebb csoportok az egyes tervidőszakok végével vállalati tájékoztatókat is bocsátanak ki.

A külkereskedelem feladatainak növekedésével gyarapodik a külkereskedelmi statisztika feladatköre is. Következő nagyobb lépésünk az operatív nyilvántartás és az ennek alapján készülő operatív beszámolás bevezetése és megszervezése lesz. Az operatív beszámolás az eddiginél szélesebb körben fogja az áruk mozgását nyilvántartani és nemcsak a megtörtént külkereskedelmi forgalmat értékelné. A legjelentősebb új terület az ú. n. belöldi teljesítések figyelemmel kísérése lesz. Az operatív nyilvántartásnak ez a része egyrészt mutatja a külkereskedelmi tervek szállítási szerződésekkel való fedezését, másrészt mutatja az exportáló belöldi szervek, illetőleg import esetén a külkereskedelmi apparátus kötelezettségeinek teljesítését. A külkereskedelmi operatív beszámolás a többi népgazdasági ág operatív számvitelétől eltér annyiban, hogy jelentései nem rövid időszakokra vonatkoznak, hanem havonkénti, vagy negyedévenkénti eredményeket tárnak fel.

Helyes szervezeti intézkedések kidolgozásával és végrehajtásával biztosítani kell a külkereskedelemben az egyes számviteli ágak közötti egységes munkamegosztást. Jelenleg ettől a célkitűzéstől még igen messze

állunk. Sem elvileg, sem gyakorlatilag nem tisztázott kérdés még a külkereskedelmi terv teljesítésének könyvviteli mérése. Megoldandó kérdés a külkereskedelem raktárkészletének a pontos mérése és a raktárkészletek ingadozásainak, értékváltozásainak pontos vizsgálata. A három számviteli ág közötti helyes munkamegosztás kérdéséhez tartozik a beszámolójele-ntések problémájának tisztázása is. A vállalati, illetőleg minisztériumi mérlegbeszámoló, a vállalati statisztikai jelentések és a minisztérium statisztikai jelentése, továbbá a vállalati operatív beszámoló és a minisztérium operatív számadása között el kell határolni a feladatokat. A tematika pontos meghatározásával, a jelentések formájának végleges lerögzítésével, a számszerű adatok legmegfelelőbb ábrázolási módjának kidolgozásával el kell érni, hogy a számviteli ágak a sajátosságaiknak legmegfelelőbb formában adjanak képet a külkereskedelem munkájáról. Új feladatot állít a statisztika elé országos viszonylatban a Népgazdasági Tanácsnak az a határozata, amely a munkaverseny eredményeinek összesítését és adminisztratív kidolgozását a statisztikai csoportokra, illetőleg osztályokra bízta. Ez a határozat annak a célkitűzésnek a jegyében született, hogy a munkaversenyből kiküszöböljük az öncélúságot. A statisztikusok által elvégzett összesítő munka azt jelenti, hogy a munkaverseny kiértékelését is a bizonylati elv alapján kell végezni. Ennek természetesen a lehető legegyszerűbb formában kell megtörténnie. A statisztikusok bevonása a munkaverseny kiértékelésébe éppen azt a célt szolgálja, hogy a versenyeredmények mögött reális teljesítmények álljanak, hogy a verseny nyilvánosságát a legjobb, a legkonkrétabb adatok felhasználásával tudják biztosítani.

Állandó feladatunk, amiről már a korábbiakban is szó esett a statisztikai figyelem megszilárdítása.

Mindezen feladatok elvégzéséhez azonban elengedhetetlen a külkereskedelmi statisztikusok politikai és szakmai színvonalának további emelése.

Megjelent a

STATISZTIKAI TÁJÉKOZTATÓ

1952. évi 2. száma

Összefoglaló adatokat tartalmaz az ötéves terv harmadik évének első negyedéről, a Szovjetunió hatalmas iramú fejlődéséről és a szocializmust építő népi demokráciáról. „Kapitalista országok” című rovata statisztikai adatokkal mutatja be az imperialista tábor belső ellentéteit, háborús készülődését és a kizsákmányolt dolgozók növekvő nyomorát

Ára: 5.— Ft

Kapható IBUSZ-pavilonokban és a Posta Központi Hirlapirodánál
(V, József nádor tér 1.)

A SZÁMVITEL ÉS A SZÁMÍTÁSI MUNKÁK GÉPESÍTÉSE*

A szocialista számvitel további megerősödésének és tökéletesedésének egyik legfontosabb feltétele a számvitel és a számítási munkák széleskörű gépesítése.

A Szovjetunióban több mint kétfélmillió számviteli dolgozó, statisztikus és közgazdász foglalkozik számvittel. A tervező és a tudományos-kutató intézetekben több tízezre képzett mérnök és tudományos szakember foglalkozik számítási munkákkal.

A magas teljesítőképességű számológépek alkalmazása növeli a termelékenységet és megkönnyíti a számviteli dolgozók munkáját, jelentős mértékben megrövidíti azt az időt, amelyet az egyéb szakmák dolgozói a különböző számítások elvégzésére fordítanak és lényeges forrása a népgazdaság igazgatási apparátusának fenntartására fordított eszközök megtakarításának.

Emellett a számvitel és a számítási munkák gépesítése emeli a számvitel és a beszámolójelentés minőségét és lehetővé teszi, hogy jobban, teljesebben, operatívabban használjuk fel a számviteli és beszámoló adatokat a gazdasági tevékenység irányításában.

A párt és a kormány nagy figyelmet fordított és fordít a számvitel gépesítésére. Már 1927-ben, az SzK(b)P XV. kongresszusán hozott határozatokban rámutattak annak szükségességére, hogy „... széles körben ismertetni kell az irodai és számviteli munka gépesítése terén nyert tapasztalatokat“.

1929-ben a XVI. pártkonferencia feladatul tűzte ki, hogy „Biztosítani kell, hogy a hivatali apparátus minél gyorsabban elsajátítsa az igazgatási technika területén elért eredményeket, biztosítani kell a legközelebbi években az összes legnagyobb gazdasági intézményekben a számvitel gépesítésének széleskörű alkalmazását“.

A hatalmas, technikailag élenjáró gépipar megvalósítása lehetővé tette a háborúelőtti öt éves tervek éveiben, a népgazdaság különböző ágaiban a számvitel gépesítéséhez szükséges különféle számológépek tömeges gyártásának kifejlesztését.

A számológépek évről-évre mind szélesebb körben terjedtek el az állami statisztika szerveinél, a minisztériumokban, főhatóságoknál és az üzemekben.

A háború után a számológépgyártást nagymértékben továbbfejlesztették. A minisztériumok és főhatóságok jelentősen fokozták a számolóberendezések megszervezésének, a számológépek alkalmazásának területén

kifejtett munkájukat, és a számviteli dolgozók számológépekkel való ellátását még nagyobb mértékben biztosították.

A számvitel gépesítésének és a számviteli rendszer magasabb technikai színvonalra való átállításának irányítását a Központi Statisztikai Hivatal intézi.

A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala a minisztériumok és főhatóságok közreműködésével kidolgozza a számviteli és számítási munkák gépesítésének perspektívikus és évi terveit, részt vesz a gyártandó számológépek típusaira vonatkozó kérdések kidolgozásában (a gyártás terjedelmére és a számológépek és műszerek elkészítési határidejére vonatkozó kérdéseknél), és ellenőrzi a számvitel és a számolási munkák gépesítésére vonatkozó tervek teljesítését.

A számvitel és számítási munkák gépesítésére évi állami terveket először 1949-ben kezdtek készíteni. Az ilyen tervek összeállításának ténye önmagában mutatja, hogy milyen nagy jelentőséget tulajdonítanak a számviteli és számítási munkák gépesítése továbbfejlesztésének.

A háborút követő hat év alatt a népgazdaságban használt számológépek száma jelentősen megnövekedett.

Nagy mértékben fejlődött a számvitel gépesítése terén foglalkoztatott dolgozók szakképzése. Csupán a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala Káderképző Igazgatóságának tanfolyamain 1949 és 1951 között 5000 gépi-számviteli dolgozót — mechanikust, mestert, tervkészítőt stb. — képeztek ki.

A felsőbb tanintézetek és technikumok magasképzettséggű gépi-számviteli szakembereket bocsátanak ki.

A különféle számológépeknek a népgazdaságban való nagy arányú alkalmazásával kapcsolatban igen fontos az a kérdés, hogy melyek e technika megszervezésének és kihasználásának legésszerűbb formái.

A gépi-számviteli gyakorlat a Szovjetunióban különféle szervezési formákat dolgozott ki a gépi-számvitel alkalmazására.

A számológépeknek közvetlenül a műhelyekben, az osztályokon való alkalmazása mellett a kibocsátott gépek jelentős részét a gépi-számviteli irodákban és a gépi számviteli állomásokon összpontosítják.

Gépi-számviteli irodákat szerveznek a 3000 munkáslétszám alatti kisebb és közepes ipari üzemekben, valamint az Állami Bank kerületi fiókjaitételeiben.

Gépi-számviteli irodákat szerveznek hasonlóképpen az olyan építési, szállítási, kereskedelmi és egyéb vállalatoknál és szervezeteknél, amelyeknél a számítási munkák mennyisége elegendő a számológépek és a kezelésükkel megbízott személyzet állandó foglalkoztatására. A gépi-számviteli irodák a számvitel gépesítéséhez összeadó-, szorzó-, osztó-, számlázó- és könyvelőgépeket használnak. A számviteli és számítási munkák jellegétől függően a gépi-számviteli irodák állhatnak kizárólag csak összeadógépekből vagy pedig csak szorzógépekből; összeadó- és szorzógépekből vagy szorzó- és számlázógépekből stb.

Gépi számviteli állomásokat azoknál a nagyipari üzemeknél szerveznek, amelyeknek munkáslétszáma meghaladja a 3000 dolgozót, valamint az Állami Bank nagymennyiségű számviteli munkával ellátott köztársasági (területi, városi) intézeteiben és ezek főként számlázó-elemző gépekkel gépesítik a számvitelt; a gépi-számviteli állomásokon szintén vannak összeadógépek, szorzógépek, számlázógépek és könyvelőgépek. Gépi számviteli álló-

másokat szerveznek úgyszintén a nagyobb értékesítési és ellátási szervezeteknél, valamint a tervezési-költségvetési szervezeteknél, stb.

A gépi számviteli irodák és állomások azok az alapvető szervezési formák, amelyekén keresztül a számviteli és számítási munkák gépesítését megvalósítják.

1951 végén, az 1947—48 évekhez viszonyítva, a gépi számviteli állomások száma 3-szorosára, a gépi számviteli irodák száma pedig 8-szorosára emelkedett.

Az utolsó években még egy gépi számviteli szervezési forma tűnt fel — a vállalatközi gépi-számviteli állomás, amelyet területileg egymáshoz közel fekvő, ugyanahhoz a minisztériumhoz, főhatósághoz tartozó több vállalat és szervezet kiszolgálására szerveznek, amelyekben a számviteli munkák elégtelen mennyisége miatt önálló számviteli részleg létesítése nem célszerű. Ilyen vállalatközi gépi-számviteli állomást szervezett 1950-ben az Olajipari Minisztérium Bakuban az „Azneftemas“ mellett 8—10 gépgyár és javítóüzem, valamint egyéb vállalatok és szervezetek kiszolgálására.

A számviteli és számítási munkák 1952 évi gépesítési terve 15 vállalatközi gépi-számviteli állomás megszervezését irányozta elő.

A számvitel gépesítése mind a vállalati elsődleges okmányok gépi feldolgozásának vonalán, mind pedig az állami statisztika szerveihez, a minisztériumokba és főhatóságokhoz beérkező statisztikai anyag, a könyvelési és operatív-technikai beszámolójelentések feldolgozásának vonalán fejlődik.

Még a háború előtti években számos vállalatnál, főként a gépiparban számoló-elemzőgépi részlegeket szerveztek. Ilyen részlegeket állítottak fel például a „Sztálin“, a „Molotov“ gépkocsi gyárakban, az Elektrozavod-ban, a „Krasznaja Zarja“ telefongyárban, a „Szerp i Molot“ gyárban és az ország egyéb legnagyobb gyáraiban. A vállalatok elsődleges okmányai gépi feldolgozása rendkívül nagy arányokban fejlődött a háború utáni időkben. Ennek jellemzésére néhány adat: a háború utáni első öt éves terv éveiben és az elmúlt 1951. évben a gépeket gyártó üzemekben a számológépek száma 2,6-szeresére növekedett, a vas- és színesfém kohászati üzemekben 5,4-szeresére, a szén és olajiparban 34-szeresére (itt 1947-ben még igen kevés számológép volt).

Különösen magas fokot ért el a számológépek elterjedése 1951 végén a Szerszámgyártási Minisztérium üzemében: 100 számviteli dolgozóra 34 gép jutott.

A számológépek alkalmazása az üzemekben igen komoly pozitív eredményeket hozott.

A számológépek alkalmazása rohamosan javítja az elsődleges okmányok (dokumentáció) minőségét és az egész számviteli ügyintézkést a vállalatoknál.

A „Kalibr“ gyárban a számvitel gépesítése előtt a könyvvitel jelentősen elmaradt a raktári számviteltől. Ennek következtében hiányzott a könyvelési és raktári adatok havonkénti összehasonlítása. A leltározás rendszeresen nagy hibákat tárt fel a számvitelben. A számvitel gépesítése ebben az üzemben rövid idő alatt teljesen megszüntette a könyvelési számvitel elmaradását. Ma már a könyvelési adatokat a raktári adatokkal minden hónapban összehasonlítják.

Hasonló képet kapunk más gyárakban is, ahol a számvitel gépesítése megjavította a számviteli ügyek helyzetét.

Az üzemekben a számológép-park jelentős növekedésének eredményeként megérett a számviteli és számítási munkák komplex (teljes) gépesítésének kérdése. Ez azt jelenti, hogy a könyvelési számvitelnek nemcsak egyes, legtöbb munkát igénylő részlegeit (a teljesítmény és munkabér elszámolást, anyagnyilvántartást) gépesítik, hanem könyvelési, statisztikai és operatív számvitel egész komplexumát valamennyi fő munkarészlegben, valamint a tervezési és mérnöki-konstruktőr számításokat is. A számvitel komplex gépesítése lehetővé teszi a számológépek egyenletesebb és teljesebb kihasználását.

A számvitel komplex gépesítésének bevezetése együtt jár az egész feldolgozását a gépi-számviteli állomások és irodák végzik, hogy az utólagos kézzel végzett munkát elkerüljék.

A számvitel komplex gépesítésének bevezetése együtt jár az egész üzemi számviteli rendszer átszervezésével, melynek az a célja, hogy a számvitelt alkalmassá tegye a gépesítés feltételei számára.

Emellett a számvitel jelentősen egyszerűbb és tökéletesebb lesz.

Már 1949-ben a Gépkocsi- és Traktoripari, a Repülőgépipari, és a Szerszámgyártási Minisztérium kísérletképpen megszervezte a számvitel komplex (teljes) gépesítését a minisztériumok egy-egy üzemében.

Ezekben az üzemekben gépesítették a teljesítmény és munkabér elszámolást, az anyagi értékek számvitelét, a termelési költségek számvitelét és kalkulációját, a selejt számvitelét, a késztermék és az értékesítés, valamint a pénzügyi műveletek számvitelét stb.

A fenti üzemekben azonban a tervszámítások gépesítése még nem tökéletes, jöllehet más vállalatnál — a „Krasznojá Zarja“ gyárban (Leningrád), a „Molotov“ gépkocsigyárban (Gorkij) — az ilyen számítások gépesítése már pozitív eredményekkel járt.

A számvitel komplex gépesítésére irányuló kísérleti munkákat 1951-ben a vaskohászati, a vegyipari és a könnyűipari üzemekben is megszervezték.

Az Össz-szövetségi Gépi-számviteli Központ által 15 gépi-számviteli állomáson és 5 gépi-számviteli irodában 1951-ben elvégzett vizsgálat anyaga azt mutatja, hogy a számvitel komplex gépesítésének az üzemekben való alkalmazása $1\frac{1}{2}$ —2-szeresére emelheti a számológépek alkalmazásának hatékonyságát.

Széles körben alkalmazzák a számológépeket a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalába beérkező beszámolójelentések és egyéb statisztikai anyag feldolgozásánál.

A Központi Statisztikai Hivatal központi apparátusában, valamint a köztársaságok, vidékek és területek statisztikai hivatalaiban számos, sok munkát igénylő statisztikai feldolgozást ma már majdnem teljesen gépesítettek. Valamennyi összeírás és egy időpontra vonatkozóan végrehajtott egyéb adatgyűjtés eredményeit a Központi Statisztikai Hivatalban összeadógépekkel számítják ki.

A Központi Statisztikai Hivatal rendszerében a számológépek állománya az utolsó négy évben háromszorosára növekedett.

A Központi Statisztikai Hivatal városi és kerületi felügyelősegein megkezdtek a szorzó- és összeadógépek bevezetését.

Javul a számológépek kihasználása is. A statisztikai hivatalokban a számológépen végzett összeadások és számítások mennyisége 1951-ben ugyan-

arra a gépparkra számítva 52%-kal több volt, mint 1949-ben és 14%-kal több, mint 1950-ben.

A számvitel gépesítése gyökeresen megváltoztatja a különböző vállalatoktól, szervezetektől és intézményektől beérkező statisztikai anyagok szokásos feldolgozási rendszerét. Ahelyett, hogy az anyagot a helyi statisztikai hivatalokban dolgoznák fel, a Központi Statisztikai Hivatalba pedig csak a köztársaságokra, vidékekre és területekre, vagy az egyes minisztériumokra és főhatóságokra vonatkozó már kész eredményeket küldenének be, számos munkánál az egyes vállalatok adatai közvetlenül a Központi Statisztikai Hivatalba futnak be és azokat a gépi-számviteli üzemekben összesítik. Több év óta ugyanígy van megszervezve a gépi felszerelés és az anyagösszeírás adatainak feldolgozása. A „számgyárak“ által végzett összesítések és számítások mennyisége csupán a gépi felszerelés és anyagösszeírás feldolgozásánál körülbelül 80 millió összegezési és számítási műveletet jelent évente.

Ennek eredményeként a feldolgozás óriási mértékben meggyorsult. Így a Központi Statisztikai Hivatal az anyagösszeírásnál a különböző vállalatoktól kapott távirati eredményeket az összeírás megkezdése után 2—3 hét alatt feldolgozza.

A központosított feldolgozás hasonló típusú másik példája a Központi Statisztikai Hivatal által évente végzett traktoralkatrész-összeírás. Közel 20 000 üzemből és szervezetből futnak be a Központi Statisztikai Hivatal központi apparátusába a meglévő traktoralkatrészekre vonatkozó adatok. Ezen adatok összesítésével kapcsolatos munkák terjedelme több mint 20 millió összegezést és számítást jelent. Ennek a fontos munkának az eredményei a gépesítés következtében a számbavétel megkezdésétől számított másfél hónap múlva már rendelkezésre állanak.

A gépi számviteli központ „számgyarai“ végzik számos egyéb statisztikai anyag feldolgozását — a kolhozok, a gép- és traktorállomások évi beszámolójelentéseinek csoportosító feldolgozását, a munkások, tisztviselők és kolhozparasztok háztartási költségvetéseinek feldolgozását, a természetes és mechanikus népmozgalmakra vonatkozó adatok feldolgozását; a gépkocsigazdaságok, a helyi szovjetek házkézelősegei által beküldött évi beszámolójelentések csoportosító feldolgozását.

A statisztikai feldolgozás gépesítése lehetővé tette, hogy ténylegesen elmélyítsék a statisztikai anyag elemzését, a Központi Statisztikai Hivatal szerveinek dolgozói részére időt szabadított fel a feldolgozandó adatok mélyebb elemzéséhez, a főhatósági számvitel és beszámolójelentés állapotának ellenőrzéséhez, valamint a munka minőségének megjavításához.

Nagy mértékben alkalmazzák a vállalati beszámolójelentések feldolgozásának gépesítését számos minisztériumban és főhatóságnál. A Vasútiügyi Minisztériumban még a háborúelőtti években megszervezték a „számgyárakat“, amelyek számoló-elemzőgépeken dolgozták fel a teher- és utasszállításra vonatkozó beszámolójelentéseket, a vasúti szállításból, a gördülőanyagkilhasználásából eredő bevételekre, valamint a mozdonyok üzemanyagfogyasztására vonatkozó beszámolójelentéseket.

A Szovjetunió Állami Bankjában a számoló-elemzőgépek segítségével dolgozzák fel az Állami Bank valamennyi intézete közötti forgalom adatait.

A beszámolójelentések központosított feldolgozását az olyan nagy ellátási szervezetek is megszervezték, mint a Vaskohászati Minisztérium Fém-

értékesítő, a Vegyipari Minisztérium Vegyianyag-értékesítő és az Olajipari Minisztérium Olajértékesítő központja.

A számviteli és számítási munkák gépesítésének 1952. évi terve a vállalatok, minisztériumok és főhatóságok tekintetében a számviteli és számítási munkák gépesítési színvonalának további emelését irányozta elő.

A szocialista számvitel dolgozóinak legfontosabb feladata azoknak a nagy lehetőségeknek legnagyobb mérvű kihasználása, amelyeket a számvitel további megjavítása érdekében a magas teljesítőképességű számológépek alkalmazása és az e tekintetben fennálló komoly hiányosságok megszüntetése biztosít.

A számoló részlegek kihasználásának pozitív példája a Leningrádi „Krasznaja Zarja“ gyár gépi-számviteli állomásának munkája; ezen az állomáson egyetlen tabulátoron havonta kb. 99 000 lyukkártyát dolgoznak fel. A gépi-számviteli állomás gépesítette az üzemben a teljesítmény- és a munkabér-elszámolást, az anyagi értékek, az évi termelés, a selejt számvitelét, a könyvelési beszámolójelentést és a tervszámításokat (a tervfeladat kiszámítását, a gépek megterhelésének kiszámítását, a tervgrafikon számítását, a programmszerinti anyagszükségletek kiszámítását). Az állomás széles körben alkalmazza a kimutatások összeállítására szolgáló nyomdailag készített űrlapokat.

A számoló részlegeket jól használják fel számos egyéb vállalatnál — az „Uhtomszkij“ nevű gyárban, a Harkovi traktorgyárban, a „Kalibr“ gyárban, az Első Állami Golyóscsapágy-gyárban stb.

Számos üzem és intézmény azonban még gyengén használja ki a rendelkezésére álló számológépeket.

A Gépi Számviteli Központ a számológépek kihasználását 1951 végén 14 ipari üzemnél ellenőrizte. Az ellenőrzés megmutatta, hogy pl. az üzemek rendelkezésére álló tabulátorok egyenként havonta átlagosan csak 68 000 lyukkártyát dolgoztak fel, míg két üzemben csak 40 000-nél kevesebbet, holott a tabulátornak a feldolgozási programmban megállapított valamennyi műveletnél nem kevesebb, mint 100 000 lyukkártyát kell havonta feldolgoznia.

A számológépeknek elégtelen kihasználása ezekben az üzemekben, amint ezt a vizsgálati anyag mutatja, 1½—2-szeresen csökkenti a gépi-számvitel elérhető hatékonyságát.

A gépi-számviteli munka lényeges hiányossága a számológépeknek ritka alkalmazása az építő és tervező, a kereskedelmi, az ellátó és értékesítő szervezeteknél, valamint a közigazgatási apparátusban.

Különösen fontos jelenleg a számítási munkák gépesítésének fejlesztése a tervező- és konstruktőrszervezetekben, a tudományos-kutató intézetekben, ahol a gépesítés magas képzettségű szakembereket szabadíthat fel a technikai munka alól és megrövidítheti a munkák teljesítésének határidejét. A Szénipari Minisztérium Bányatervezési Központja ebben az évben gépi számoló-elemző részlegeket állít fel a költségelőirányzati munkálatok elvégzésére. Ennek a kísérletnek pozitív eredményeit a többi tervező szervezeteknek is át kell adni.

Valamennyi minisztérium és főhatóság előtt az a feladat áll, hogy a gépi-számvitel kifejlesztésével elérjék a meglévő gépek teljes kihasználását. Komoly eredményeket érhetnek el a számvitel komplex gépesítésének végrehajtásával az egész könyvelési, operatív és statisztikai számvitel, a termelési és tervezési, valamint a mérnöki és konstruktóri számítások egyidejű

gépesítésével, melynek célja, hogy a következetes és teljes gépesítés eredményeképpen a leghatékonyabban kihasználják a munkatermelékenység emelésére mindazokat a lehetőségeket, amelyeket a számológépek alkalmazása nyújt.

A gépi-számvitel továbbfejlesztése sok tekintetben azoknak a komoly hibáknak megszüntetésétől függ, amelyek a számológépeket gyártó üzemek munkájában még mindig előfordulnak.

Nem fejlődik elég gyorsan számos gép hazai termelése. Több számológép modellnek még komoly konstrukciós hibái vannak.

A számviteli és számítási munkák gépesítésének fejlődése szükségessé teszi a felsőfokú és középfokú szakképzettséggel rendelkező gépi-számviteli specialisták képzésének kibővítését. Jelenleg a gépi-számviteli szakemberek kiképzése csak 5 főiskolán folyik és ebből is 3 csak 1954-ben kezdi meg a végzett gépi-számviteli dolgozók kibocsátását. Komoly hiba az is, hogy a számolási technika és a gazdasági számítások oktatásánál a gazdasági főiskolákon a tanulókat nem ismertetik meg a számológépeken végzendő munkával, sőt a számoló-elemzőgépeket még a legáltalánosabb vonásaikban sem ismertetik.

Komoly hiányosságok és hibák vannak a Gépi Számviteli Központ munkájában is. A Gépi Számviteli Központ nem tárja fel és nem teszi közzé a minisztériumok és főhatóságok gépi-számviteli állomásai és gépi-számviteli irodái munkájának élenjáró tapasztalatait, a minisztériumokban és főhatóságokon gyengén végzik a gépi-számvitel tervezése megszervezésének irányítását.

A Gépi Számviteli Központ nem vesz eléggé részt a számológépek termelésével és szerkezeti megjavításával kapcsolatos kérdések kidolgozásában.

A gépi irodáknak a számvitel gépesítésével foglalkozó információs anyagokkal való ellátása, amelyet a Gépi Számviteli Központ 1951 második felétől kezdődően szervezett, még nem kielégítő. A szétküldött irodalom nem mindig felel meg az előfizetők kívánságainak, nem elegendő az irodalom.

A számviteli és a számítási munkák gépesítésének jelentősége napról-napra növekszik. A szocialista számvitel dolgozóinak a legrövidebb időn belül meg kell szüntetniök azokat a hiányosságokat, amelyek a számológépek alkalmazásának megszervezésében előfordulnak, és teljesen valóra kell váltaniök azokat a nagy lehetőségeket, amelyeket a gépesítés a szocialista számvitel további megjavítása tekintetében biztosít.

Pályázati határidő meghosszabbítása

Közöljük olvasóinkkal, hogy a lapunk június havi számában megjelent

„Iparágunk sajátos statisztikai kérdése”

c. pályázati felhívásra megírandó pályaművek határidejét az Iparstatisztikai Értesítő szerkesztősége — olvasói kérésére —

1952. szeptember 10-ig meghosszabbította.

Ismételten felhívjuk a figyelmet, hogy a pályázatokat az Iparstatisztikai Értesítő szerkesztőségének címére (Budapest, II., Keleti Károly-utca 18/b) kell küldeni.

AZ ÁLLAMI ERDŐGAZDASÁGOK STATISZTIKAI RENDSZERE

Több mint két éve annak, hogy az Állami Erdőgazdaságok havonta szolgáltatnak statisztikai adatokat. Az 1950-es évben megindult ahatszolgáltatás igen sok kívánnivalót hagyott maga után.

Adatgyűjtési rendszerünk egyik fő hiányossága az volt, hogy az erdőgazdaságok működésének csak egész szűk területét öleltük fel. Beszámolóink csak a fakitermelés és a munkaügyi adatok vizsgálatára terjedtek ki, mely csak egy része a gazdaságok működésének. Több, döntőjelentőségű adatot — mint például az értékesítés, faanyagfelhasználás, készletek alakulása, valamint az erdősítések részleteiben való vizsgálata stb. — nem vontunk be megfigyelésünkbe, abból a helytelen felfogásból kiindulva, hogy statisztikai rendszerünket csak akkor szélesítjük ki, ha a szükséges előfeltételeket már megteremtettük. Álláspontunk nem volt helyes, mert ha adatgyűjtésünket kiterjesztjük, az visszahatott volna a gazdaságok adminisztrációs, könyvelési és statisztikai rendszerére is, és jobban megteremtette volna azokat az előfeltételeket, melyekre 1951-ben támaszkodtunk.

Szükséges megvizsgálni, hogy a fentemlített hiányosságokon kívül milyen nehézségek jelentkeztek eddigi munkánkban, mik voltak azok, melyek a gazdaságoknál felmerültek, és melyek azok a követelmények, melyeket a jövőben meg kell oldanunk.

1950-ben felmerült legfőbb hiányosságok a fent elmondottakon kívül a következők voltak:

1. a bizonylatok zárt egységének,
2. a könyveléssel való összeegyeztelhetőségnek,
3. a felelős statisztikusnak hiánya.

Bizonylatok zárt egységének hiánya. — 1950-ben mint említettük, a fakitermelési és a munkaügyi adatokat dolgoztuk fel. A kitermelési adatokat a termelvénynyilvántartás adta több-kevesebb pontossággal. Eltérés itt csak abban mutatkozott, hogy nem teljes hónapról történt az elszámolás.

Hogy a kérdőívet a gazdaságok határidőre be tudják küldeni, minden hónap 25—26-án lezárták nyilvántartásukat. Így jelentésük nem a tárgyhónapot, hanem a 25-től 25-ig terjedő időszakot ölelte fel.

Lényegesen nagyobb nehézség mutatkozott a munkaügyi kérdőív kitöltésénél. A kérdőíveket közvetlenül az elsődleges bizonylatokból (munkabérgyűjtés) állították ki. Kérdőívünk művelési áganként (fakitermelés, erdősítés

stb.) tudakolta a munkabér-ráfordításokat. Az erdőgazdaságoknak részben a munka jellegéből, részben pedig a bérszámfejtés rendszeréből kifolyólag rendkívül nagyszámú bérjegyzéket kellett kiállítaniok. Például ha egy munkás az időszak folyamán a fakitermelésnél, erdősítésnél, és a csemetekerti munkáknál is dolgozott, akkor ugyanaz a személy három bérjegyzéken szerepeit. Így rendkívül sok bérjegyzékről (több száz) kellett havonta kigyűjteni a munkügyi adatokat. Ennek következtében nem volt meg a biztosíték arra, hogy az üzemegységek által kiállított bérjegyzék statisztikailag feldolgozásra kerül. A gondnokságok igyekeztek a kétségkívül nagy munka alól mentesülni, és ezt a munkát üzemegységeikkel elvégeztetni. Így például a székesfehérvári erdőgondnokság lesokszorosította kérdőívünket és az üzemegységeivel töltötte ki őket. A gondnokság ezeket az üzemegységek által jelentett adatokat minden ellenőrzés nélkül összesítette és továbbította a Központi Statisztikai Hivatalnak. Ezek az adatok nem ölelték fel az összes munkabérfizetéseket, és így adatgyűjtésünk nem volt teljes.

Könyveléssel való egyeztetettség hiánya. — Az így begyűjtött adatoknak a könyveléssel való összehasonlítására nem volt meg a lehetőség, 1950. augusztus 1. előtt a könyvelés statisztikai célokra való felhasználásának alkalmatlansága augusztus 1. után pedig, mikor az állami erdészeti átszervezték, a könyvelés nagyfokú (két, három hónapos) elmaradása miatt.

Felelős statisztikus hiánya. — 1950-ben a statisztikai munkát, mint felesleges terhet, valamelyik előadóra bízta, kinek ezen kívül még számos más feladata is volt. Legtöbb esetben ő volt a birtokpolitikai előadó, mely munkakör betöltése sok munkával járt. Ezeknek az előadóknak semmiféle statisztikai képzettségük nem volt. Hiányzott egy olyan személy, aki a különböző helyeken fellelhető adatokat összefogta volna. Ennek következtében az üzemegységektől sok olyan adatot kértek be, — mindegyiket egy kicsit másképp — amelyek a gondnokság egyes előadóinál fellelhetőek lettek volna. Így még jobban felduzzadt az amúgyis terjedelmes adminisztráció. Ez igen sok esetben a vezetőket és a szakelőadókat elvonta a termelési munkától.

Az egyes előadók szakterületükről vezettek „magánfeljegyzéseket“, de ha olyan kérdés adódott, melyhez két előadó adatára volt szükség, a legritkább esetben fedte e két szám egymást. A termelési előadó például csak a termelési adatokat tartotta nyilván, de arra vonatkozóan nem tudott felvilágosítást adni, hogy a kitermelésnek mennyi volt a tényleges munkaóra-, vagy munkabérszükséglete. Az erdőművelési előadó is csak azt tartotta nyilván, hogy hány katasztrális holdat erdősítettek. Hogy az erdősítés mibe került, arra már nem tudott feleletet adni. Ezekre az értéki adatokra (munkabér, anyagköltség stb.) a könyvelésnek kellett a feleletet megadnia, azonban nem volt meg a biztosíték arra, hogy a költségek a szakelőadók által nyilvántartott összes munkára vonatkoznak-e.

Ezek voltak azok a főbb hiányosságok, melyek 1950. évi munkánkat jellemezték. Már 1950 őszén, mikor az erdészeti átszervezése megtörtént, felmerült a szükségessége annak, hogy statisztikai rendszerünket kiszélesítsük, és így teljes átfogó képet nyújtsunk az erdészeti működéséről.

Az előfeltétel azonban az volt, hogy

1. olyan egységes statisztikai rendszert kell kialakítani, mely az összes érdekelt szervek igényeit kielégíti;

2. a bizonylati alátámasztás kiterjesztése mindazokra az adatokra, melyekre a tervezés és a vállalat működésének vizsgálata szempontjából szükség van;

3. biztosítani kellett a három számviteli ág — a könyvvitel, az operatív számvitel és a statisztika — közötti összhangot;

4. az állami fegyelmet ki kellett terjeszteni nemcsak a statisztikai adatszolgáltatásra, hanem az elsődleges bizonylatokra is.

E feladatok megoldásához természetesen szükség volt az érdekelt szervek együttműködésére, mely biztosította az egyöntetűséget. A legdöntőbb segítséget azonban a statisztikai számvitel bevezetése jelentette. Lehetővé vált, hogy olyan kérdéseket is vizsgáljunk, melyeket eddig a mezőgazdaság körében még nem mértek (költségelemzés) és egyúttal biztosította az adatok és bizonylatok egységes és zárt rendszerét.

A költségelemzés bevezetésén kívül kiszélesítettük megfigyelésünket. A faanyagok értékesítését, felhasználását, az erdősítések részletes vizsgálatát is megfigyelési körünkbe vontuk.

A költségelemzés vizsgálata átfogó képet nyújt a gazdaságok működéséről. A természetes mértékegységben történt elszámoláson kívül azonnal jelentkeztek az arra fordított költségek is.

Például a fakitermelés, mely az erdőgazdaságok egyik legdöntőbb feladata, igen széles megfigyelésekre ad lehetőséget. Míg a kitermelt fa kész-árúvá lesz, vagyis az egyes népgazdasági ágak rendelkezésére áll, több munkafolyamaton megy keresztül, melynek legdöntőbb része a szállításra jut. A fának az erdőből való kiszállítása sok munkát, helyes munkaszervezést és sok ráfordítást igényel. A költségelemzés alapján lehetőségünk nyílik az önköltséget összetevő műveletek legrészletesebb vizsgálatára.

Egy erdőgazdaság fatermelési önköltségének összetétele 1951-ben

Művelet megnevezése	A ráfordítások %-os megoszlása 1 m ³ fára
Kitermelés.....	35,0
Fel- és leterhelés.....	7,3
Tárolási helyen belüli anyagmozgatás.....	4,7
Szállítás.....	53,0
Összesen.....	100,0

Az egyes műveletekre (kitermelés, szállítás stb.) jutó költségek részletes vizsgálata megmutatja, hogy milyen jellegű költségek (munkabér, anyagfelhasználás, igaerő stb.) merültek fel.

Az előbbi erdőgazdaság fatermelés-műveleteire jutó költségek százalékos megoszlása a következő:

Költségnem megnevezése	Az önköltségre jutó költségnemek %-os megoszlása
Alapbér.....	22,9
Bérfjárulék és -pótlék.....	2,1
Munkabérek közterhe.....	6,9
Anyagfelhasználás.....	1,0
Igaerő-felhasználás.....	22,8
Gépienergia-felhasználás.....	12,9
Egyéb ráfordítások.....	1,8
Váll. általános igazgatásból ráfordítás.....	14,3
Fatermelés általános költségeiből ráfordítás	15,3
Összesen.....	100,0

A költségnemek ilyen részletes vizsgálata természetesen minden műveletre kiterjed (kitermelés, szállítás stb.).

Ezeknek az adatoknak dinamikus vizsgálata rámutat arra, hogy a gazdaságok melyik területen értek el eredményeket az önköltségsökkentés terén, feltárja egyúttal azt is, hogy hol kell a munkát még jobban megszervezni.

A munkaszervezés hiányosságait is élesen megmutatja a költségelemzés vizsgálata. Az önköltségnél például a tárolási helyen belüli anyagmozgatás az önköltségnek csaknem 5%-át teszi ki. Helyes munkaszervezéssel — a rakodók helyes kihasználása, a szállítások pontos ütemezés szerinti megszervezésével, — ezek a költségek a gazdaságnál lényegesen csökkenthetők. Hasonló a helyzet a tömellőli anyagelszállításnál is. A kitermelt anyagnak körülbelül a felét két ütemben szállítják. Először leviszik az erdei rakodóra, és onnan szállítják tovább a vasúti vagy hajóállomásra. Természetes, hogy a kétszeres anyagmozgatás lényegesen megdrágítja az önköltséget. Ez egyúttal rávilágít az erdei utak kiépítésének szükségességére is. Ez szorosan összefügg a gépi erővel történő szállítás arányának vizsgálatával, melyre a költségelemzésből hasonlóképp feleletet kapunk.

A költségelemzés alapján teljesen átfogó képet nyerünk a gazdaság működéséről. Előfordul, hogy a vállalati általános igazgatás költségeinek emelkedése nincs arányban a termelés kiterjesztésével. Ez idejében figyelmezteti az illetékeseket az általános adminisztratív költségek helytelen megnövekedésére.

Utoljára, de nem utolsó sorban, meg kell említenünk a termelékenység alakulásának vizsgálatát. Rendszerünk biztosítja, hogy részletes vizsgálat tárgyává tudjuk tenni a termelékenység alakulását, és megfigyelésünket kiterjesztjük arra is, hogy milyen fatermelési feladatokkal megbízott megyék vagy gazdaságok működése a legrentabilisabb és követni tudjuk, hogy általában milyen okok hatnak döntőleg a termelékenységre.

Ezekre a megfigyelésekre még sok csiszolni való van, azonban rendelkezünk már azokkal az alapokkal, melyeken elindulhatunk. A következő fel-

adatunk megállapítani, hogy milyen módszerrel és milyen síkon kívánjuk vizsgálódásunkat továbbfolytatni.

A negyedévi mérlegbeszámolók kiépülése következtében azonban a költségelemzés mindjobban a mérlegbeszámolóknak fontos részévé válik, és ennek következtében feldolgozása és kiértékelése is inkább a mérlegbeszámolók feldolgozásához kapcsolódik.

Az erdőgazdaságok statisztikai munkáját, az adatok megbízhatóságát és felhasználhatóságát nagy lépéssel vitte előbbre az 1952. évi beszámolórendszer kiépítése. Ez a statisztikai munka decentralizálásának megfelelően épült ki. A kérdőívek megszerkesztése az érdekelt szervek közreműködésével történt és biztosította, hogy ezek mind az operatív irányítás, mind pedig a felsőbb vezetés igényeit kielégítsék. Másik döntő javulás a megyei Egyesületekhez önálló statisztikusok beállítása volt. A megyei Egyesületek adataikat gazdasági szinten is feldolgozzák és kiértékelik, így segítséget nyújtanak a gazdasági vezetéshez.

A Központi Statisztikai Hivatal munkájának decentralizálása az alsóbb irányító szervekkel és a gazdaságokkal való szoros kapcsolat kiépítését tette lehetővé.

Az erdőgazdaságok statisztikai rendszerének további kiépítése és felhasználhatóságának további biztosítása soronkövetkező feladatunk.

1951-ben és 1952-ben az erdőgazdaságok statisztikai rendszerének kiépítése terén értünk el bizonyos eredményeket, melyeknek egyik fontos része az említett statisztikai számviteli rendszer és ezen belül a költségelemzés bevezetése volt. Ezen túlmenően azonban korántsem oldottuk meg valamennyi, az erdészet statisztikájával összefüggő feladatot.

A legközelebbi jövőben kerül sor az erdőgazdaságok mérlegbeszámolóinak feldolgozására. Nem elégséges ugyanis, hogy a termelt mennyiségeket, az elvégzett munkákat és az ezekre történő ráfordításokat figyeljük csak meg, hanem az elvégzett teljesítmények értékét is számba kell venni. Megfigyelésünket ki kell terjesztenünk a bevételi részre is, és így tudjuk csak lemérni a gazdaságok összműködését. Ennek a célnak megvalósítása pedig csak a mérlegbeszámolókon keresztül lehetséges.

Másik fontos feladatunk a faanyagok értékesítésének részleteiben való megfigyelése. Eddigi adatgyűjtési rendszerünkben csak globálisan tudtunk feleletet adni az értékesítésről, de arra vonatkozóan, hogy milyen népgazdasági ág felé történt, nem adtunk választ. Rohamosan fejlődő népgazdaságunk faanyaggal való folyamatos ellátásának biztosítása az erdőgazdaságok legfontosabb feladata, és ennek lemérése csak az értékesítés részletesebb, és részleteiben való vizsgálata révén lehetséges.

Az erdőgazdaságok jövő statisztikai rendszerének továbbfejlesztésénél szem előtt kell tartanunk, hogy minden eseményt, mely a gazdaságok működését jellemzi, átfogóan, és a más népgazdasági ágakra való kihatásaiban is megfigyeljünk.

V. VLAGYIMIROV ÉS SZ. SZUGYIK:

A BESZÁMOLÓJELENTÉSEK CSÖKKENTÉSÉNEK ÉS EGYSZERŰSÍTÉSÉNEK TAPASZTALATAI A VASÚTI SZÁLLÍTÁSBAN*

A Vasútügyi Minisztérium nagy és igen bonyolult gazdaságot irányít. A vasúti közlekedést a Szovjetunióban a vasútak hatalmas kiterjedése és technikai felszereltségének magas színvonala jellemzi. A vasút a munkások, a mérnök-műszaki dolgozók és tisztviselők százazreit foglalkoztatja. A vasúti közlekedés szükségleteinek kiszolgálására számos ipari és kisegítő mezőgazdasági vállalat van a Vasútügyi Minisztérium vezetésében. Nagyméretű építkezési munkák valósulnak meg a minisztérium erőivel és eszközeivel.

Ennélfogva a vasúti szállításban érvényben lévő beszámolási rendszer a kérdéseknek igen kiterjedt körét öleli fel. Ezzel kapcsolatban különösen fontos, hogy az érvényben levő beszámolási rendszert időközönként felülvizsgálják, az irányítás tényleges szükségleteivel összhangba hozzák, arra törekedve, hogy a beszámolójelentéseket a lehető legnagyobb mértékben csökkentsék és egyszerűsítsék.

A Kormány utasítására 1951-ben számos minisztérium és köztük a Vasútügyi Minisztérium is felülvizsgálta a beszámolójelentéseket abból a célból, hogy egyszerűsítse és számukat csökkentse.

A beszámolójelentések felülvizsgálásának munkájában a Vasútügyi Minisztérium dolgozói azokból a konkrét utasításokból indultak ki, amelyet a Kormány rendelete megadott és a következő feladatokat irányozták elő:

1. Azon minták vagy egyes fejezetek mutatószámainak megszüntetését, amelyek a gazdasági, operatív, tervezési munkában nem használhatók fel.

2. A beszámolójelentés időszakainak meghosszabbítását.

3. A napi távirati beszámolójelentések csökkentését a lehető legnagyobb mértékben, határidejüknek öt napra való kitolása útján és a napi távirati beszámolójelentésekben csak azoknak a mutatószámoknak fenntartását, amelyek az operatív vezetés szempontjából a legjobban szükségesek; a távirati beszámolójelentések postai beszámolójelentéssel való helyettesítését, amikor az operatív vezetés és tervezés szempontjából a távirati beszámolójelentésre nincs szükség, valamint a távirati beszámolójelentéseknek rövidített jelekre (számokra, kodokra) való átírását.

4. A címek számának csökkentését, amelyekre a beszámolójelentést be kell küldeni.

5. A Központi Statisztikai Hivatal által jóvá nem hagyott törvénytelen beszámolójelentések megszüntetését.

* Vesznyik Sztalyiszyiki, 1952, 2. sz., 81—83. old.

6. A technikai beszámolójelentések lényeges csökkentését.

Figyelemmel a vasúti szállításban használt beszámolójelentések tekintélyes mennyiségére és a bennük foglalt, a népgazdaság legfontosabb ágait érintő különféle kérdésekre, a minisztériumban a Központi Statisztikai Hivatal Beszámolójelentések Osztályának dolgozóiból, a vonalszolgálati szervek és a minisztérium megfelelő főigazgatóságainak képviselőiből speciális munkabizottságokat szerveztek a beszámolójelentések felülvizsgálására.

A munkabizottságokban felvetődött véleménykülönbségek eldöntésére és a beszámolójelentések felülvizsgálatával kapcsolatos végleges javaslat előkészítésére megalakult a minisztérium központi bizottsága.

A munkálatok ilyen megszervezése biztosította az egyes gazdasági ágakat érintő beszámolójelentések legmondosabb felülvizsgálását.

Az egyes beszámolási minták felülvizsgálásában a dolgozók széles köre vett részt, akik a beszámolójelentést használják, elemzik és éppen ezért jelenlétük különösen hasznos volt az egyes konkrét kérdések megoldásánál. A beszámolójelentések felülvizsgálási munkájában nemcsak statisztikai és más számviteli dolgozók vettek részt, hanem vasúti mérnökök, építésmérnökök, agronómusok és a megfelelő gazdasági ágak egyéb szakemberei is. Ennek következtében a kérdéseket csak minden oldalról kiterjedő komoly megvitatás után döntötték el.

A munka folyamán széles körben felhasználták a vonalszolgálati, különösen a moszkvai vasúti csomópont vonalszolgálati dolgozóinak munkatapasztalatait. A minisztériumba meghívták a vasutak számviteli osztályainak számos főnökét.

Nagy jelentősége volt annak, hogy a beszámolójelentések felülvizsgálataánál az egyes beszámolási minták vezetésének közvetlenül az állomásokon, vállalatok építkezéseinél, stb. való gyakorlatát részletesen ismertették. Az elegyáramlásra vonatkozó beszámolójelentés (DO—25. sz. minta) csökkentésének elbírálásánál, például, a bizottság tagjai e beszámolójelentés összeállításának módszerével a jaroszlavlí vasútvonal loszinovsztrovi állomásán és ugyanezen vasútvonal moszkvai osztályán ismerkedtek meg. Ennek eredményeképpen tettek javaslatot a beszámolójelentésben foglalt mutatószámok lényeges csökkentésére.

Az alacsonyabb kategóriába tartozó dolgozók bevonása elősegítette annak felderítését, hogy milyen nehézségekkel jár a helyszínen az egyes beszámolási minták kitöltése, valamint annak ellenőrzését, hogy az összes mutatószámokra ténylegesen szükség van-e, hogy mennyiben biztosítja a beszámolási adatok megbízhatóságát az elsődleges számvitel vezetésének megállapított rendje. A rendező és rendelkező állomások munkájára vonatkozó beszámolójelentés felülvizsgálata alkalmával kiderült például, hogy megvalósíthatatlan az illetékes főigazgatóság vezetőinek az a kívánsága, hogy a vasúti kocsik állásidejét részletezzék, mert az elsődleges számvitelben az ilyen adatok felvétele nincs előírva. Az indokolatlan kívánságot elutasították.

Lényeges kérdés volt, amelyre a beszámolójelentések felülvizsgálása alkalmával figyelmet fordítottak, a beszámolójelentések területén mutatkozó párhuzamosság felderítése és megszüntetése.

A jéggyarak műszaki állapotára vonatkozó beszámolójelentés mintájának felülvizsgálatánál például megállapították, hogy a műszaki törzskönyvekből az összes adatok az ilyen speciális beszámolójelentések összeállítása

nélkül is megkaphatók. Ennek eredményeképpen hozták meg a javaslatot a beszámolójelentés megszüntetésére.

A rendelkezésre álló teherkocsiállomány mérlegére vonatkozó beszámolójelentés mintájának (DO—31. sz. minta) felülvizsgálatánál a bizottság a vonalszolgálat dolgozói részéről javaslatot kapott a beszámolójelentés megszüntetésére, minthogy ugyanezek az adatok bizonyos más csoportosításban megtalálhatók „A rendelkezésre álló gördülőanyag-állományról, megoszlásáról, munkájáról és kihasználásáról szóló beszámolójelentés”-ben. (CO—1. sz. minta.)

Komoly figyelmet fordítottak a beszámolójelentések csökkentésére a beszámolási időszakok megváltoztatásával kapcsolatban. A teherkocsiknak egyik vasútvonalról másik vasútvonalra való átmenetelére vonatkozó beszámolójelentést (DO—1. sz. minta) a felülvizsgálat előtt naponta küldték be. Ezt a rendszert felülvizsgálták. Elhatározták, hogy a mutatószámok felét a napi jelentésből dekádjelentésbe viszik át, ami jelentősen egyszerűbbé teszi a beszámolójelentés összeállítását. Sok tekintetben, amikor a beszámolójelentést dekádonként és egészében havonként terjesztették be, a harmadik dekádról szóló beszámolójelentést megszüntették és csak az első és második dekádra, valamint az egész hónapra vonatkozó beszámolójelentést tartották fenn. A nem dolgozó kocsiállományról szóló beszámolójelentés havi beszámolási idejét negyedévi beszámolási időre változtatták meg.

A beszámolójelentések felülvizsgálatában tevékenyen résztvettek a minisztérium társadalmi szervezetei is. Sok figyelmet fordított erre a fontos ügyre a Központi Statisztikai Hivatal Beszámolójelentések Osztályának pártszervezete. A beszámolójelentések felülvizsgálása során nyert tapasztalatokat a főigazgatóság faliújságjain és a Vasútiügyi Minisztérium heti közlönyében ismertették.

A nyilvánosság részvétele a beszámolójelentések felülvizsgálatának munkájában pozitív eredményeket hozott.

Jellemző, hogy a vonalszolgálat és a minisztérium apparátusának dolgozói részéről sok észszerűsítő javaslat érkezett be. A forgalmi szolgálat főigazgatósága beszámolójelentéseinek csökkentése kérdésében például több mint 50 javaslatot adtak be, amelyeknek nagy részét elfogadták.

A Vasútiügyi Minisztérium dolgozói a beszámolójelentések felülvizsgálatának egész munkájában szoros kapcsolatot tartottak fenn a Központi Statisztikai Hivatal apparátusával. A beszámolójelentéseket felülvizsgáló központi bizottság a Központi Statisztikai Hivatal képviselőinek részvételével kezdte meg működését. A munkálatoknak ilyen módon való megszervezése biztosította a beszámolójelentések felülvizsgálatával kapcsolatos javaslatok legmélyrehatóbb és leggondosabb megvitatását.

Melyek a beszámolójelentések csökkentésének eredményei a Vasútiügyi Minisztériumban? A mutatószámok mennyisége tekintetében a Vasútiügyi Minisztérium beszámolójelentéseinek összterjedelméhez viszonyítva az általános csökkentés 30%-ot tett ki.

A beszámolójelentések felülvizsgálati munkájának befejezése után a Vasútiügyi Minisztérium egyetértésben a Központi Statisztikai Hivatallal „A statisztikai beszámolójelentések szabályozása, csökkentése és egyszerűsítése” címen külön rendeletet adott ki, amelyben szigorúan szabályozta a beszámolójelentések benyújtási rendjét, határidőit és a vasúti szállítás dolgozóinak kötelezettségeit a beszámolójelentések vezetése tekintetében.

Hozzászólás Kornis P. Andorné „Változó és változatlan állományú gazdasági indexek” c. cikkéhez

A Statisztikai Szemle májusi száma közölte Kornisné fenti című cikkét. A cikk komoly lépést jelentett előre, különösen azért, mert statisztikai szakfolyóirataink ilyen tárgyú cikket még nem ismertettek, s ez a kérdés még statisztikai oktatásunkban sincs eléggé tisztázva.

A cikk azonban meglehetősen rövid, s így egyes fontos kérdéseket nem tudott

megfelelő részletességgel kifejteni. Néhány megállapításával pedig nem értünk egyet. Ezekhez észrevételeinket az alábbiakban tesszük meg.

I.

A cikk első részében a termelékenységi változó-változatlan állományú indexének kérdését tárgyalja. Ezzel kapcsolatban a 393. oldalon a következő táblázat szerepel:

I. sz. tábla

Vállalat	Bázisidőszak			Beszámolási időszak			Termelékenységi index
	Termelés to-ban	Munkások száma	to/fő	Termelés to-ban	Munkások száma	to/fő	
I.	4000	1000	4	3000	600	5	125
II.	5000	500	10	9000	1000	9	90
Iparág	9000	1500		12000	1600		

A termelékenységi változatlan állományú indexéhez Kornisné a következő magyarázatot fűzi:

„Ha két vállalat termelékenységi indexeiből a beszámolási időszak munkáslétszáma alapján mérlegelt átlagot számítottunk, vállalati szinten mutatjuk ki a termelékenység alakulását. Ez a változatlan állományú termelékenységi index megmutatja, hogy az üzemek közötti változatlan arányú munkáslétszám mellett hogyan alakult volna az iparág termelékenysége.”

A változatlan állományú indexet ezen megállapítás mellett a következő módon számítja ki:

$$\frac{600 \times 125 + 1000 \times 90}{1600} = 103,1\%$$

Véleményünk szerint az idézett megállapítás helytelen. Ha azt akarjuk megállapítani, hogy hogyan alakult volna az iparág termelékenysége akkor, ha az egyes vállalatok munkáslétszáma közötti arány mindkét időszakban ugyanaz lett volna.

akkor ehhez nem elegendő az egyes vállalatok termelékenységi indexeinek csak a beszámolási időszak létszámával való mérlegelése. Ezt a következő példával támasztjuk alá (lásd a 2. sz. táblát). (A példa azonos a Kornisné által közölt példával, azzal a módosítással, hogy a bázisidőszakban is a beszámolási időszak munkáslétszamarányai szerepelnek, és a bázisidőszak termelését az eredeti termelékenységi színvonalnak megfelelően számítottuk ki.)

A példa ilyen értelmű átalakítása megfelel a Kornisné által támasztott azon követelménynek, mely szerint a vállalatok között a munkáslétszám aránya nem változott. Az iparág termelékenységét itt csak az egyes vállalatok termelékenységeinek változása befolyásolta.

A Kornisné által eredményképpen kihozott változatlan állományú index 103,1 %-ot, a levont következtetés szerint felépített példa eredménye viszont 96,8 %-ot

2. sz. tábla

Vállalat	Bázisidőszak			Beszámolási időszak			Termelékenységi index
	Termelés to-ban	Munkások száma	to/fő	Termelés to-ban	Munkások száma	to/fő	
I.	2 400	600	4	3 000	600	5	125
II.	10 000	1000	10	9 000	1000	9	90
Iparág	12 400	1600	7,75	12 000	1600	7,5	96,8

mutat. Tehát míg Kornisné megállapítása szerint változatlan állomány mellett a termelékenysége a két üzemben együttesen 3,1%-kal nőtt, addig a valóságban ez változatlan állomány mellett 3,2%-kal csökkent.

Ha azt akarjuk kiszámítani, hogy változatlan létszámmal melletti hogyan alakult volna az iparág termelékenysége, akkor az egyes vállalatok termelékenységi indexeit nem a beszámolási időszak létszámával, hanem a beszámolási időszak létszámának és a bázisidőszak termelékenységének szorzatával kell mérlegelni. Ezt az 1. táblára alkalmazva:

$$\frac{600 \times 4 \times 125 + 1000 \times 10 \times 90}{600 \times 4 + 1000 \times 10} = 96,8\%$$

Az így kapott eredmény azonos a 2. táblában kiszámított index-szel, vagyis így emelkedett volna az iparág termelékenysége, akkor, ha az egyes vállalatok létszámarányai mindkét időszakban ugyan azok lettek volna.

*

Kornisnének ezt a hibáját nem tekintjük véletlennek. A változatlan állományú index mérlegelésének kérdése és közgazdasági jelentése eléggé tisztázatlan kérdés mind a statisztikai irodalomban, mind a közép- és felsőfokú oktatásunkban. Hogy csak néhány példát említsünk, az 1950-es kiadású középiskolai Számvitel tankönyv 112. oldalán, a Bér és Norma 2. füzetének 75. oldalán, a Számvitel 8. (Mérlegképes könyvelői vizsga füzet) 135. oldalán, a Közgazdasági Technikumok Iparstatisztika c. tankönyvének 95. oldalán, mindenütt a létszámmal mérlegelve számítják ki a termelékenység változatlan állományú indexét, s magyarul képpen azt fűzik hozzá, hogy így alakult volna a termelékenység akkor, ha a létszámok arányai változatlanok. Ez, — mint Kornisnéval vitatkozva bemutat-

tuk — helytelen. Hasonló zavarok voltak a Közgazdaságtudományi Egyetem statisztikai gyakorlatain is.

A hibák gyökere valószínűleg az, hogy D. V. Szavinszkij tankönyvében sincs ez a kérdés teljes mértékben tisztázva.

A termelékenység változatlan állományú indexével kapcsolatban Szavinszkij a következőket írja:

„Az aggregát index és a vele egyenlő értékű mérlegelt index (létszámmal mérlegelt index, D. L.) jellemző sajátossága az, hogy benne a felhasznált munkamennyiség mind a bázis-, mind a beszámolási időszakban egy és ugyanarra, a beszámolási időszak alatt legyártott termékmennyiségre vonatkozik”. (Az iparstatisztika tankönyve, 172—173. oldal.)

Szavinszkij tehát a változatlan állományú indexnél nem a létszám, hanem a termelési arányokat tekinti változatlanoknak. Az ennek a feltételnek megfelelő eredményt valóban úgy kapjuk meg, ha a termelékenységi indexeket a létszámok arányával mérlegeljük.

A termelékenység változatlan állományú indexének tehát két változata van. Az egyik a létszám arányokat tekinti változatlanoknak, ennek mérlegelt formájánál a beszámolási időszak létszámának és a bázisidőszak I főre eső termelésének szorzatával kell súlyozni; a másik a termelési arányokat veszi változatlanoknak, ennek mérlegelt formájánál csak a beszámolási időszak létszáma szerepel súlyként.

A két változat szemléltetésére lássuk a következő példát (lásd a 3. sz. táblát).

I. változat: A létszám arányokat tekintjük változatlanoknak, vagyis azt tételezzük fel, hogy a bázis időszakban is úgy oszlott meg a létszám az egyes vállalatok között, mint a beszámolási időszakban; ennek megfelelően módosítottuk a bázis időszak termelését (lásd a 4. sz. táblát).

3. sz. tábla

Vállalat	Bázisidőszak			Beszámolási időszak			Termelékenység index
	Termelés to	Létszám fő	1 főre eső termelés	Termelés to	Létszám fő	1 főre eső termelés	
A	5000	500	10	4800	400	12	120
B	9000	300	30	10800	400	27	90

4. sz. tábla

Vállalat	Bázisidőszak			Beszámolási időszak			Termelékenység index
	Termelés to	Létszám fő	1 főre eső termelés	Termelés to	Létszám fő	1 főre eső termelés	
A	4000	400	10	4800	400	12	120
B	12000	400	30	10800	400	27	90
iparág	16000	800	20	15600	800	19,5	97,5

5. sz. tábla

Vállalat	Bázisidőszak			Beszámolási időszak			Termelékenység index
	Termelés to	Létszám fő	1 főre eső termelés	Termelés to	Létszám fő	1 főre eső termelés	
A	4800	480	10	4800	400	12	120
B	10800	360	30	10800	400	27	90
iparág	15600	840	18,57	15600	800	19,5	105

Eszerint az iparág termelékenysége 2,5%-kal csökkent.

2. változat: A termelési arányokat tekintjük változatlanoknak, vagyis azt tételezzük fel, hogy a bázis időszakban is úgy oszlott meg a termelés az egyes vállalatok között, mint a beszámolási időszakban; ennek megfelelően módosítottuk a bázis időszak létszámát (lásd az 5. sz. táblát).

Eszerint az iparág termelékenysége 5%-kal emelkedett.

A két változat szerinti eredmény közvetlenül a 3. táblázatból is kiszámítható a termelékenységi index mérlegelt formáinak alkalmazása útján

1. változat: (beszámolási időszak létszámának és bázis időszakának termelékenységének szorzatával való mérlegelés).

$$\frac{400 \times 10 \times 120 + 400 \times 30 \times 90}{400 \times 10 + 400 \times 30} = 97,5\%$$

2. változat: (beszámolási időszak létszámával való mérlegelés).

$$\frac{400 \times 120 + 400 \times 90}{400 + 400} = 105\%$$

Általános formában:

1. változat:

$$\text{Agregát index: } \frac{\sum T_1 \frac{Q_1}{T_1}}{\sum T_1 \frac{Q_0}{T_0}}$$

$$\text{Mérlegelt index: } \frac{\sum \left(\frac{Q_1}{T_1} : \frac{Q_0}{T_0} \right) T_1 \frac{Q_0}{T_0}}{\sum T_1 \frac{Q_0}{T_0}}$$

2. változat:

$$\text{Agregát index: } \frac{\sum Q_1 t_0}{\sum Q_1 t_1}$$

$$\text{Mérlegelt index: } \frac{\sum \left(\frac{Q_1}{T_1} : \frac{Q_0}{T_0} \right) T_1}{\sum T_1}$$

ahol T = létszám, Q = termelés, t = a létszám és termelés hányadosa $\left(\frac{T}{Q} \right)$.

Mindkét változatnak megvan a maga közgazdasági tartalma, s hogy melyiket alkalmazzuk; azt az adott feladat gazdasági elemzése hivatott eldönteni. Ezt írja Prigly Béla is a most megjelent „Ipari munkaügyi és termelési statisztika” című könyvében.

Ami a kérdést Szavinszkij tankönyvében félreérthetővé teszi, az az, hogy a változatlan állományú index képleteinél csak a létszámmal mérlegelt indexet említi meg, ugyanakkor pedig amikor az egyes indexek közgazdasági jelentését elemzi, (185. oldal) a munkáslétszámban bekövetkezett változások kiküszöböléséről is beszél. Nagyreszt ennek tulajdonítható, hogy az előzőekben említett tankönyvek a 2. változat mérlegelt formájához magyarázatoként az 1. változat közgazdasági jelentését fűzik.

II.*

Az előzőkhöz hasonló hibát követ el Kõrnisné cikkének harmadik részében, ahol a fajlagos anyagfelhasználás változó-változatlan állományú indexét tárgyalja. A 399. oldalán a következő adatok szerepelnek:

6. sz. tábla

Vállalat	Bázisidőszak			Beszámolási időszak			Fajl. kal. fogy. indexe
	Össz. kal.	Kiadott MWó	Fajl. kal. fogy.	Össz. kal.	Kiadott MWó	Fajl. kal. fogy.	
A.....	30 000	10 000	3000	48 000	15 000	3200	106,7
B.....	28 000	7 000	4000	45 000	10 000	4500	112,5
C.....	50 000	10 000	5000	25 500	5000	5100	102,0
<i>Iparág</i>	<i>108 000</i>	<i>27 000</i>	—	<i>118 500</i>	<i>30 000</i>	—	

A fajlagos anyagfelhasználás (itt kalória-fogyasztás) változatlan állományú indexét Kõrnisné úgy számítja ki, hogy az egyes vállalatok anyagfelhasználási indexeiből mérlegelt számtani átlagot számít a beszámolási időszak kiadott MWó-val mérlegelve.

$$\frac{15000 \times 106,7 + 10000 \times 112,5 + 5000 \times 102}{30000} = 107,9\%$$

A hiba az, hogy Kõrnisné eltekint attól, hogy az átlagolásnál az egyes vállalatok súlyát nemcsak a termelt termékek (itt kiadott MWó) mennyisége befolyásolja, hanem a fajlagos anyagfelhasználás is. Ha pl. két vállalat közül, amelynek mindegyike egyforma mennyiségű terméket termel, az egyik 20%-kal emelte, a másik 20%-kal csökkentette fajlagos anyagfelhasználását, nem különböz az, hogy a

csökkentést a két vállalat közül a viszonylagosan alacsonyabb fajlagos anyagfelhasználással dolgozó vállalat érte el, vagy a magasabb fajlagos anyagfelhasználással dolgozó. Világos, hogy az adott esetben az az előnyös, ha az a vállalat csökkenti fajlagos anyagfelhasználását, amelyiknek viszonylag magasabb a fajlagos anyagfelhasználása. Ezt a következő két példával szemléltetjük (lásd a 7. és 8. sz. táblákat).

Ha összehasonlítjuk a két tábla adatait, a következő megállapításra juthatunk: mindkét táblában mindkét vállalat ugyanannyi terméket állított elő. Az egyes vállalatok fajlagos anyagfelhasználása a bázisidőszakban mindkét táblánál ugyanannyi. Mindkét táblánál az egyik vállalat fajlagos anyagfelhasználása 20%-kal emelkedett, a másiké 20%-kal csökkent. A különböz

ség csupán az, hogy a 7. táblában az I. vállalat növelte és a II. vállalat csökkentette fajlagos anyagfelhasználását, a 8. táblában pedig fordítva. De éppen ez a különbség eléggé jelentős az iparág szempontjából,

mint ahogy az az egyes tábláknál az iparági indexek összehasonlításánál kiténik. A 7. táblánál az iparág fajlagos anyagfelhasználása 5,3%-kal csökkent, a 8. táblánál pedig 5,3%-kal emelkedett.

7. sz. tábla

Vállalat	Bázisidőszak			Beszámolási időszak			Fajl. anyagfelh. indexe
	Össz. felh. anyag	Előállított term. menny.	Fajl. anyagfelh.	Össz. felh. anyag	Előállított term. menny.	Fajl. anyag felh.	
I.	1400	200	7	1680	200	8,4	120
II.	2400	200	12	1920	200	9,6	80
<i>Iparág</i>	<i>3800</i>	<i>400</i>	<i>9,5</i>	<i>3600</i>	<i>400</i>	<i>9,0</i>	<i>94,7</i>

8. sz. tábla

Vállalat	Bázisidőszak			Beszámolási időszak			Fajl. anyagfelh. indexe
	Össz. felh. anyag	Előállított term. menny.	Fajl. anyagfelh.	Össz. felh. anyag	Előállított term. menny.	Fajl. anyagfelh.	
I.	1400	200	7	1120	200	5,6	80
II.	2400	200	12	2880	200	14,4	120
<i>Iparág</i>	<i>3800</i>	<i>400</i>	<i>9,5</i>	<i>4000</i>	<i>400</i>	<i>10,0</i>	<i>105,3</i>

Az iparág szempontjából tehát nem közböns, hogy az a vállalat, amelyiknél alacsonyabb a fajlagos anyagfelhasználás indexe, több vagy kevesebb anyagot használ fel egy termék előállítására, mint a másik. Ennek pedig — véleményünk szerint — vissza kell tükröződnie a változatlan állományú indexben.

Eppen ezért helytelenítjük a Kornisné által javasolt módszert, az egyes vállalatok indexeinek csak az előállított termékek számával való mérlegelését. Ennek alkalmazásával a két táblára mindkét táblánál ugyanazt az eredményt adja,

7. tábla szerint

$$\frac{200 \times 120 + 200 \times 80}{400} = 100\%$$

8. tábla szerint

$$\frac{200 \times 80 + 200 \times 120}{400} = 100\%$$

ami nyilvánvalóan nem tükrözi a valóságot. Ezért nem helyes Kornisnének példájához fűzött az a megállapítása sem, hogy

az 1 kw órára eső kalória felhasználás változatlan kooperáció mellett 7,9%-kal romlott volna.

Ha a fajlagos anyagfelhasználás változatlan állományú indexét az egyes vállalatok egyéni indexeiből akarjuk előállítani, úgy a helyes eredményt akkor kapjuk, ha az egyéni indexeket a beszámolási időszakban előállított termékek mennyiségének és a bázisidőszak fajlagos anyagfelhasználásának szorzatával mérlegeljük. Példánkban:

7. tábla szerint

$$\frac{200 \times 7 \times 120 + 200 \times 12 \times 80}{200 \times 7 + 200 \times 12} = 94,7\%$$

8. tábla szerint.

$$\frac{200 \times 7 \times 80 + 200 \times 12 \times 80}{200 \times 7 + 200 \times 12} = 105,3\%$$

Érvelésünk helyességét az is alátámasztja, hogy csak az így kapott eredmény lesz azonos a Szavinszkij által javasolt változatlan állományú aggregált index alkalmazása esetében kapott eredménnyel.

Szavinszkij a következő indexet javasolja:

$$\frac{\sum q_1 m_1}{\sum q_1 m_0}$$

ahol q jelenti a termelést, m a fajlagos anyagfelhasználást.

Az általunk javasolt átlagindex képlete:

$$\frac{\sum \frac{m_1}{m_0} q_1 m_0}{\sum q_1 m_0} \quad \text{vagyis az} \quad \frac{m_1}{m_0}\text{-ok, } p_1 m_0\text{-al}$$

mérlegelt számtani átlaga.

A két képlet által kapott eredmény egyenlő egymással. Ez közvetlenül a képletekből is belátható. Ha a második képlet számlálóját m_0 -al egyszerűsítjük, az első képletet kapjuk eredményül.

III.

Kornisné cikkének második részében az önköltségsökkentés változó és változatlan állományú indexét tárgyalja. Helyesnek tartjuk, hogy erre a villamosenergia iparból hoz fel példákat, miután ez a kérdés a gyakorlatban ott merül fel a legélesebben. Az is igaz, hogy a villamosenergia ipar olyan szakmai sajátosságokkal rendelkezik (hideg tartalék, csücsidény), amelyek döntő szerepet játszanak az iparág önköltségeinek alakulásában, s amelyeket az önköltségsökkentés kiértékelésénél mint egyik legfontosabb tényezőt figyelembe kell venni. Helytelennek találjuk azonban a fentiekből levont azt a következtetést, hogy a villamosenergia-iparban az önköltségsökkentésnek vállalati szinten számított módszere (változatlan állományú indexe) helytelen.

A villamosenergia iparban — mint minden más iparágban — igen fontos kérdés az, hogy az iparág hogyan érte el önköltségének csökkentését. Azáltal, hogy az egyes vállalatok csökkentették önköltségüket, vagypedig a különböző önköltségű vállalatok aránylagos súlya változott meg. Esetleg mind a két tényező csökkentőleg hatott az iparág önköltségére.

Az önköltségsökkentés elemzésénél a fenti két tényező egymástól való elhatárolása igen lényeges. Nem elégedhetünk meg azzal, ha csak a második tényező hatása révén ér el az iparág önköltségsökkentést, ugyanakkor pedig az egyes vállalatoknál az önköltség emelkedik. Ha az elemzésnél csak az iparági módszert használjuk, vagyis

az önköltségsökkentésnek csak változó állományú indexét számítjuk ki, nem kapunk arra választ, hogy az egyes vállalatok alacsonyabb, vagy magasabb önköltsége mennyiben járul hozzá az iparág önköltségének alakulásához. Erre csak a változatlan állományú index adhatja meg a feleletet, s ennek kiszámítását éppen ezért nem lehet helytelennek tartani.

Más kérdés az, hogy a változatlan állományú index elemzésénél előtérbe kerülnek a villamosenergia ipar sajátosságai. Pl. az, hogy a hideg tartalékoknál a beszámolás időszakaiban azért alacsonyabb az önköltség, mert több energiát fejlesztek, mint a bázisidőszakban, vagy fordítva. Ez azonban nem vonja kétségbe a változatlan állományú index létjogosultságát.

IV.

Cikkének negyedik részében Kornisné foglalkozik az iparágak béralap felhasználásával kapcsolatban a változó és változatlan állományú index problémájával. Véleményünk szerint ez a sokat vitatott kérdés bővebb tárgyalást érdemelt volna, mint egy féloldalt. A rövidség következtében nincs eléggé tisztázva az, hogy a kétféle index közül melyiknek mi a gyakorlati jelentősége és alkalmazása. Egyik megállapásával pedig egyáltalán nem értünk egyet. A 400. oldalon a következőket írja: „Ha azt akarjuk megállapítani, hogy hogyan gazdálkodott az iparág a bérallappal, a vállalati megtakarításokból változatlan állományú tervteljesítési viszonyszámot kell számítanunk.”

Véleményünk szerint ez a megállapítás helytelen, vagy legalább is pontatlan.

Az iparág (iparigazgatóság) szintjén éppen úgy érvényesülnie kell az egyszemélyi felelős vezetésnek, mint a vállalatnál. Az iparág vezetője felelősséggel tartozik azért, hogy az iparág meghatározott termelési tervét meghatározott bérhányad mellett teljesítse. S ha az iparág tervezett bérhányadát nem tartja be, akkor ezért az iparág vezetője felelősséggel tartozik. Éppen úgy, mint a vállalat vezetője, ha a vállalat nem tartja be tervezett bérhányadát. S az iparág vezetője felelősséggel tartozik akkor is, ha minden vállalat betartotta ugyan bérhányad-tervét, de az iparág mégsem tartotta be, azért mert a különböző bérhányadú vállalatok aránylagos súlya a magas bérhányadú vállalatok irányába eltolódott.

Az iparág beralapfelhasználásának vizsgálataánál tehát az elsődleges szempont az, hogy betartotta-e az iparág a tervezett bérhányadát, vagy sem. S erre csak a változó állományú index adhatja meg a feleletet.

Más kérdés az, ha nem az iparágnek, mint iparágnek a beralapfelhasználását akarjuk vizsgálni, hanem azt, hogy hogyan

használták fel átlagosan beralapjukat az iparág vállalatai. Ekkor tényleg a változatlan állományú indexeket kell alkalmazni, minthogy ez mutatja ki a megalkarításokat, vagy túlépéseket vállalati szinten.

Drechler László és Köves Pál

Közgazdaságtudományi Egyetem Statisztikai Tanszék

A selejt elemzése a vállalati statisztikában

A szocialista ipar feladata a népgazdaság egyre növekvő szükségletének iparcikkkel való kielégítése. Ezt a feladatot vállalataink úgy oldják meg, hogy rendszeresen emelik a termelés mennyiségét és gyártmányaik* minőségét.

Ötéves tervünk döntő esztendejében a párt és a kormány határozatai egyik legfontosabb feladatként tűzték ki vállalataink elé a selejt elleni küzdelmet, illetve a gyártmányok minőségének emelését.

A szocializmus építése és felemelt ötéves tervünk maradéktalan teljesítése tehát megköveteli minden dolgozótól, a selejt elleni következetes harcot. Ennek a harcnak azonban nemcsak a munkapadnál kell megnyilvánulnia, hanem a szocialista gazdálkodás minden területén.

Nekünk vállalati statisztikusoknak sem szabad érdektelenül szemlélni ezt a döntő fontosságú kérdést, hanem hathatós segítséget kell nyújtanunk műszaki és gazdasági vezetőinknek a selejt elleni küzdelemben és a selejt okainak feltárásában.

Ezen a területen a statisztikai munka ezideig meglehetősen kezdetleges és elhanyagolt volt. Ennek oka legtöbbször az, hogy statisztikusaink a selejt elleni küzdelmet kizárólag műszaki feladatnak tekintik.

Ez helytelen álláspont, már csak azért is, mert a statisztikusnak ismernie és megfigyelés alatt kell tartania a vállalat minden olyan területét, amely a termelőmunka jellemzésére szolgál. Ez alól a selejt sem lehet kivétel. Azonkívül a selejt elemzéséhez szükséges adatok ma már minden jelentősebb vállalatnál megtalálhatók, tehát azokat minden különös nehézség nélkül bekapcsolhatjuk megfigyelésünkbe.

Ehhez nagy segítséget jelentett a K. G. M. 2120/1952. számú utasítása, amely köte-

lezően előírja a vállalati selejt-ügyvitel kialakítását és irányelveket ad a selejt csoportosítására, egyes selejtajták és selejt-okok egyértelmű meghatározására, és a selejtkár megállapítására vonatkozóan. A rendelkezés csatolt jelentési űrlapok alapján a statisztika a különféle elemzési módszerek segítségével a döntő fontosságú adatokat folyamatosan és rendszeresen tudja megfigyelni. A kérdés tehát csak az, hogy milyen módszerrel fogjunk hozzá megfigyelésünkhöz.

Mindenekelőtt szükséges tisztázni az alapvető fogalmakat és csak aztán lehet rátérni a selejt elemzésének módszereire.

Fentiek tárgyalásánál a következőkérdéscsoportokat vehetjük fel:

1. Mi a selejt és hányféle fajtáját különböztetjük meg?
2. Mi a selejtkár és hogyan állapítják meg annak értékét?
3. Melyek a legfontosabb selejt-mutatószámok, illetve hogyan állapítjuk meg a selejt viszonylagos nagyságát?
4. Milyen szemléltető elemzési módszerrel mutatható ki legkifejezöbben a selejt alakulása?

Ad. 1. Selejtnak nevezzük azokat a gyártási termékeket, amelyek a rendeltetési célra, normális gyártási folyamatok alkalmazásával nem használhatók fel. Ezek szerint a még felhasználható munkadarabok is selejtnek tekintendők abban az esetben, ha gyártásuk a normális gyártási folyamattól eltérő — többletköltséget okozó — gyártási folyamattal hajtható végre.

Ebből következik az, hogy felhasználhatóság szempontjából a selejtnak négy fajtáját különböztetjük meg:

1. Végleges selejt.
2. Javítható selejt.
3. Részleges selejt.

4. Előírástól eltérő, felhasználható selejt.

A gyakorlatban beszélnek még az ú. n. túrt selejtről is, különösen az öntvényeknél. Ugyanis a jelenlegi technológiai színvonal mellett a gyártás folyamán a legnagyobb gondosság és szakszerűség mellett is bizonyos mennyiségű selejttel kell számolni. Türt selejt csak sorozatgyártás esetén vehető figyelembe és kiszámításánál az egy-egy megrendelő számára negyedévnél hosszabb idő alatt gyártott azonos öntvényeket kell számításba venni. A túrt selejtnak jelentősége van a tervezés szempontjából is, hogy a termeléshez szükséges anyagkészletről a reális előírányt állítsuk be.

A termelés elszámolása szempontjából — mint tudjuk — a végleges selejt nem számítható be a termelésbe.

A javítható selejtet pedig csak a javítás elvégzése után szabad a készáruterelésbe elszámolni.

A részleges selejt lényegileg a termelés elszámolása szempontjából nem számít a selejt közé, hanem mint csökkent értékű (II., III. rendű) termék kerül elszámolásra. Ennek vizsgálata a választék-vizsgálat kategóriájába tartozik.

Az előírástól eltérő felhasználható selejt (elszámolásilag) nem számítható selejtnak, mert a termelési értékbe beszámít. Erre azonban különös gondot kell fordítani, mert ennek növekedése a tervszerűség csökkenésével jár és mindenképpen káros a vállalatra és az egész népgazdaságra. Ez utóbbi termékek gyártása azt jelenti, hogy olyan cikkeket készítenek, amelyekre az adott időpontban sem a vállalatnak sem a népgazdaságnak szüksége nincs, tehát az anyagot és a munkaerőt helytelenül használjuk fel. Az ilyen termékek gyártása akadályozza az üzemek és a vállalatok közötti egészséges kooperáció kialakítását. Azonkívül jelentékeny forgóeszközöt köt le és így a vállalat pénzügyi egyensúlyát veszélyezteti. Különösen fontos megfigyelési terület ez olyan iparágaknál, ahol anyagellátási nehézségek merülnek fel.

A selejtet előidéző okok szerint beszélhetünk külső vagy anyagselejtről és belső vagy munkaselejtről.

A szállító vállalat szempontjából beszélnek még reklamációs vagy visszaháramló selejtről is. Ebben az esetben a vállalat ál-

tal gyártott termékek selejtjét a vállalaton kívüli továbbfeldolgozó üzemből állapítják meg. Ez a selejt külső vállalat szempontjából lényegében véve anyagselejt, a szállító vállalat szempontjából munkaselejt.

Ad 2. A selejtkár megállapításával kapcsolatban szükséges tudnunk azt, hogy a selejt bármelyik fajtája többletköltséget, tehát veszteséget okoz. Ezt a veszteséget nevezzük selejtkárnak.

A végleges selejtnél, a selejtkár egyenlő az összes ráfordítások önköltségével, levonva belőle a selejtes anyag felhasználási értéket. Végleges selejtnél a felhasználási érték a hulladékértékkel egyenlő.

Javítható selejtnél a selejtkár egyenlő a pótmunkára fordított költségek összegével.

Meg kell még említeni azt a selejtkárt is, mely a vásárolt termék anyaghibája következtében a feldolgozó vállalat káraként jelentkezik. Ennél a hibás anyagot szállító vállalatra — a fennálló rendelkezések szerint — csak a vásárolt anyag értékét lehet visszatéríteni, az anyagra fordított bért és regiet nem. Így ez a veszteség az összes selejtkár értékét és egyben az önköltséget is növeli, ezért erre a selejt-elemzésnél fontos külön kitérni. A selejtkár értékének megállapításával és könyvelésével kapcsolatban a K. G. M. 2120/1952. sz. utasítása szerint, az 1952. évre érvényes KALISZ. rendelkezései irányadók.

Ad 3. A selejt-mutatószám megállapításánál két kérdést kell eldönteni:

a) Hogyan határozzuk meg a selejt összterjedelmét?

b) Mit vegyünk alapul a selejt viszonylagos nagyságának kiszámításánál, vagyis mi legyen az összehasonlítási alap?

Ezt a kérdést iparáganként külön kell vizsgálni.

Iránylevként leszögezhetjük, hogy a selejt összterjedelmét kifejezhetjük a selejtkár, a selejtre fordított munkaórák és a selejt mennyisége (tonna, db. stb.) alapján. Összehasonlítási alap — azokról az iparágaknál, ahol a teljes termelés is mérjük — a teljes termelés. Ha az árutermelet vennénk összehasonlítási alapul, abba a hibába esnénk, mintha pl. a létszám-, óra- vagy beralapfelhasználást az árutermeletéhez mérnénk.

Ha tehát elfogadjuk a teljes termelést, mint viszonyítási alapot, akkor még mindig felmerül az a probléma, hogy milyen áron számoljuk a teljes termelési értéket.

A K. G. M. által kiadott fent említett selejttrendelet a selejt értékével csökkentett összes ráfordítást írja elő viszonyítási alapként. Gyakorlatilag — a K. G. M. korábbi rendelkezése folytán — azonban a havi beszámolójelentéseken a változatlan áron képzett teljes termelési értékhez viszonyítunk. A mérlegbeszámolóknál ugyancsak az utóbbi szerint járunk el. Világos dolog azonban, hogy ez az eljárás nem helyes.

Nézzük meg milyen érvek szólnak az egyik és másik módszer mellett. Szavinszkij professzor az iparstatisztika tankönyvében erről a következőket írja:

„Ha az önköltség alapján határozzuk meg a selejt mennyiségét, akkor világos, hogy az összehasonlítási alapot is az önköltség szerint kell kiszámítani. Az egész vállalat szempontjából ilyenkor az össztermelés, egyes műhelyekre vonatkozóan pedig a műhely termelése szolgálhat alapul.” Megállapítja továbbá azt is, hogy ez az összehasonlítás a selejt nagyságára vonatkozóan csak bizonyos mérvű tájékoztatást nyújt, azonban sok esetben mégis hibás következtetésekre adhat alkalmat.

Ehhez kívánom hozzáfűzni, hogy az összes ráfordítások között általában több olyan tétel is szerepel, amely nem a tárgyhavi termelésre vonatkozik, hanem egy korábbi időszak stornó, illetve korrekciós tételeként jelentkezik, és így — mivel nincs elkülönítve — torzítón hat a selejtmutató alakulására. Döntő hibája továbbá az, hogy abból operatív intézkedések aligha származhatnak. (Pl. dekádát mérni nem lehet.)

Ezért véleményem szerint azoknál az iparágaknál, ahol a változatlan ár és az önköltségi ár között nincs lényeges különbség, helyesebb a változatlan áron számított termeléshez viszonyítani a selejtkár összegét. Ugyanis ha elfogadjuk azt az elvet, hogy a változatlan ár a termelés mennyiségi mérésére szolgál, akkor elemzésünkönél nyugodtan támaszkodhatunk erre a termelési értékre, amely a legtöbb iparágban kétségkívül jobban mutatja a selejtmutató dinamikáját.

A változatlan ár használatának viszont hiányossága, hogy általában magasabb termelési értéket képvisel és így a selejt arányát, illetve nagyságát viszonylag kisebb értékűnek mutatja. Azoknál az iparágaknál, illetve vállalatoknál, ahol a változatlan ár és az önköltség között lényeges eltérés mutatkozik, lehetőleg más alapot (óra, db., stb.) kell keresni, vagy többféle mutatót kell használni.

Szavinszkij professzor azt mondja: „A selejt aránylagos nagyságának elbírálásánál helyesebben járunk el, ha a selejtáru összterjedelmét nem a hasznavehetetlen és a kifogástalan minőségű termékek teljes értékének összehasonlítása alapján határozzuk meg, hanem ha a selejt és a kifogástalan termék előállítására fordított termelő munkának a munkaóramódszer szerint kiszámított terjedelmét állítjuk szembe egymással”.

Fentiek alapján nézzük meg, hogy a selejt nagyságát milyen mutatószámmal jellemezhetjük:

- I. $\frac{\text{selejtkár (Ft)}}{\text{termelés önköltsége (Ft)}}$
- II. $\frac{\text{selejtkár (Ft)}}{\text{teljes termelés változatlan áron (Ft)}}$
- III. $\frac{\text{selejtre fordított munkaórák összege}}{\text{össz. teljesített órák — selejtre fordított órák}}$
- IV. $\frac{\text{selejtmennyiség (tonna, db., stb.)}}{\text{termelés mennyisége (tonna, db., stb.)}}$

Fenti mutatókat nem szükséges mindegyik iparágnál használni, hanem azokból ki kell választani azt, ami legjobban megfelel az iparág sajátosságainak.

Ad. 4. A selejtmutatók és okok jellemzésére legkifejezettebben használhatjuk a vonaldiagrammot. Nézzük meg tehát iparáganként a fenti mutatók alakulását.

Alábbiakban egy gépgyártó vállalat selejt-grafikonját láthatjuk az I., II. és III. mutatóra vonatkoztatva (lásd az I. szábrát).

A grafikonon jól látható, hogy a selejtmutató tendenciája általában azonos. A selejt nagyságát (január 8,6%) és dinamikájának alakulását ennél az iparágnál a III. mutató fejezi ki legrealisabban. A II. mutató az önköltségi és a változatlan ár közötti eltolódás következtében aránylag alacsony (január 5,4%) értéket mutat, és így nem hat elég ösztönzőleg. A termelés

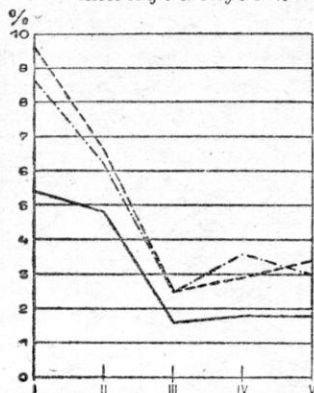
fejlődése — kivéve februárt — a selejttel ellentétes irányzatú.

Vizsgálhatjuk grafikonon a selejt alakulását az előidéző okok szerint (lásd a 2. sz. ábrát).

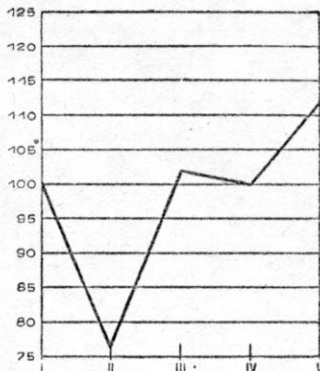
1. sz. ábra

SELEJTMUTATÓ

— Selejt % a változatlan áras termeléshez viszonyítva
 - - - Selejt % az ánköltséghez viszonyítva
 - - - Összes selejtárak a telj. drák %-ban

A TERMELÉS FEJLŐDÉSE

Az anyagselejt egészen minimális, tekintve, hogy viszonylag kevés félkészterméket vásárol a vállalat. Ezzel szemben a visszaháramló selejt kb. 1/3-át teszi ki a selejt értékének, amely azt mutatja, hogy a minőségi átvétel hiányossága folytán a vállalattól jelentős mennyiségű hibás áru került ki. A munkaselejt növekvő tendenciája a munka jobb megszervezésének szükségességére figyelmeztet.

Ötéves tervünk megindulása, feszítetebb tervfeladataink teljesítése szükségessé tette, hogy feldolgozó üzemünk anyagellátásának megjavítása céljából kohászati üzemeknél a termelés elemzését mélyrehatóbban végezzük, hogy ezáltal segítséget nyújtsunk a rejtett tartalékok feltárásában. Ezzel egyidejűleg az érdekelt szervek bevonásával átszerveztük selejtügyvitelünket, kiegészítettük azt a visszaháramló selejt nyilvántartásával, és bevezettük, hogy a visszaháramló selejtet a gyártó műre kell átterhelni. Ennek eredményeként ugrásszerűen emelkedett az eddig kimutatott selejt. Például egyik vállalatunk-

nál, ahol a régi módszer szerint számítva a selejt csak 0,5—1% volt, az új módszer szerint számítva 5—6%-ot mutatott. Az új selejtügyvitel bevezetése és az általa kimutatott hiányosságok fokozottabb ellenőrzésre hívták fel a műszaki vezetők figyelmét. A visszaháramló selejt átterhelése nem ment könnyen. Sok vitára adott okot az átterhelés jogossága.

Ezért azoknál az üzemeknél, ahol az üzemek egymás között nem tudtak megegyezni, központi szerv döntötte el a vitát.

Ebben az időszakban a selejt mellett külön figyeltük a hulladék alakulását is. Erre azért volt szükség, mert egyes üzemek a selejt egy részét a hulladék közé keverték.

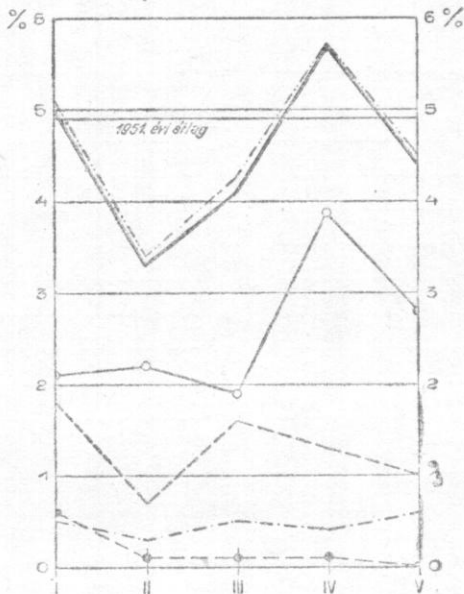
Az ellenőrzés megszigorításával és a hulladékok elkülönítésével megközelítő képet kaptunk a selejt mennyiségéről, illetve a selejtkár értékéről. Ezek után a selejt viszonylagos nagyságát kellett felmérnünk.

Ennél a feladatnál viszonyítási alapként a termelés mennyiségét (normaóra, tonna, db, stb.), illetve — a vállalati összesítés

2. sz. ábra

A SELEJT SZÁZALÉKOS MEGOSZLÁSA OKOK SZERINT

— Összes selejt-kár - - - - Összesből anyag-szűfördítés
 ○—○ Összesből munka-selejt ●—● Összesből javítható selejt
 - - - - Összesből vissza-harantó selejt - - - - - Anyagselejt

rőljából — a változatlan árat és a termelési értéket vettük alapul. Később rátértünk az önköltségi árhoz való viszonyításra.

A fordulat akkor következett be, amikor decentralizált szerveinknél az előbb idézett 2120/1952. számú K. G. M. rendelet szerinti selejtügyvitelt vezettük be. Ennek bevezetése újabb hiányosságokat tárt fel, és számszerűleg némi növekedést is idézett elő. Ezek a hiányosságok főként abból származtak, hogy egyes helyeken a nyilván tartás körül lazaságok mutatkoztak, másrészt, hogy a javítható selejtre fordított órák, illetve a selejtkár elszámolása hiányos volt.

Természetesen még mindig vannak hiányosságok, de már idősoros táblánk és

grafikonjaink érzékeny műszerként jelzik a hiányosságokat és így azok kiküszöbölésére azonnal megtehetik a szükséges intézkedéseket.

Fenti példák csak kivonatossan érintették a selejttel kapcsolatos problémákat általánosságban és egyes iparágakra vonatkoztatva. Ezzel még korántsem merítettük ki az összes kérdéseket. Ezt az elemzést vállalatai statisztikusainknak vállalaton belül az önálló műhelyszámolási egységekig, illetve gyártmányokig kell megvalósítaniok.

Dr. Adamovits Jenő

Rákosi Mátyás Művek
statisztikai osztályának vezetője

Hogyan javította meg a statisztikai munkát a IV. sz. Budapesti Tefu Vállalatnál a Lozinszkij-rendszer bevezetése?

A számviteli munkában Lozinszkij szovjet professzor rendszere a közlekedés területén elsőnek a IV. sz. Budapesti Teherautófuvarozási Vállalatnál került alkalmazásra.

A rendszer lényegét — a hóvégi „rohammunka” megszervezésének módját — már a Statisztikai Szemle legutóbbi száma, valamint az Iparstatisztikai Értesítőben a Magyar Acélárugyár — ahol ez a rendszer először került hazánkban megvalósításra — ismertette.

A IV. sz. Budapesti Teherautófuvarozási Vállalatnál is először a munka naprakészségét kellett megvalósítani, majd a vállalati

munka anyagát egyenletesen brigádokra elosztani. Az egymásba kapcsolódó munkamenetek helyes beütemezése következtében lehetővé vált, hogy a Főkönyvi Könyveléstől az Anyaggazdálkodásig a különböző osztályok 10—14-e helyett már 3-án, 4-én, átlag 6—7 nappal előbb teljesítették feladatukat.

A Lozinszkij-rendszer eredménye lett az, hogy a vállalat statisztikusa — aki a vállalat speciális nehézségei miatt (ilyenek pl. a soktípusú gépkocsi és az a tény, hogy a legtöbb kocsi pótkocsival is rendelkezik) csak igen nehezen tudta sokszor még az eredeti határidőket is tartani — június hónapban a következő eredményeket érte el:

Sor-szám	Adatszolgáltatás megnevezése	Adatszolgáltatás tárgya	Határidő	Telj. idő
1.	„E” minta	Hóvégi gk. áll. gyártm. és tonnatípus szerint	7	1
2.	„A” minta	gépnapok és gk.-k (pótk.) áll. átlagos és %-os adatok	7	1
3.	„3 sz.” minta	átlagos és %-os gépnapok stat. típusonként	7	2
4.	Munkaerőgazdálkodás I.	átlagos létszám szakcsoportok szerint	7	2
5.	I. sz. Statisztikai kérdőív	szállított árúk stat.	12	3
6.	II. sz. Statisztikai kérdőív	teljesítményi terv és tényadatok. Űza. műsz. gazdasági mutatók	12	3
7.	III. sz. Statisztikai kérdőív	Munkaügyi statisztika és önköltség	20	3
8.	„B” minta	Összesített telj. adatok és mutatók	15	3
9.	Versenyozgalmi jel.		10	8
10.	Munkaerőgazd. II. III.	Munkabér átlagos kereset és munkaidő szakcsoport szerint	11	3
11.	„F” minta	Javítási munkaórák típusonként	22	4
12.	Termelékenység stat. jelentés		20	3
13.	„C” minta	Típusonként telj. adatok és mutatók	15	4
14.	„D” minta	Típusonkénti önköltség-adatok	25	4

A statisztikai zárati munkát az öt főből álló terv- és statisztikai csoport június 30-tól július 4-én estig bezárólag részben „csusztatott” idővel, részben némi túlórával végezte el. Figyelembe véve a

Lozinszkij-rendszer sikerének egyik leglényegesebb feltételét, előre elvégeztük azokat a munkafolyamatokat, melyek a naprakészség betartása mellett a zárás előtt elvégezhetők voltak. Pl. az összes mintá-

kon, kérdőíveken, a tervszámokat előre beírtuk és a tervszámok gazdasági mutatóit kiszámítottuk.

Nehéz feladat a teljesítményi statisztika feldolgozásának alapjául szolgáló menetlevelek begyűjtése. A Lozinszkij-rendszer segítségével forgalmi osztályunk ezt jól oldotta meg; az eredeti beütemezést szerint július 2-á helyett már 1-én átadta az utolsó menetleveleket a statisztikának. Június hónapról az áthúzódó fuvarokon kívül mindössze 5 db. menetlevél maradt ki a feldolgozásból. Régebben, amikor a forgalom 5-én zárt, sokszor több menetlevél húzódott át a következő hónapra.

Sokat jelentett a Pártszervezet és az Űzemi Bizottság állandó segítsége. Jó politikai munkával hatékony segítői voltak a felajánlások teljesítésének. A nap folyamán a részeredményeket a „hangos hirdadón” keresztül többször ismertették.

Fontos a Lozinszkij-rendszerben a különböző szolgálati ágak munkafolyamatainak egybehangolása és beütemezése.

Ennek érdekében feldolgozási időgrafikont készítettünk, feltüntetve rajta a régi módszer szerinti munkaidőket, és hogy hány munkaóra lesz szükség ugyanezen munkának Lozinszkij-rendszer szerinti teljesítéséhez. Így megállapítható volt, hogy hová, és mennyi segítség szükséges. Vanak munkafolyamatok, ahová különösebb gyakorlat nélkül is beállítható segítség és pusztán csoportosítással, kézalá-dolgozással lehet munkaidő-megtakarítást elérni. Ahol szükséges volt, a főkönyvelőhelyettes vagy a tervelőadó állt be segíteni.

Az adatoknak Lozinszkij-rendszerrel való gyors és egyszerre történő feldolgozása az adatszolgáltatás pontosságát is eredményezi, mivel az egyes kérdőíveken és mintákon esetleg előforduló hibákat — melyeket éppen a következő kérdőívek kitöltésénél, egyeztetésénél lehet észrevenni — kijavíthatunk, mielőtt a felesleges hatóságok azokat felhasználták volna. Jelentős a Lozinszkij-rendszer a statisztikus számára azért is, mivel a vállalat havi beszámolójához az adatokat már 4-én meg tudta adni és így a szükséges intézkedéseket az eddigénél jóval korábban megtehetették a vállalat igazgatója, az osztályvezetők és a reszortfelelősök. A sikerhez hozzájárult a Gépi Adatfeldolgozó Vállalat is, mely szép teljesítménnyel a július 2-án átadott anyagot 3-án reggelre teljes egészében feldolgozta.

A Lozinszkij-rendszer bevezetésével lehetővé vált, hogy a IV. sz. Teherautófuvarozási Vállalat megalakulása óta először lehetett első a teherautófuvarozási statisztikusok versenyében. A Lozinszkij-rendszer minden Tefu vállalatnál — de más vállalatnál is — könnyen megvalósítható. Biztos vagyok benne, hogy rövid időn belül sok vállalat fog csatlakozni a mozgalomhoz és így egész népgazdaságunk érezni fogja Lozinszkij szovjet professzor adminisztrációs munkák megjavítását célzó rendszerének gyümölcseit.

Horváth Gyula

IV. sz. Budapesti Tefu Vállalat
felelős statisztikusa

Hozzászólás Zala Ferenc „A tervteljesítés elemzése egy felvásárló kereskedelmi vállalatnál” c. cikkéhez

A Statisztikai Szemle májusi számában Zala Ferenc tollából cikk jelent meg „A tervteljesítés elemzése egy felvásárló kereskedelmi vállalatnál” címen. Tekintettel arra, hogy a megjelenés időpontjában én is az említett típusú vállalat terv-és statisztikusa voltam egy vállalati önelszámoló egységénél, indítatva érzem magam, hogy szerény tapasztalataimat az ismerteket elemzési módszerrel kapcsolatban közöljem.

A cikk tartalmának zömével egyetérték. Néhány kérdésben azonban a kétütemű tervezés és az ezzel logikusan összefüggő kétütemű, vagy talán helyesebb kifejezéssel élve, — az alulróljövő tervezés módszerének figyelmen kívül hagyását látom. Mivel a cikk igen alkalmas arra, hogy mint általános séma, vagy keret a felvásárló kereskedelmi tervteljesítések elemzésénél mintául szolgáljon, nem elkéselt a hozzászólásom.

Az általam említendő példákknak, sajnos, az a hátrányuk, hogy nem a cikkben példaként felhozott augusztus hónapra vonatkoznak, hanem májusra, de ha a kérdést nem vesszük túlságosan szigorúan, egy ilyen típusú vállalatnál a II. és III. negyedév begyűjtési és értékesítési problémái között legfeljebb csak fokozati, de nem lényegbevágó különbségek vannak.

Véleményem szerint a begyűjtési és értékesítési tervteljesítés elemzésének Zala elvtárs által ismertetett formája csakis MEZŐKER ES-szinten felel meg.

A tagvállalatok tervsémája mind a begyűjtés, mind pedig az értékesítés vonalán ú. n. tiszta és tranzit tevékenységet ismer, tehát a kiértékelés, a tervteljesítés elem-

zése sem nélkülözheti ezeket a szempontokat, hisz csak nem akar a globális kiértékelés hibájába esni, amikor tudjuk, hogy nem képes konkrét segítséget nyújtani a vállalatvezetés számára.

A vállalat gazdasági tevékenységének eredményessége éppen arra van felépítve, hogy a tiszta és tranzit beszerzés és értékesítés aránya a tervben megszabott módon vagy annál kedvezőbben alakuljon. Így önként adódnak a vetítési alapok a kiértékelő számára, de egyben éles formában kitűnnének a vállalatvezetés hiányosságai és természetesen erőnei is. Az egyik vállalati önelszámolási egység 1952 május havi beszerzési terv- és tényszámai a következők:

Cikk neve	Tiszta beszerzés			Tranzit-beszerzés			Össz. beszerzés súlyvagonban		
	terv	tény	%	terv	tény	%	terv	tény	%
Ó-burgonya ...	1,00	3,26	326	7,30	27,95	384	8,30	31,21	376
V-hagyma	—	—	—	0,55	1,63	295	0,55	1,63	295
V-zöldség	4,00	6,36	149	27,80	38,92	144	31,80	46,28	148
Citrom	—	—	—	1,05	1,85	176	1,05	1,85	176
Összesen ...	5,00	9,62	192	36,70	71,35	194	41,70	80,97	194

A beszerzési terv- és tényszámok tehát igen jó képet mutatnak. Nevezetesen arról tanúskodnak, hogy a felvásárlás alsó szervei: a körzeti felelősök jól oldották meg a rájuk szabott feladatokat. A tervezettnél több árut vásároltak fel, kapcsolataikat jól építették ki a termelők felé és így olyan árukészleteket vontak be a forgalomba, a helyi árualapból, amelyek kevésbé jó működés esetén a spekuláció kezébe kerültek volna.

Az ötnapos diszpozíciós rendszeren keresztül megállapítható, felmérhető volt a szerződéses viszonyban álló értékesítő szektorok, közületek és az üzemi konyhák áruigényében bekövetkezett emelkedés, így a tranzit-beszerzések csökkentésére nem került sor, sőt azok további erőteljes emelésére kellett irányt venni. A beszerzési tervvel szemben az értékesítési terv- és tényszámok viszont az alábbi képet adják:

Cikk neve	Terv	Teljesítés (súlyvagonban)	%
Ó-burgonya ...	8,30	37,90	456
V-hagyma	0,55	1,43	260
V-zöldség	31,80	41,43	131
Citrom	1,05	1,44	137
Összesen ...	41,70	82,20	195

A két táblázat igen tanulságos abból a szempontból is, hogy a tervezés módszereiben és munkája közben elkövetett hiányosságokra felhívja a figyelmet.

Az ugyanazon cikksoportra vonatkozó beszerzési és értékesítési tervteljesítési százalékok, bár kisebb-nagyobb eltérést mutatnak, ha figyelembe vesszük azonban a vállalat kereskedelmi jellegét, bizonyos toleranciával számolnunk is kell.

A beszerzési, vagy értékesítési terven belül azonban a teljesítések százalékaának ingadozása azt mutatja, hogy a cikksoportok egymásközötti tervezési aránya alapján helytelen volt és a tervezésnek a jövőben arra kell törekednie, hogy kapcsolatait a való élettel sokkal jobban kiépítse mint eddig.

Meg kell azonban mondanunk azt is, hogy a cikksoportonkénti beszerzési és értékesítési ténytámadok aránya is jobb lett volna, ha hőközben az áruforgalom a beszerzés ütemét az értékesítés üteméhez mérte volna.

Ez a megállapítás pedig főleg és elsősorban a vegyeszöldségre vonatkozik. A számok tanúsága szerint ó-burgonyából a raktári készletekből is forgalomba hoztunk 6,69 súlyvagon, tekintettel a jelentkező újburgonyára, vöröshagymából aránylag kis raktári készletet hagyunk, azt is a közületek és üzemi konyhák számára, számítva azzal, hogy ezeknél a szektoroknál a dolgozók érdeke fokozottabb mértékben megkívánja az olcsó, de minőségileg éppen olyan jó áru felhasználását.

A 0,19 súlyvagon citrom, mint raktári zárókészlet a cikk kurrens voltánál fogva nem okozhatott problémát.

A vegyeszöldség raktári készletezése azonban helytelen és az önelszámoló egyesség semmiféleképpen sem hasznos tevékenysége is volt.

Minden vita elkerülése végett elkészítettük a beszerzési és értékesítési terv teljesítésének öt naponkénti alakulását ábrázoló diagramm-párt.

A diagramm-pár ollója szemléletesen bizonyította, hogy a beszerzés üteme a hónap 15. napjáig jóval meghaladta az értékesítés ütemét, attól kezdve lassan zárult, majd az értékesítés ütemének fokozása miatt ismét szétnyílt és szépen mutatva, hogy a raktári készletek hogyan kerültek értékesítésre.

Ez a diagramm-pár azonban a globális eredményeket ábrázolta csupán és külön meg kellett vizsgálni a vegyeszöldség cikksoport hasonló két diagrammját is. Az egész vonalon végig készletet mutató ollót kaptunk, mely nem is zárult be az egész hónap folyamán.

Hogy ez mit jelent akkor, mikor a tárolási lehetőségek főleg a hidegebb időszakoknak felelnek meg és mit jelent akkor, mikor nedv-dús zöldségfélékről van szó, melyek a legkedvezőbb körülmények között is csak pár napig tarthatók raktáron romlás és szortiment csökkenés nélkül, nem is kell bővebben kifejteni. A tanulság ebből az, hogy a terv-sémától való eltérés mellett a begyűjtési és az értékesítési tervteljesítéseknek egymástól független vizsgálata eltakarja a szakma égetően fontos problémáját, a készlettel járó mennyiségi és minőségi veszteségeket, melyekre Zala elvtárs nem utalt.

Az évszaknak és a cikkek karakterének megfelelő normalizált raktári készletek problémája ez, melynek kialakításában a tervezésnek és a kiértékelésnek hathatós támogatást kell nyújtania az áruforgalmi szakembereknek.

Egy másik kérdés, amelyben a vállalat érdekeinek veszélyeztetését látom a termelékenység mutatószámainak kiszámítási módja, illetve az az elv, hogy ezek a mutatószámok a vállalat dolgozók egész kollektívájának munkáját jellemezzék-e, vagy csak azok egyes csoportját.

Zala elvtárs az I főre eső felvásárlás mennyiségének alakulásaival szemléltető mutatószámokkal foglalkozik.

Az I főre eső felvásárlás mennyiségének alakulása valóban jellemző és sokatmondó számokat eredményez a vállalatvezetés számára, azonban csak akkor, ha a dolgozóknak arra a csoportjára vonatkoztatjuk, akiknek munkájától függ ezeknek a számoknak a kialakítása, vagyis a kereskedelmi állománycsoportra.

Itt is azzal a megszorítással, hogy külön kell megvizsgálnunk a tiszta- és külön a tranzit-beszerzéseket.

Sem szűkebb vállalati, sem pedig népgazdasági szempontból nem lehet közömbös, hogy a helyi árualapokat aránylagosan alacsony szállítási és egyéb költségek mellett, milyen mértékben kapcsoljuk be a szocialista kereskedelem forgalmába, vagy a

beszerzés kényelmesebbik oldalát fogjuk meg és a központi árukészletekből fedezük áruszükségletünket igen komoly mértékű szállítási költségek mellett, ami különben azt is jelenti, hogy súlyosabb indokok nélkül vesszük igénybe, terheljük vasutainkat, országunk tehergépkocsiparkját.

A vállalat szempontjából a túlzott mértékű tranzit szállításoknak van még egy másik fájó pontja is, hogy t. i. az ily módon beszerzett árua vonatkozólag a bruttó árrés igen szűk és így a vállalati pénzügyi terv nem is lesz teljesíthető.

Külön mutatószámot kell kidolgozni a vállalat állományába tartozó dolgozók munkatermelékenységére vonatkozólag. Itt a termelékenységet az 1 fő által megmozgatott áru súlya jellemezné.

Ez azonban a vállalat egyik legnehezebb és ma is megoldásra váró problémája. Speciálisan norma és munkatudományi kérdés, mely megfelelő szakemberek nélkül igazságosan nem is rendezhető.

A mozgatásra kerülő áruk általában két csoportra oszthatók: 1. terjedelmes, de térfogatához viszonyítva kis súlyú, és 2. nagysúlyú, de aránylag kis terjedelmű és térfogatú árukra.

Bebizonyított tény, hogy pl. fejessaiáta egérsz napi szállítása alig tizedrészét teszi ki annak a súlynak, melyet egy munkás burgonyából teljes napon keresztül meg tud mozgatni. Kisebb-nagyobb mértékben ez minden cikkre érvényes.

A lelkiismeretes kiértékelő nem mondhatja soha, hogy egy olyan hónapban, mikor az áruk tekintélyes részét a nagytérfogatú és kis súlyú áruk teszik ki és éppen ezért az 1 főre eső megmozgatott súly alacsonyabb, a munka termelékenységé csökken.

A mozgatáshoz szükséges munkaidőnek az áruk munkai igényessége alapján való kiszámításához átszámítási kulcsokra volna szükség és pl. minden megmozgatott árumennyiséget burgonya q-ban kellene kifejezni.

Amint látjuk, Zala elvtárs cikke igen sok problémát, megvitatandó kérdést hoz felszínre.

Véleményem szerint a MEZOKER-vállalatok terv- és statisztikai dolgozóinak feladata lesz, hogy ezeket a kérdéseket véglegesen tisztázzák is és a Zala elvtárs által elindított elemzési módszert a lehető legtökéletesebbé fejlessék.

Dr. Szabó Sándor

a Zöldség és Gyümölcs Kisker Tröszt
statisztikai előadója

MEGJELENT

O. L. RUBINSTEIN, B. I. GOGOL, A. G. KÁLIKOV, V. I. MOSZKVIN

A SZOVJET KERESKEDELEM GAZDASÁGTANA

M. M. LIFIC e. tanár szerkesztésében.

A mű összefoglalja a szovjet kereskedelem történetét, gazdaságtanát, tájékoztat a szovjet kereskedelmi rendszerek felépítéséről és tervezéséről, részletes elemzést nyújt a bolti kiskereskedelem, vendéglátóipar, üzemelelmzés, nagykereskedelem, begyűjtő és kolhozpiaci kereskedelem vonalán, tartalmazza a kereskedelmi terv kidolgozási módszerét, legfőbb mutatóit és a végrehajtás ellenőrzési módját.

Ára 43.— Ft

Kapható az

ÁLLAMI KÖNYVTERJESZTŐ VÁLLALAT KÖNYVESBOLTJAIBAN

SZOVJETUNIO

A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal jelentése a Szovjetunió 1952. évi népgazdaságfejlesztési állami tervének második negyedévi eredményeiről

Az ipar és mezőgazdaság fejlődését, valamint az áruforgalom alakulását 1952 II. negyedében a következő adatok jellemzik:

Az 1952. I. negyedévi terv teljesítése %-ban

I.

Az ipar termelési tervének teljesítése

A teljes termelés negyedévi tervét az egész ipar 102%-ra teljesítette. Az egyes minisztériumok az ipar teljes termelési tervét a következőképpen teljesítették:

A Szovjetunió Gyapottermesztési Minisztériumának ipari vállalatai	102
A Közlekedésügyi Minisztérium ipari vállalatai	102
A Szovjetunió Egészségügyi Minisztériumának ipari vállalatai	104
A Szovjetunió Filmügyi Minisztériumának ipari vállalatai	104
A Szövetséges Köztársaságok helyi ipari minisztériumai és helyi fűtőanyag-ipari minisztériumai	104
Ipari szövetkezetek	103

Az 1952 I. negyedévi terv teljesítése %-ban

Vaskohászati Minisztérium	103
Fémkohászati Minisztérium	104
Szénipari Minisztérium	100.8
Kőolajipari Minisztérium	103
Villamoserőművek Minisztériuma	100.9
Vegyipari Minisztérium	102
Villamosipari Minisztérium	104
Híradástechnikai-ipari Minisztérium	101
Nehézipari Minisztérium	99.9
Gépkocsi- és Traktoripari Minisztérium	102
Szerszámgyártási Minisztérium	102
Gép- és Műszeripari Minisztérium	100.3
Építőipari és Ütépítési Gépgyártási Minisztérium	105
Közlekedési-gépgyártási Minisztérium	96
Mezőgazdasági Gépgyártási Minisztérium	96
A Szovjetunió Építőanyagipari Minisztériuma	100
A Szovjetunió Faipari Minisztériuma	92
Papír- és Ffeldolgozóipari Minisztérium	104
A Szovjetunió Könnyűipari Minisztériuma	102
A Szovjetunió halipari Minisztériuma	97
A Szovjetunió Hús- és Tejipari Minisztériuma	94
A Szovjetunió Élelmiszeripari Minisztériuma	105

A Szovjetunió egész iparának teljes termelése 1952 II. negyedében 1951 II. negyedéhez viszonyítva 11%-kal nőtt.

Az ipari munkások munkájának termelékenységése 1951 II. negyedéhez viszonyítva 1952 II. negyedében 6%-kal emelkedett.

Túlteljesítették az 1952 II. negyedére megállapított feladatot az ipari termékek önköltségeinek csökkentése terén.

II.

Mezőgazdaság

A kolhozok, gépállomások és szovhozok sikeresen, rövid idő alatt és magasabb agrotechnikai színvonalon végezték el a tavaszi vetést. A tavaszi növények vetéstervét a kolhozokban és szovhozokban túlteljesítették.

1952-ben a múlt évhez viszonyítva növekedett az élelmezés szempontjából legértékesebb növény, a búza vetésterülete. Növekedett a gyapot, a cukorrépa és a többi ipari növény vetésterülete is. 1952-ben jelentősen megnövelték az évelő füvek, a

gumós takarmánynövények és a silózásra alkalmas növények vetésterületét.

A kolhozokban és szovhozokban tovább növekedett a közösségi állatállomány. A kolhozokban az állatállomány 1952 II. negyedévének végére 1951 II. negyedévének végéhez képest a következőképpen növekedett: szarvasmarha 8%-kal (ezen belül: tehén 14%-kal), sertés 17%-kal, juh és kecske 10%-kal, ló 7%-kal. A kolhozok baromfiállománya 28%-kal lett nagyobb. A Szovjetunió szovhozügyi minisztériumának szovhozaiban az állatállomány ugyanezen időszak alatt a következőképpen növekedett: szarvasmarha 8% (ezen belül: tehén 9%-kal), sertés 14%-kal, juh és kecske 12%-kal, ló 12%-kal. A szovhozok baromfiállománya 9%-kal növekedett.

III.

Az áruforgalom fejlődése

1952 II. negyedében tovább fejlődött a szovjet kereskedelem.

A közszükségleti élelmiszercikkek állami kiskereskedelmi árainak 1952 április 1-én,

a szovjet kormány és az SZK(b)P Központi Bizottsága határozatára végrehajtott új — immár ötödik — csökkentése jelentősen növelte az árueladást az állami és szövetkezeti kereskedelemben.

A második évnegyedben a lakosságnak 11%-kal több árut adtak el az *állami és szövetkezeti* kiskereskedelem útján, mint 1951 II. negyedében. Az egyes áruk eladását a következőképpen növekedett: hús- és haltermékek 8%-kal, olaj és más zsiradékok 22%-kal, sajt 41%-kal, tej és tejtermék 7%-kal, cukor 28%-kal, édesipari termékek 24%-kal, selyemszövetek 32%-kal, konfekcióipari termékek 4%-kal, kötött-szövött-árúk 10%-kal, harisnya és rövidharisnya 16%-kal, bőrlábbeli 16%-kal, kerékpár 77%-kal, rádió 33%-kal, óra 18%-kal, varrógép 34%-kal, fényképezőgép 31%-kal.

1952 második negyedében 1951 második negyedéhez viszonyítva több lisztet, húst, baromfit, tojást és mézet adtak el a lakosságnak a *kolhozpiacokon*.

Forrás: Pravda, 1952. július, 23. i. old.

BOLGAR NÉPKÖZTARSASÁG

Az Állami Tervbizottság jelentése az 1952. évi állami népgazdasági terv második negyedévi teljesítéséről

I.

Ipar

Az ipari összermelési tervet 1952 II. negyedévében 100,2%-ra teljesítették.

Az ipari termelés 1952 II. negyedévében 1951 II. negyedévéhez viszonyítva 19,4%-kal növekedett.

Az egyes minisztériumok 1952 II. negyedévi ipari termelési tervüket a következőképpen teljesítették:

	1952 II. negyedévi terv teljesítése %-ban	1952 II. negyedévi terv teljesítése %-ában
1. Nehézipari Minisztérium	102	110
2. Könnyűipari Minisztérium	102	119
3. Villamosításügyi Minisztérium	101	130
4. Begyűjtési és Élelmiszeripari Minisztérium	100,4	114
5. Közlekedésügyi Minisztérium	102	109

Az 1952 II. negyedévi tervet túlteljesítették számos fontos termék, így a barnaszén, ólom, karbid, traktoreke, vetőgép, traktorvontatású vetőgép, cseplőgép, alumínium és zománc háztartási edény, kályha, villanymotor, izzólámpa, ásványolaj, kén-sav, cement, táblaüveg, papír, pamut- és gyapjúfonal, selyemszövet, pamut- és gyapjú kötöttáru, harisnya, talpbőr, növényi olaj stb. gyártása terén.

Annak ellenére, hogy a tervet globálisan teljesítették, egyes minisztériumok egyes termékfajták, valamint ezek választéka tekintetében nem teljesítették tervüket.

A Nehézipari Minisztérium pl. nem teljesítette a lignitbányászat, az anilinfesték, a vetőmagtisztítógépek termelésének tervét. A Könnyűipari Minisztérium nem teljesítette a technikai üvegek, a felsőbőr, a Begyűjtési és az Élelmiszeripari Minisz-

térium pedig a szappan, a főzelék- és a gyümölcskonzervek termelési tervét.

Egyes fontosabb iparcikkek termelése 1952 II. negyedévében 1951 azonos időszakához képest a következőképpen emelkedett:

	1952 II. negyedév	1951 II. negyedévének %-ában
Villamosenergia	—	140
Szén	—	112
Érc	—	141
Nyersvas	—	197
Betonvas	—	120
Villanymotor	—	192
Asványolaj	—	109
Izzólámpa	—	150
Karbid	—	110
Cement	—	104
Táblaüveg	—	131
Gumiabroncs	—	196
Papír	—	108
Pamutszövet	—	114
Gyapjuszövet	—	105
Talpbőr	—	111
Felsőbőr	—	118
Cipő	—	119
Hús	—	106
Növényi olaj	—	233
Sajt	—	142
Gyümölcskonzerv	—	108
Szappan	—	114

II.

Mezőgazdaság

A tavaszi vetési munkálatokat 1952-ben, a fejlettebb agrotechnikai módszerek alkalmazásával, sikeresen hajtották végre.

Az ipar mezőgazdasági nyersanyagszükségletének, valamint az állatállomány jó takarmányellátásának biztosítása érdekében az ipari- és takarmánynövények vetésterületét 1952-ben jelentősen növelték az egy év előttivel szemben.

A gyapot vetésterülete 41%-kal, a rizs vetésterülete 12%-kal, a len vetésterülete 29%-kal, a takarmányrépáé 88%-kal, a takarmánykukoricáé 378%-kal emelkedett.

A mezőgazdaság anyagi-műszaki bázisa jelentősen kibővült 1952 I. félévében. A bolgár mezőgazdaság gépállománya 775 db. kombájjal, 423 db. cséplőgéppel, 532 db. vetőgéppel, 928 db. traktorokkal, 487 db. kultivatással, 497 db. traktorral növekedett.

A szocialista szektor állatállománya 1952 első félévében 1951 hasonló időszakához viszonyítva a következőképpen emelkedett: a termelőszövetkezetek szarvasmarhaállománya 10,7%-kal, az állami gazdaságoké 28%-kal, a termelőszövetkezet sertésállománya a háromszorosára, az állami gazda-

ságoké 1,7-szeresére, a termelőszövetkezetek baromfiállománya 3,5-szeresére, az állami gazdaságoké pedig 1,8-szorosára növekedett.

III.

Közlekedés

A vasúti szállítás negyedévi áruszállítási tervét tonnakiló méterben 100%-ra teljesítette. Az elmúlt év II. negyedévéhez viszonyítva a szállított árumennyiség 10,2%-kal emelkedett.

1952 II. negyedévében a tehervagonok napi átlagos rakodásának tervét 100,9%-ra teljesítették ez 8,8%-os emelkedést jelent az elmúlt év azonos időszakához képest.

A mozdonyok napi átlagos megtett útja 1952. év II. negyedévében 4,1%-kal növekedett 1951 II. negyedévéhez viszonyítva.

1952 II. negyedévében a vízi szállítási áruszállítási tervét tonnakiló méterben 100,8%-ra teljesítették, a növekedés 4,8% az elmúlt év azonos időszakához képest.

1952 II. negyedévében a postai szolgáltatások 17,9%-kal emelkedtek 1951 megfelelő negyedévéhez viszonyítva.

IV.

Kiskereskedelmi áruforgalom

A párt és a kormány a pénzügyreformmal, az élelmiszergyek megszüntetésével, valamint a kiskereskedelmi árak csökkentésével jelentősen előmozdította az állami és szövetkezeti kereskedelem forgalmának növekedését.

Az elmúlt negyedév kiskereskedelmi áruforgalma 14,8%-kal emelkedett 1951 azonos időszakához viszonyítva. Különösen emelkedett a húsipari termékek, a sajtfélék, a tojás, a cukor, cukrárszaktírmények, a pamutszövet, a gyapjuszövet, a selyemszövet, a pamut kötöttáru, a szandál és a gumi cipő forgalma.

Az elmúlt negyedévben a kereskedelmi hálózat 1964 bolttal és üzemi étkezővel növekedett 1951 hasonló időszakához viszonyítva.

V.

Munka

1952 II. negyedévében az iparban, a közlekedésben, a kereskedelemben és az építőiparban foglalkoztatott munkások és alkalmazottak száma 1951 II. negyedévéhez vi-

szonyítva összesen 23 342-vel, ezen belül az iparban 13 029-cel növekedett.

Ugyanez alatt az idő alatt az iparban, közlekedésben, kereskedelemben és az építőiparban a munkások és alkalmazottak munkabérialapja 13%-kal növekedett, ezen belül az ipari munkabérialap 14%-kal emelkedett.

Az iparban, a közlekedésben, a kereskedelemben és az építőiparban a munkások átlagos munkabére 8%-kal emelkedett.

Az ipari munkások munkatermelékenysége 1952 II. negyedévében 1951 II. negyedévéhez viszonyítva 13%-kal növekedett.

Forrás: Rabotnicseszko Delo, 1952. Július 26. — Rövidített közlemény.

CSEHSZLOVAK KÖZTARSASAG

Az Állami Statisztikai Hivatal jelentése az 1952 I. félévi gazdasági terv teljesítéséről

I.

Ipari termelés

1952 I. félévében az ipari termelés tovább növekedett. A terv felemelt előírányzatával szemben főleg a nehézipari üzemekben mutatkoztak lemaradások. Ennek oka elsősorban az, hogy az alapvető iparágak munkájának megjavításáról szóló párt- és kormányhatározatokat nem hajtották következetesen végre.

A folyó év I. felében 98,5%-ra teljesítették az ipari össztermelési tervet. A nehézipari minisztériumok iparvállalatai 96,4%-ra, a könnyűipari minisztériumok iparvállalatai 102,9%-ra, az élelmiszeripari minisztérium iparvállalatai 97,7%-ra teljesítették a tervet.

Az egyes minisztériumok a következőképpen teljesítették az 1952 I. félévi ipari termelési tervet:

Tervteljesítés %-a

Tüzelőanyag- és Energiatermelésügyi Minisztérium	97,8
Kohászati- és Ércbányászati Minisztérium	98,8
Vegyipari Minisztérium	100,6
Nehézipari Minisztérium	100,7
Általános Gépipari Minisztérium	84,6
Könnnyűipari Minisztérium	102,1
Élelmiszeripari Minisztérium	97,7
Erdőgazdasági és Falipari Minisztérium	104,8
Tájékoztatói és Népművelésügyi Minisztérium hatáskörébe tartozó üzemek	101,9
Egészségügyi Minisztérium hatáskörébe tartozó üzemek	110,0

1952 I. félévében 1951 azonos időszakához viszonyítva az ipari termelés 18%-kal növekedett; ezen belül a nehézipari minisz-

térium üzeimben 26,6%-kal, a könnyűipari minisztérium üzeimben 11%-kal és az élelmiszeripari minisztérium üzeimben 7,6%-kal emelkedett a termelés.

1951 I. félévéhez viszonyítva emelkedett a munkatermelékenység, amelynek alakulása a bérek alakulásához képest javulást mutat.

Egyes fontos iparcikkek gyártása 1952 I. félévében 1951 megfelelő időszakához viszonyítva a következőképpen növekedett:

	1952 I. félév 1951 I. félév %-ában
Köszén	106
Barnaszén	109
Koks	105
Kőolaj	158
Vasérc	114
Villamosenergia	112
Nyersvas	109
Nyersacél	105
Hengerelt-áru	108
Kábelek	120
Diesel-motorok	136
Mozdonyok	125
Bányászati villamos-fűrógépek	144
Teherfelvonók	153
Kátránnyfesték	116
Lakkok és olajfestékek	120
Insulin	208
Cement	104
Tégla	113
Munkaruha	151
Bőr cipő	110
Fenyőfakészőüzlet	120
Típus konyhaberendezések	123
Típus hálózababerendezések	124
Kenyér	125
Étőlaj	138
Margarin	116
Tej	102
Vaj	112
Tejkonzerv	138
Cigaretta	112

A tüzelőanyag- és energiaügyi minisztérium csak 96%-ra teljesítette a köszén-

kitermelési tervet. A köszénkitermelés terén mutatkozó lemaradások következtében nem teljesítették a kokszyártási tervet.

II.

Mezőgazdaság

1952 I. félévében a mezőgazdaság szocialista szektora tovább erősödött. Az állami gazdaságok, az Egységes Mezőgazdasági Szövetkezetek és a szocialista szektor egyéb üzemei jelenleg a mezőgazdasági terület 32%-án gazdálkodnak.

A tavaszi mezei munkákat a kedvezőtlen időjárás miatt körülbelül három heti késéssel kezdték el. Ezt a késést a munkák folyamán nagyjában behozták, úgy hogy a vetési munkálatok idejében befejeződtek.

A haszonállatállomány 1952. június 29-én az előző év azonos időpontjához viszonyítva emelkedést mutat, mégpedig a szarvasmarhaállomány 5%-kal, a sertésállomány 22%-kal, a juhállomány 25%-kal és a baromfiállomány 5%-kal emelkedett. A tehénállomány még nem érte el a tervelőirányzatot.

A mezőgazdasági termékek begyűjtési tervét 1952 első félévében a szarvasmarhánál csak 97%-ra, a vágóborjúknál 93%-ra és a sertéseknél 91%-ra teljesítették. Az elmúlt év megfelelő időszakához viszonyítva 11%-kal több sertést vásároltak fel, ezzel szemben a vágómarhák és borjúk felvásárlása kisebb volt. A tejbegyűjtési tervet csak 90%-ra teljesítették, a begyűjtött tej mennyisége azonban 7%-kal volt magasabb, mint 1951 I. félévében.

Az állami gazdaságok az egyes olajosnövény-, korai burgonya- és zöldségfajták kivételével túlteljesítették a vetésterveket. A vetésnél nagyobb mértékben alkalmazták a szovjet mezőgazdaság tapasztalatait.

A múlt év június végéhez viszonyítva az állami gazdaságok szarvasmarhaállománya 52 000 darabbal, tehénállománya 6 000 darabbal, sertésállománya 181 000 darabbal, juhállománya 60 000 darabbal nőtt. 1952 június végén az állami gazdaságok szarvasmarhaállománya az együttes szarvasmarhaállománynak már 7,6%-át tette ki. Az állami gazdaságokban — 100 ha mezőgazdasági területre számítva — 5%-kal több ló, 18%-kal több szarvasmarha, 30%-kal több juh és 27%-kal több sertés jutott, mint egy évvel ezelőtt.

1952 I. félévének végén az Egységes Mezőgazdasági Szövetkezetek száma 6341-re emelkedett; ezek közül 3402 III. és IV. típusú. A III. és IV. típusú Egységes Mezőgazdasági Szövetkezetek száma egy év alatt 31,6%-kal nőtt. A II., III. és IV. típusú szövetkezetek szántóterülete egy év alatt majdnem 11%-kal növekedett; ezek szántóterülete az ország szántóterületének 19%-ára terjed ki a múlt évi 17%-kal szemben.

A II., III. és IV. típusú Egységes Mezőgazdasági Szövetkezeteknél a szarvasmarhaállomány 111 000 darabbal, a sertésállomány 354 000 darabbal és a juhállomány 88 000 darabbal növekedett.

Ez év első félévében az elmúlt év azonos időszakához viszonyítva növekedett a gép- és traktorállományok teljesítménye. A tavaszi mezei munkák tervét — átlaghektárokból számítva — 102,3%-ra teljesítették.

III.

Építőipar

A kuncicei Klement Gottwald Kohóművekben két martinkemencét és egy nagyolvasztót helyeztek üzembe ebben a félévben.

Az év I. felében üzembehelyeztek három nagyteljesítményű villamoserőművet és megkezdtek több nagy vízelzáró-gát építését.

3517 építkezést fejeztek be. A befejezett épületek közül 538 az ipar és a közlekedés, 362 a mezőgazdaság céljait szolgálja, 747 pedig lakás. A dolgozók számára 9 690 lakásegységet fejeztek be és megkezdtek 30 500 lakásegység építését.

Ez év első felében az építőipari termelés az elmúlt év első félévéhez viszonyítva 9,9%-kal emelkedett. A terv azonban 29,9%-os növekedést irányzott elő. Az építőipari termelési tervet 1952 I. félévében csak 84,6%-ra teljesítették.

Az építőipari dolgozók száma az elmúlt év első feléhez képest 0,7%-kal emelkedett.

A legfontosabb építkezések gépesítésének fokozására további építőipari gépeket bocsátottak az építőipari szerver rendelkezésére. Az első félév folyamán az Építőipari Minisztérium 9,2%-kal több kanalas exkavátorral, 29,6%-kal több kotrógéppel, 5,9%-kal több terepjáró géppel, 14,7%-kal több daruval rendelkezett, mint tavaly.

IV.

Közlekedés

A vasúti szállítás a félévi tervét 99,1%-ra teljesítette. 1951 I. félévéhez viszonyítva a teljesítmény 11,5%-kal emelkedett. A vasúti személyszállítási tervet 100%-ra teljesítették.

A közúti személyszállítási tervet 105,2%-teljesítették. 1951 I. félévéhez viszonyítva a közúti áruforgalom 92,1%-kal emelkedett.

A közúti személyszállítási tervet 105,2%-ra teljesítették. A közúti személyszállítás teljesítménye 22,1%-kal emelkedett a múlt év azonos időszakához képest.

A folyamhajtás szállítását tervét 98,4%-ra teljesítették.

A légitforgalom a kedvezőtlen időjárás miatt csak 85%-ra teljesítette a félévi tervet.

A városi közúti forgalom 102,6%-ra teljesítette a félévi tervét. 1951 I. félévével szemben a szállított személyek száma 1,9%-kal emelkedett.

V.

Külkereskedelem

1952 I. félévében az elmúlt év azonos időszakához viszonyítva a csehszlovák külkereskedelmi forgalma 3,4%-kal emelkedett. Ez alatt az idő alatt a Szovjetunióval és a népi demokráciákkal lebonyolított árucseres részaránya 58,1%-ról 67,8%-ra növekedett.

VI.

Kiskereskedelmi áruforgalom

1952 I. félévében 102,6%-ra teljesítették a kiskereskedelmi áruforgalom tervét. A kiskereskedelmi hálózatot egyre nagyobb mértékben látták el fogyasztási cikkekkel és

élelmiszerekkel, mégpedig különösen a második negyedévben, amikor pl. 51%-kal több gyermekruhát, 22%-kal több női ruhát, 4%-kal több férfiruhát, 65%-kal több cipőt, 3%-kal több gumilábbelit, 23%-kal több kerékpárt, 9%-kal több kenyeret, 6%-kal több vaját, 4%-kal több tejet adtak el, mint az előző negyedévben.

VII.

Foglalkoztatottság

1952 I. félévében a dolgozók száma 4,6%-kal emelkedett.

A dolgozó nők száma állandóan emelkedik. 1952 elején a dolgozók 32,1%-a, az első félév végén pedig már 34%-a volt nő.

VIII.

Kultúra, egészségvédelem

Ez év első félévében az egészségügyi intézetekben több mint 1 millió fő, a gyógyfürdőkben 90 000 fő részesült kezelésben, ami majdnem 8%-kal több, mint az elmúlt év megfelelő időszakában. A félév végén az üzemi egészségügyi központokban majdnem 1400 osztály, ezenkívül még 840 egészségügyi állomás működött. Csupán ezekben az intézményekben 4 750 000 dolgozót vizsgáltak meg.

Fokozták a dolgozó anyák gyermekeiről való gondoskodást.

A rádióelőfizetők száma a múlt év azonos időszakához viszonyítva 104 000-rel emelkedett, és ezzel elérték, hogy 100 lakos közül 4,8 rádióelőfizető.

A félév folyamán több mint 2 000 könyvet adtak ki összesen 26,6 millió példányban.

Forrás: Rudé Právo 1952. július 24. 1—2. old.
— Rövidített közlemény.

LENGYEL NÉPKÖZTARSASÁG

Az Állami Gazdasági Tervbizottság jelentése az 1952 II. negyedévi népgazdasági terv teljesítéséről

I.

Ipari termelés

A szocialista ipar 1952 II. negyedévi össztermelési tervét értékben, változatlan árakon számítva 100,4%-ra, az 1952. I. félévi tervet pedig 100,3%-ra teljesítette. Az ipar teljes termelése, összehasonlító árakon, 1952 II. negyedévében mintegy 20%-kal növekedett 1951 azonos negyedévéhez viszonyítva.

Az egyes minisztériumokhoz tartozó iparvállalatok a következőképpen teljesítették termelési tervüket:

	Tervteljesítés % a 1952 II. negyedévében
Kohászati Minisztérium	102
Bányászati Minisztérium	98
Energiügyi Minisztérium	103
Gépipari Minisztérium	97
Vegyipari Minisztérium	100
Könnnyűipari Minisztérium	99
Mezőgazdasági- és Élelmiszeripari Minisztérium	105
Hús- és Tejipari Minisztérium	97
Kis- és Kézműipari Minisztérium	100
A Belkereskedelmi Minisztérium Iparvállalatai	114
A Vasúti Minisztérium Iparvállalatai	106
A Közúti- és Légiközlekedési Minisztérium Iparvállalatai	90
A Hajózási Minisztérium Iparvállalatai	88
Az Erdészeti Minisztérium Iparvállalatai	92

1952 II. negyedévében jelentős mennyiségű vas-, horgany-, rézércet, finomított ólomot, kokszot, benzint, földgázt, kősót, villamosenergiát, személygépkocsit, traktort, villanymotort, mezőgazdasági gépet és szerzőt, penicillint, műrostot, papírt, lenszövetet, bőrlábbelit, hajlított bútort, gyufát, nyersolajat, búzalisztet és sok más iparcikket termeltek terven felül.

Egyes minisztériumok, bár globálisan teljesítették, sőt túlteljesítették tervüket, nem teljesítették teljesen egyes, a népgazdaság szempontjából nagy jelentőségű, gyártmányok termelési tervét. A Kohászati Minisztérium nem teljesítette a vaskohászat ter-

vét, a Vegyipari Minisztérium a kénsav-, szóda- és nitrogénműtrágyagyártás tervét, a Gépipari Minisztérium a „Star”-típusú tehergépkocsik, bizonyos típusú fémnagymunkálógépek és motorkerékpárok gyártási tervét. A Könnnyűipari Minisztérium nem teljesítette egyes építőanyagok, valamint egyes szövETFajták gyártási tervét, a Hús- és Tejipari Minisztérium a hústermelés tervét, a Bányászati Minisztérium a kőszén- és nyersolajtermelés tervét.

A nagy- és középiparban egyes fontosabb iparcikkek termelése 1952 II. negyedévében 1951 II. negyedévéhez viszonyítva a következőképpen alakult:

	1952 II. negyedévének %-ában
Nyersvas	116
Nyersacél	114
Hengerelt-áru	108
Vasérc	115
Rézérc	236
Nyers horganyérc	113
Horgany	105
Finomított ólom	118
Elektrolitikus réz	124
Kőszén	101
Barnaszén	106
Koksz	117
Ásványolaj	128
Benzin	175
Földgáz	122
Villamosenergia	119
Teheervagon	104
Tehergépkocsi	322
Fémnagymunkáló gépek	104
Traktor	165
Mezőgazdasági gépek és felszerelések	106
Kénsav	122
Kalcinált szóda	106
Műtrágya	112
Festék	107
Penicillin	658
Műrost	197
Gumibroncs	197
Cellulóze	113
Papír	102
Táblaüveg	115
Rádióvevőkészülék	121
Bőrlábbell	114
Hajlított bútort	114

	1952 II. negyedév 1951 II. negyedévének %-ában
Háztartási porcelán	130
Étolaj	164
Mosószappan	108
Bor	138
Búzaliszt	106
Cukorka	130
Rozsliszt	113
Tengeri hal	105

II.

Beruházások és építőipar

A beruházási terv megvalósításának üteme 1952 I. félévében gyorsabb volt, mint az elmúlt év azonos időszakában. 1952. június 30-ig a népgazdasági beruházásokra fordított összegek az évi terv 37,2%-át tették ki.

Az építő-szerelő vállalatok 1952 II. negyedévi tervüket együttesen 111%-ra teljesítették, ezen belül az Ipari Építkezési Minisztérium kb. 110%-ra, a Város- és Lakótelepépítési Minisztérium mintegy 107%-ra, a Bányászati Minisztérium építő-szerelő vállalatai kb. 104%-ra, a Kohászati Minisztérium mintegy 123%-ra, a Vegyipari Minisztérium kb. 118%-ra, a Könnyűipari Minisztérium kb. 120%-ra, a Vasúti Minisztérium mintegy 108%-ra, a Közúti- és Légi Közlekedési Minisztérium kb. 100%-ra, a Posta- és Táviróügyi Minisztérium kb. 128%-ra teljesítette a tervet. Nem teljesítették a tervet az Energiaügyi Minisztérium (98%) és a Hajózási Minisztérium (90%) építő- és szerelő vállalatai.

III.

Mezőgazdaság

Az ezévi tavaszi vetési munkálatok kedvezően zajlottak le; a vetésterület nagysága meghaladta az előző évit.

Jelentősen javult a mezőgazdaság ellátása termelőeszközökkel. Az ezévi tavaszi vetési munkálatokhoz az elmúlt év megfelelő időszakához viszonyítva összesen kb. 22%-kal több hazai, valamint importált műtrágyát bocsátottak az egész mezőgazdaság rendelkezésére. Az egész mezőgazdaságban a traktorok száma 15 lőreös traktorokra átszámítva 1952. június 30-án elérte a 35,500-t, vagyis az elmúlt év megfelelő időpontjához viszonyítva kb. 17%-kal emelkedett.

Az állami gépállomások traktorparkja 1952. II. negyedévében kb. 40%-kal emelkedett 1951. június 30-hoz viszonyítva.

Folyó év II. negyedévében 109 új termelőszövetkezet alakult, ezzel a termelőszövetkezetek száma 3362-re emelkedett.

IV.

Közlekedés és hírközlés

A vasúti, gépkocsi- és vízi áruszállítás 1952 II. negyedévében 7%-kal növekedett 1951. megfelelő időszakához képest.

A rendes nyomtávú vasutak áruszállítása 1951 II. negyedévéhez viszonyítva mintegy 3%-kal emelkedett. A tehervagonok rakodása terén nem teljesítették a terv-előirányzatot.

A rendes nyomtávú vasutak személyszállítása 1952 II. negyedévében kb. 20%-kal emelkedett 1951. megfelelő időszakához viszonyítva.

1952 II. negyedévében az állami gépkocsiközlekedés áruszállítása az elmúlt év azonos időszakával szemben 34%-kal növekedett.

A folyami hajózás áruszállítása mintegy 20%-kal, a tengeri hajózásé pedig kb. 7%-kal növekedett.

A posta és a hírközlés szolgáltatásainak értéke, összehasonlítva árakon 1951 II. negyedévéhez képest, kb. 24%-kal növekedett.

V.

Áruforgalom

A szocialista kiskereskedelem forgalma, a köztéteztetéssel együtt, összehasonlítva árakon számítva mintegy 4%-kal emelkedett 1951 megfelelő időszakához képest.

Javult a lakosság fogyasztási cikkekkel való ellátása. A rozsliszt eladása kb. 15%-kal, búzaliszté kb. 6%-kal, a tejé kb. 17%-kal, a tojásé kb. 5%-kal, a cigarettáé kb. 8%-kal emelkedett. A hús- és a vajeladás terén nem érték el a forgalom tervezett emelkedését.

Az iparcikkek eladása terén jelentősen megnövekedett a forgalom. 1952 II. negyedévében a bőrlábbelik eladása kb. 22%-kal, a férfi- és női ruháké pedig kb. 12%-kal emelkedett. 1951. II. negyedévéhez viszonyítva a pamut és selyemszövetek eladása terén nem érték el a tervezett forgalmat.

VI.

Foglalkoztatottság és munkatermelékenység

A szocialista iparban foglalkoztatottak száma 1951. II. negyedévéhez viszonyítva kb. 5%-kal emelkedett.

A munka termelékenysége — a termelésnek az ipari csoport egy dolgozójára eső értékét véve alapul — a szocialista iparban összesen kb. 15%-kal emelkedett 1951 II. negyedévéhez viszonyítva.

Forrás: Trybuna Ludu, 1952. július 17., 1. old. — Rövidített közlemény.

NÉMET DEMOKRATIKUS KÖZTARSASAG

Az Állami Gazdasági Tervbizottság mellett működő Központi Statisztikai Hivatal jelentése az 1952 II. negyedévi népgazdasági terv teljesítéséről

I.
Ipar

1952 II. negyedében az ipari termelési tervet 101,1%-ra teljesítették. Az ipari termelés 1951 II. negyedévéhez viszonyítva 13%-kal, 1950 II. negyedévéhez képest pedig 45%-kal emelkedett.

A népi tulajdonban lévő ipar termelési tervét 1952 II. negyedében 100,8%-ra teljesítették, termelése pedig 17%-kal növekedett az előző év azonos időszakához viszonyítva. Az egyes minisztériumok és a saját ügykörrel rendelkező államtitkárságok termelési tervüket a következőképpen teljesítették:

	Tervteljesítés %-a
Szén- és Energiaügyi Allamtitkárság —	110
Kohászati és Erőbányászati Minisztérium —	105
Vegyipari, Kő- és Agyagipari Allamtitkárság —	102
Gépipari Minisztérium —	93
Kőnyitási Minisztérium —	98
Élelmiszer- és Elvezeti Cikkek Allamtitkársága —	101

A népi tulajdonban lévő helyi ipari üzemek termelése az előző évhez viszonyítva 35%-kal emelkedett, azonban a tervelőirányzatot nem teljesítették. A helyi tartalékok kihasználása még nem volt kielégítő.

1952 II. negyedében számos fontos gyártmány termelési tervét túlteljesítették, így többek között a villamosenergia, nyersacél, hengerelt acél, barnaszén, barnaszénbrikett, őntödei felszerelések, mezőgazdasági gépek, kénsav, marónátron, nitrogénműtrágya, kalciumkarbid, deszka, bútor, műselyem, pamutszövet, kötöttáru, harisnya, margarin és szeszes italok termelési tervét.

1952 II. negyedévéhez viszonyítva a fontosabb iparcikkek termelése a következőképpen alakult:

	1952 II. negyedév 1951 II. negyedévéhez %-ában
Villamosenergia — — — — —	108
Ipari koksz — — — — —	118
Barnaszénbrikett — — — — —	108
Vasérc — — — — —	158
Nyersvas — — — — —	203
Nyersacél — — — — —	129
Elektroacél — — — — —	154
Melegen hengerelt acél — — — — —	113
Kohászati felszerelések — — — — —	185
Bányászati és düstő felszerelések — — — — —	124
Tűzelőanyagipari felszerelések — — — — —	131
Gépkocsi- és traktorgyártás — — — — —	129
Kalcinált szódá — — — — —	161
Marónátron — — — — —	115
Foszforsav műtrágya — — — — —	114
Motorbenzín — — — — —	158
Cement — — — — —	117
Bútor — — — — —	120
Műselyem — — — — —	113
Műfonal — — — — —	127
Bőrclpő — — — — —	120
Vaj — — — — —	123

A nehézgép-, szerszámgép- és járműgyártásban nem érték el a tervelőirányzatot.

1952 I. félévében a népi tulajdonban lévő központilag irányított iparban (az építőiparon kívül) az önköltséget az előző év azonos időszakához viszonyítva 4%-kal csökkentették.

A népi tulajdonban lévő iparban a munka termelékenysége 1952 II. negyedében 12%-kal emelkedett az előző év azonos negyedévéhez képest.

Az egész iparban foglalkoztatottak száma 5,7%-kal, ezenfelül a népi tulajdonban lévő iparban dolgozók száma 7,4%-kal növekedett 1951 II. negyedévéhez képest.

Elsősorban a mérnökök, technikusok és ipari tanulók száma emelkedett.

II.

Mezőgazdaság

A tavaszi vetési munkálatokat a népi tulajdonban lévő gazdaságok és a parasztgazdaságok jól végezték el. A terméskilátások kedvezőek.

Ez év első felében 869 000 hektárral nagyobb területre vonatkozóan kötöttek a dolgozó parasztsággal szántási szerződést, mint 1951 azonos időszakában.

1952 I. félévében 45 új gépkölcsönző-állomás kezdte meg működését. A traktorállomány 30 lóerős traktorra átszámítva, 1952 I. félévében 2795 darabbal emelkedett. Az üzemképes kéveköltő-aratógépek száma az 1952 II. negyedévében leszállított új 1000 db géppel emelkedett.

1951. június 10-től 1952. június 3-ig az állatállomány a következőképpen növekedett.

	1952. június 3.	1951. június 10.	%-ában
Ló — — — — —	—	—	100,5
Szarvasmarha — — — — —	—	—	105,0
ebből tehén — — — — —	—	—	112,0
Sertés — — — — —	—	—	141,0
ebből koca — — — — —	—	—	133,0
Juh — — — — —	—	—	112,0
ebből anyajuh — — — — —	—	—	110,0

A népi tulajdonban lévő gazdaságok állatállománya mind mennyiség, mind minőség szempontjából kedvezően alakult az előző évihez képest.

A népi tulajdonban lévő gazdaságok állatállománya a következőképpen alakult:

	1952. június 3.	1951. június 10.	%-ában
Szarvasmarha — — — — —	—	—	124
ebből tehén — — — — —	—	—	140
Sertés — — — — —	—	—	183
ebből koca — — — — —	—	—	161
Juh — — — — —	—	—	130
ebből anyajuh — — — — —	—	—	116

A tejtermelési tervet 1952 II. negyedévében 98,3%-ra teljesítették; 1951 azonos időszakához viszonyítva a tejtermelés 24%-kal emelkedett. A tehenenkénti átlagos tejhozam az 1951 II. negyedévihez képest 13,1%-kal emelkedett.

III.

Közlekedés

1952 II. negyedévében valamennyi közlekedési ág által szállított árumennyiség 14%-kal emelkedett az előző év azonos időszakához viszonyítva. Az Államvasutak a teherkocsik átlagos napi rakodási tervét 105%-ra teljesítették. 1951 II. negyedévéhez viszonyítva a megrakott teherkocsik száma 113%-ra emelkedett; a szállítás teljesítménye tonnakilométerben 112%-ra emelkedett. A II. negyedévében üzembehelyezték a Paretz-csatornát.

A gépkocsi közlekedés áruszállítási tervét (tonnakilométerben számítva) 125%-ra teljesítették.

A posta és a hírközlés tervét 101%-ra teljesítették. A postai forgalom az előző év azonos negyedévéhez viszonyítva 7%-kal, a posta hírlapközvetítési forgalma 23%-kal, a távirdai forgalom pedig 7%-kal emelkedett. A rádió-előfizetők száma több mint 4 millióra növekedett 1952 II. negyedévében.

IV.

Beruházások

A beruházások volumene 1952 I. félévében 35%-kal növekedett az előző év azonos időszakához képest, a tervelőirányzatot azonban nem teljesítették. A minisztériumok és államtitkárságok beruházásai 1951 I. félévéhez viszonyítva a következőképpen emelkedtek:

	1952 I. félév	1951 I. félévnek	%-ában
Kohászati és Ercbányászati Minisztérium — — — — —	—	—	131
Szén és Energiaügyi Államtitkárság Szénipari Főigazgatóság — — — — —	—	—	251
Energiatermelési Főigazgatóság — — — — —	—	—	166
Vegyipari, Kő- és Agyagipari Államtitkárság, Kő- és Agyagipari Főigazgatóság — — — — —	—	—	197
Vegyipari Főigazgatóság — — — — —	—	—	145
Építőipari Államtitkárság — — — — —	—	—	264
Gépipari Minisztérium — — — — —	—	—	122
Kőnyűipari Minisztérium — — — — —	—	—	104
Közlekedésügyi Minisztérium — — — — —	—	—	174
Népművelési Minisztérium — — — — —	—	—	139
Égészségügyi Minisztérium — — — — —	—	—	125

A népi tulajdonban lévő építőipar 1952 II. negyedévi tervét 114%-ra teljesítette.

V.

Külkereskedelem

A Német Demokratikus Köztársaság külkereskedelmi forgalma 1952 II. negyedévében az előző év azonos időszakához viszonyítva 124%-ra emelkedett, ezen belül a behozatal 25%-kal, a kivitel pedig 22%-kal növekedett.

VI.

Áruforgalom

A kiskereskedelem áruforgalmi tervét 1952 II. negyedévében 105%-ra teljesítették.

Az áruforgalmi tervet az állami kereskedelmi szervezetek (HO) 105%-ra, ezen belül az élelmiszer- és élvezeti cikkek eladásának tervét 104%-ra, az iparcikkek eladásának tervét pedig 108%-ra teljesítették. A Fogyasztási Szövetkezetek áruforgalmi tervüket 94%-ra, ezen belül az élelmiszer- és élvezeti cikkekét 100,3%-ra, az iparcikkekét pedig 88%-ra teljesítették.

A magánkiskereskedelem túlteljesítette az előirányzott feladatokat. A kiskereskedelmi áruforgalom értéke összehasonlító árakban kifejezve 1952 II. negyedévében 29%-kal emelkedett 1951 II. negyedévéhez viszonyítva.

A kereskedelmi szervezetek nem fordítottak kellő gondot a szükségletek rendszeres számbavételére. Ez a hiányosság okozta, hogy az áruellátás nem mindig felelt meg a kívánalmaknak.

Jelentősen emelkedett a lakosság rendelkezésére bocsátott árumennyiség.

Néhány fontosabb árucikk forgalma 1951 I. félévéhez képest a következőképpen emelkedett:

	1952 I. félév	1951 I. félévének	%-ában
Hús és húsrú	— — — — —	— — — — —	138
Hal és halárú	— — — — —	— — — — —	113
Zsiradék	— — — — —	— — — — —	116
Tej	— — — — —	— — — — —	107
Tojás	— — — — —	— — — — —	150
Harisnyá és zokni	— — — — —	— — — — —	124
Bőr cipő	— — — — —	— — — — —	148

A népi tulajdonban lévő gazdaságban elért sikerek lehetővé tették a Német Demokratikus Köztársaság kormánya számára, hogy a legfontosabb iparágakban dolgozó szakmunkások és mesterek munkabéretét és fizetését felemelje, és 1953-ra előkészítse a többi iparágak dolgozóinak fizetésemelését is.

Ugyanekkor emelték a tudósok, mérnökök és technikusok fizetését is.

Forrás: Neues Deutschland, 1952. július 27., 2. old. — Rövidített közlemény.

ROMÁN NÉPKÖZTÁRSASÁG

Az Állami Tervbizottság és a Központi Statisztikai Igazgatóság közleménye az 1952 II. negyedévi népgazdaságfejlesztési terv teljesítéséről

I.

Az ipari termelési terv teljesítése

1952 II. negyedévében az ipar össztermelési tervét 101,8%-ra teljesítette.

A tervet az egyes minisztériumok és a Központi Gazdasági Szervezetek a következőképpen teljesítették:

	Tervteljesítés
	%-a
Fém- és Vegyipari Minisztérium	102,8
Kőolajipari és Szénipari Minisztérium	99,5
Villamosenergia és Elektrotechnikai Minisztérium	105,2

	Tervteljesítés
	%-a
Építészeti és Építőanyagipari Minisztérium	102,5
Fa-, papír- és cellulózipari Minisztérium	103,6
Könnyűipari Minisztérium	105,2
Élelmiszeripari Minisztérium	88,9
Közésgazdálkodási és Helyiipari Minisztérium (ipari termelés)	104,0
Közlekedésszolgálati Minisztérium iparvállalatai	116,4
Külkereskedelmi Minisztérium iparvállalatai	111,8
Egészségügyi Minisztérium iparvállalatai	106,1

	Tervteljesítés %-a
Földművelésügyi Minisztérium ipar- vállalatai — — — — —	116.9
Könyvkiadási, nyomdaipari, könyv- és sajtóterjesztési főigazgatóság iparvállalatai — — — — —	120.6
Kisipari Termelőszövetkezetek Köz- ponti Szövetsége — — — — —	106.7
Fogyasztási Szövetkezetek Központi Szövetsége iparvállalatai — — —	94.8

	1952 II. negyedév 1951 II. negyedévének %-ában
Vaj — — — — —	157
Sajtifélék — — — — —	141
Édesipari termékek — — — — —	119
Gyümölcsíz — — — — —	121
Finomított szesz — — — — —	173
Sör — — — — —	106

1952 II. negyedében az ipari össztermelés 21%-kal növekedett 1951 megfelelő időszaka-
kához viszonyítva.

II.

Az ipari termelés növekedése

A fontosabb termékek termelése 1952 II. negyedében 1951 II. negyedéhez viszonyítva a következőképpen alakult:

	1952 II. negyedév 1951 II. negyedévének %-ában
Kohászati kocsz — — — — —	205
Öntött vas — — — — —	102
Acél — — — — —	112
Hengerelt-áru — — — — —	117
Szén — — — — —	104
Kőolaj — — — — —	132
Földgáz — — — — —	115
Villamosenergia — — — — —	115
Villamosmotorok — — — — —	166
Aramfejlesztők — — — — —	299
Lassúégésű motorok (6–8 lóerős) —	167
Esztergapadok — — — — —	157
Traktorok — — — — —	117
Gépvontatású gabonavetőgépek —	139
Gépvontatású kéveköötő aratógépek —	131
Telher- és ciszternakocsik négyten- gelyes vasúti kocsikra átszámítva	123
Csillek — — — — —	144
Betonkeverőgépek — — — — —	138
Gyapotkártológép — — — — —	148
Marószóda — — — — —	109
Olajfestékek és lakkok — — — — —	125
Szervesfestékek — — — — —	130
Gépkocsibroncs — — — — —	114
Cement — — — — —	129
Fűrészáru — — — — —	106
Cellulóze — — — — —	106
Papír — — — — —	104
Pamut- és vigonyszövetek — — — — —	107
Kötőtáru — — — — —	111
Bőrlábbeli — — — — —	110
Liszt — — — — —	108
Kenyér — — — — —	127
Hús — — — — —	145
Húskonzervek — — — — —	173
Friss hal — — — — —	171
Étőlaj — — — — —	121

1952 I. félévben az ipar számos igen fon-
tos új termék gyártását kezdte meg, mint
pl. 120 lóerős traktor, toronydaru, 500 lite-
res betonkeverőgép, kukoricamorzsológép
stb.

A helyiipar termelése elérte a 142,2%-ot,
a szövetkezeti iparé pedig a 141,5%-ot a
múlt év megfelelő időszakához képest.

A magas kohók kihasználási mutató-
száma a múlt év megfelelő időszakához
képest 1,5%-kal, a Siemens-Martin kemen-
céké pedig 2,9%-kal növekedett.

A kőolajfeldolgozó iparban a fajlagos
anyagfelhasználás a kénsavnál 10,3%-kal,
a marószódánál pedig 14,2%-kal csökkent.

A textiliparban az 1 kg fonálra eső nyers-
gyapotfogyasztást 1,1%-kal csökkentették.

1952 II. negyedében a munkások száma
az egész iparban 6,7%-kal növekedett 1951
II. negyedéhez viszonyítva. 1952 II. negye-
dében az iparban az egy munkásra eső
termelés 13,5%-kal emelkedett a múlt év
II. negyedéhez viszonyítva.

III.

Mezőgazdaság

1952-ben százezer hektárral nagyobb te-
rületet vetettek be, mint 1951-ben. Jelentő-
sen emelkedett a gyapot, a len, a cukor
a szója és a gyógynövények vetésterülete.

A Párt és a kormány intézkedései ered-
ményeként 63,6%-kal több műtrágyát hasz-
náltak fel, a gépekkel bevetett terület jelen-
tősen meghaladta a tavalyit, és az őszi ve-
tések 50%-át boronálták.

Az állami gazdaságok és a gép- és trak-
torállomások gépállománya 1952 I. félévé-
ben 1951 I. félévéhez képest a következő-
képpen emelkedést mutatja: a traktorok száma
7%-kal, a vetőgépeké 118,9%-kal, a kultí-
vátoroké 144,5%-kal, a cséplőgépeké
86,3%-kal, a burgonyaszedő gépeké 135%-
kal emelkedett. A gép- és traktorállomá-
sok száma hússzal növekedett a múlt év
ugyanazon időszakához képest.

A marhahizlaldák 12%-kal teljesítették túl a negyedévi szállítási tervüket. A sertéshizlaldák annak ellenére, hogy 1952 II. negyedévében 74,5%-kal több hízott sertést szállítottak mint a múltév megfelelő szakaszában, mégsem teljesítették teljes egészében szállítási tervüket.

Az erdősítési tervet 131,1%-ra teljesítették, ami a múltév ugyanazon szakaszához képest 25,4%-os emelkedést jelent.

IV.

Közlekedés

1952 II. negyedében az összesített áru-és utasszállítási tervet 101,7%-ra teljesítették, ami 1951 II. negyedéhez viszonyítva 13,2%-os emelkedést jelent.

1952 II. negyedében az áruszállítási tervet 113,7%-ra, az utasszállítási tervet 81,9%-ra teljesítették.

A vasúti áruszállítási tervet 113,9%-ra, az utasszállítási tervet pedig 82,2%-ra teljesítették. A tehervagonok napi átlagos rakodása 16,3%-kal emelkedett 1951 II. negyedéhez képest, ami 104,7%-os tervteljesítésnek felel meg.

A fajlagos üzemanyagfogyasztás 2,6%-kal volt alacsonyabb az előirányzatnál.

A gépkocsi-szállítások terén az áruszállítási tervet 118,4%-ra, az utasszállítási tervet 108%-ra teljesítették.

A folyami közlekedés teherszállítási tervét 98%-ra teljesítette, ami a múlt év ugyanezen szakaszához képest 8%-os emelkedést jelent.

V.

Áruforgalom

1952 II. negyedében 1952. I. negyedéhez képest a kereskedelem szocialista szektora 23%-kal több árut bocsátott a városi, és 21,6%-kal többet a falusi lakosság rendelkezésére. Ezalatt az idő alatt 32,2%-kal emelkedett az élelmiszereladás, és 12,4%-kal az iparcikkek eladása.

A kereskedelem szocialista szektora útján 1951. II. negyedéhez képest 12,2%-kal több kenyeret, 9,8%-kal több olajat, 35,0%-kal több vaját, 138,5%-kal több rizst, 24%-kal több gyümölcsöt és 3,9%-kal több édesipari terméket bocsátottak a városi lakosság rendelkezésére. Annak ellenére, hogy 1952. II. negyedében több húst hoztak forgalomba, mint 1951. II. negyedében a lakosság húselváltása nem érte el a tervelőirányzat színvonalát, ami arra vezethető vissza, hogy az állatfelvásárlási tervet nem hajtották végre teljes egészében.

A falusi lakosság 107,7%-kal több rizst, 76,6%-kal több gyümölcsöt, 24,4%-kal több édesipari terméket, 70%-kal több bőrlábbelit, 12,6%-kal több gyapjzöveget, 6,3%-kal több marószódát vásárolt mint a múlt év megfelelő időszakában.

VI.

Beruházások

1952 II. negyedében a beruházások teljes volumene a múlt év megfelelő időszakához viszonyítva 140,6%-os színvonalat ért el.

Az Építésügyi és Építőanyagipari Minisztérium által 1952 II. negyedében végrehajtott építkezések volumene, 1951. ugyanazon időszakához képest 8,4%-kal emelkedett.

1952 I. felében üzembe helyeztek 1 magaskemencét, 1 cementgyárat, 1 sósavgyárat, 1 olajfinomítót stb.

1952 I. félévében 42 500 négyzetméter lakóterületet bocsátottak a dolgozók rendelkezésére.

*

Az egész ipar globális tervét 1952 I. félévében 102,3%-ra teljesítette, ami 1951 I. félévéhez viszonyítva 20,7%-os emelkedést jelent.

1952 I. félévében az egész népgazdaságban 33,3%-kal nagyobb beruházásokat eszközöltek, mint 1951 I. félévében.

A statisztikai oktatás módszertanának kérdéseiről rendezett ankét

A Központi Statisztikai Hivatal Oktatási Osztálya július 25-én ankétot rendezett a statisztikai oktatás módszertanának kérdéseiről. Az értekezleten megjelentek a Statisztikai Hivatal vezetői, az egyetemen, a Számviteli Főiskolán, a közgazdasági középiskolákban statisztikai, politikai gazdaságtani, számviteli és matematikai oktatással foglalkozó tanárok és előadók, a Statisztikai Hivatal iskolájának előadói, valamint a minisztériumok és a Hivatal oktatási osztályának munkatársai.

Az ankétot *Bárd Károly* elvtárs, a Központi Statisztikai Hivatal Oktatási Osztályának vezetője, nyitotta meg. Bevezetőjében ismertele az ankét célját: a statisztikai oktatás területe egyre szélesedik, ahhoz, hogy a további oktatómunkát még eredményesebbé tegyük, színvonalát emeljük, szükséges, hogy az egyes alapvető módszertani kérdések megvitatásra kerüljenek, az oktatásnál jelentkező problémák és hiányosságok feltárása megtörténjen. Ezután felkérte Rédei Jenő elvtársat, hogy tartsa meg bevezető előadását.

Rédei Jenő elvtárs az értekezlet tárgyát a következő négy pontban foglalta össze:

1. A statisztikai és a matematikai oktatás kapcsolata.

2. A statisztika elhatárolása a matematika, politikai gazdaságtan, számvitel, tervés üzemgazdaságtan oktatásától.

3. A statisztika pártos jellegének kidomborítása a terv végrehajtásának ellenőrzése, a hiányosságok, aránytalanságok feltárása során.

4. Az elemzőkészség kifejlesztése.

E négy ponttal kapcsolatban kifejtette: Ad 1. Abból kell kiindulnunk, hogy a jó statisztikusnak feltétlenül jó számolási készséggel is kell rendelkeznie. A statisztika nem általános társadalmi gazdasági

törvényekre tanít, hanem azokra a módszerekre, amelyekkel a társadalmi és gazdasági törvényszerűségeket mennyiségi formájukban — természetesen — vizsgálni szükséges. A statisztikusnak ismernie kell azokat a mennyiségi-minőségi módszereket, amelyekkel felderíthetők azok a társadalmi és gazdasági jelenségek és folyamatok, amelyek a népgazdaságot, annak egyes ágait egy-egy gazdasági egységét jellemzik. A statisztikus e számításokra vonatkozó módszereket és a konkrét számításokat csak a politikai gazdaságtan, a történelmi materializmus tételeinek, az osztályharc céljának és állásának, a szocializmus építése időszerű feladatainak ismeretében végezheti el. A statisztikus feladata azonban nem a politikai gazdaságtan tételeinek megismertése, hanem pontos, számszerű ábrázolás, statisztikai módszerek segítségével. A statisztikai oktatás feladata pedig e módszerek ismertetése. Az a helyes és sokszor ismételt tétel, hogy a statisztika alapja a politikai gazdaságtan és a történelmi materializmus, nem jelenti azt, hogy a statisztikában a számítások fontossága másodrendű.

Még a közelmúltban is általános volt nálunk az a helytelen elképzelés, hogy a közgazdásznak nem kell tudnia számolni. A Szovjetunióban, a moszkvai Gazdaságstatisztikai Intézetben tanuló egyik magyar ösztöndíjas diák mondta el, hogy számukra milyen meglepetést okozott, hogy ott a hallgatóktól komoly matematikai képzettséget, alapos számolási készséget követelnek meg. A számolási készség e hiányát természetesen egyik napról a másikra pótolni nem lehet. De hogy a hiányosságot megszüntethessük, föltétlenül szükséges annak realitására, méreteire rámutatni. A diá-

kok, de még a matematika tanárok közül is sokan felvetik, hogy a statisztikai vizsgák kedvezőtlen eredménye torz képet ad, nem fedi a diákok tényleges tudását, hanem idegességüknek, zavaruknak, a vizsgától való „drukk“-nak következménye. Nem kétséges, hogy egyes diákok valóban idegesek, zavartak, de olyan kérdésektől jönnek zavarba, hogy pl. háromnak hány százaléka négy. Mind az általános és középiskolai, mind a főiskolai számtan-matematika tanításunknak mulasztásaira mutatnak e hibák. Ugyanakkor a statisztikai oktatásnak is — a maga részéről — a hiányok megszüntetése érdekében többet kell tennie, mint eddig. Feltétlenül szükséges, hogy a statisztikai órák, a statisztikai gyakorlatok keretében a statisztikai számítások helyet kapjanak. A Szovjetunió statisztikai technikumaiban, a gazdasági, statisztikai számítások külön tantárgyat alkotnak. A tanárok munkájának megkönnyítése érdekében, nálunk is a Statisztikai Kiadóvállalat már ebben az évben megkezdte az általános statisztika, iparstatisztika, mezőgazdaságstatisztika anyagához kapcsolódó feladványgyűjtemények kiadását.

Ad 2. A gyakorlati tanítás közben gyakran felvetődik, — különösen az ágazati statisztikában — hogy hol végződik a statisztika és hol kezdődik a tervgazdaságtan, a számvitel. Az általános statisztikában pedig átfedések, azonosságok vannak, részben a matematika, részben a politikai gazdaságtan anyagával.

E kérdés tisztázatlanságának oka legalábbis részben abban keresendő, hogy bár a szovjet statisztikusok nagy lépést haladtak előre a statisztika tárgyának és módszerének tisztázásában, teljesen kielégítő módon ezt a kérdést még nem oldották meg. A Szovjetunióban jelenleg is élénk vita folyik a statisztikának, mint tudománynak tárgyát, tartalmát illetően.

A statisztikai és a matematikai oktatás kapcsolatánál tisztázandó, hogy az egyes statisztikai számításokat (vizonyszámok, átlagok, indexek) a statisztika, vagy a gazdasági számtan tanítsa-e.

A múlt évben a közgazdasági középiskolákban ezeket mind a statisztika, mind a matematika tanította. Ahol statisztikát is tanítanak, nem lehet a matematikai oktatás feladata, hogy közgazdasági tartal-

omtól és konkrét statisztikai anyagtól elvonatkoztatva tanítsa pl. az indexek képességét, hanem feladata az, hogy olyan számolási készséget, biztonságot, olyan matematikai alpműveltséget adjon a hallgatóknak, hogy számukra a statisztikában előforduló (aránylag egyszerű) számítások elvégzése ne jelentsen nehézséget.

A statisztika a politikai gazdaságtanra támaszkodik, de nem úgy, hogy annak egyes tételeit egyszerűen átveszi és anyagába iktatja, hanem a statisztika módszereinek alkalmazásánál a politikai gazdaságtan tételeire támaszkodva tisztában van azzal, hogy az osztályharc szempontjából milyen összefüggések feltárása lehetséges és szükséges. A politikai gazdaságtan tételeit alkalmazva a statisztikában olyan szemléletre kell nevelni a hallgatókat, olyan alaptudást kell számukra adni, hogy önállóan és öleletesen tudják alkalmazni a statisztikai módszereket a szocialista gazdaság fejlődésének ellenőrzésére, arányainak biztosítására, tehát, hogy a statisztikai kutatásoknak az osztályharc, a szocializmus építése szempontjából helyes irányt tudjanak adni.

Például: a vállalati statisztikusnak húsává, vérévé válnék az a követelmény, hogy a szocializmusban a termelésnek jobban kell emelkednie, mint a béreknek, és a statisztikai módszerekkel következetesen vizsgálja a megkívánt arányok megtartását; vagy: tisztában legyen — a szocialista politikai gazdaságtanban tanultak alapján — a takarékoságnak, az önköltségcsökkentésnek, a termelékenység emelésének stb. fontosságával és e célkitűzések ismeretében vállalatánál következetesen tanulmányozza ezt a kérdést. A politikai gazdaságtan segítése a statisztikust abban, hogy a vállalati kérdésekben is népgazdasági szinten tudjon gondolkodni.

A statisztika, valamint a tervezés anyaga között elsősorban az ipar- és kereskedelem-statisztika területén jelentkező átfedés. Felvetődik a kérdés, hogy a statisztika és a tervezés közös alapfogalmai, azok meghatározását melyik tárgy keretében adják elő. Elvben mind az egyik, mind a másik megtehető, azonban bizonyos megfontolások mellett szólnak, hogy az alapfogalmak tanítása a statisztikai oktatás keretében történjék. Ezt indokolja

egyrészt, hogy a tervekészítés munkáját minden esetben megelőzi az előző időszakra vonatkozó statisztikai adatok összeállítása. A tervezés mutatószámainak elkészítése módszertanilag és gyakorlatilag is a statisztikai mutatószámok elkészítése után következik. Másrészt a statisztika több olyan mutatószámot számít, több olyan összefüggést kísér figyelemmel, melyek a tervben nem szerepelnek. Ilyenek például a munkaerő-hullámozás mutatószámai, a termelékenység és a munkaidőkihasználás egyes összefüggései.

A statisztikai és a számviteli oktatás kapcsolatánál ennek hiányos voltát kell kiemelni. Sem a számviteli oktatók nem támaszkodnak eléggé a statisztikára, sem a statisztikusok a számvitelre. Aránylag jól képzett statisztikusaink egyrésze is még kevésbé ismeri a számviteli módszereket és fogalmakat. A Statisztikai Hivatal most tervbe vette, hogy közép- és felsőfokú statisztikai szakvizsgálának anyagába könyvvelti ismereteket is illeszt.

Ad 3. A szakmai tudás mellett a statisztikusoknak politikai tudást, feladatuk jelentőségének a tudatát is meg kell adni. Meg kell tanítani arra a hallgatókat, hogy pártosan, az osztályharc, a szocializmus építése fegyvereként használják a statisztika eszközeit. Éreztetni kell, hogy a párt és a kormány megtisztelő és felelősségteljes megbízatást adott nekik: a statisztika eszközeivel az államot, a szocializmus ügyét kell erősíteniök, védeniök. A statisztikusok pártosak legyenek és ugyanakkor minden partikuláris befolyástól függetlenek.

A pártosságra való nevelés szempontjából elsősorban a következő irányelveket kell érvényesíteni:

a) A statisztikai oktatás programjába fel kell venni a munkásosztály vezetőinek, különösen Leninnek és Sztálinnak, a statisztikáról szóló tanításait. Ez nem jelentheti az egyes lenini-sztálini idézeteknek sztereotíp, a lélektelen használatban kikopott ismételtetését, — mint ahogy az egyes esetekben megtörtént — hanem el kell olvasatni a hallgatókkal Lenin és Sztálin munkáiból a statisztikára vonatkozó legfontosabb eredeti szemelvényeket. A statisztikára vonatkozó lenini-sztálini szemelvények növelik a jövőendő statisztikusok

önérzetét, jogos büszkeségét hivatásuk iránt.

b) A statisztika pártos, harcoss jellegének kihangsúlyozása feltételezi, hogy a statisztikai elemzés egyes eszközeit a maguk gazdagságában ismertessük: azaz, hogy ezeket az eszközöket dialektikusan úgy kell alkalmazni, hogy a hibákat, a lemaradásokat, ne a mellékes körülményeket, hanem a lényeges eredményeket tárják fel. Ennek a kérdésnek helyes megoldására példaként a Közgazdaságtudományi Egyetem általános statisztikai előadásainak az intenzitási viszonyszámokról szóló fejezetét idézhetjük. Az intenzitási viszonyszámok itt, mint a számonkérésnek, az ellenőrzésnek, a hibák feltárásának és ugyanakkor az eredmények megvilágításának eszközei szerepelnek. A jegyzet világosan kifejti, hogy az intenzitási viszonyszámok közül mindig azt kell kiválasztani, amelyik a gazdaság, a vállalat tevékenységének lényeges oldalára mutat rá. A statisztikai eszközök használatának pártos, harcoss jellege természetesen összefügg a statisztikai módszertan egyéb kérdéseivel, (mint az elemzőkészség kifejlesztése, politikai gazdaságtan és a statisztika kapcsolata, stb.) mégis mást jelent: feltételezi, hogy az egyes statisztikai mutatószámok alkalmazásánál sokoldalúan világítsunk rá annak harcoss szerepére, meggyőzően, példákkel támasszuk alá, hogy a statisztika a terv végrehajtásának, a szocializmus építésének eleve, gyakorlati fegyvere. Statisztikai tanításunk általában nélkülözi még ezt a harcoss jelleget és ahol legkönnyebb volna a hallgatókkal közösen, megfelelő érdekességű, a statisztika harcoss szerepét kidomborító példákat találni — mint a vállalati statisztikusok konferenciáin —, a vita sokszor érdektelen, szürke.

c) A statisztika harcoss, gyakorlati szerepének kidomborításában nélkülözhetetlenek a konkrét üzemi példák, egy-egy vállalati statisztikus helyesen alkalmazott statisztikai módszereinek ismertetése. Az oktatásnak fel kell dolgoznia a statisztikai értesítőket, a Statisztikai Szemle e tárgyú cikkeit.

Ad 4. Az elemző készség kifejlesztésével kapcsolatban talán nem szükségtelen tisztázni, hogy mi a statisztikai elemzés. Ezen a téren komoly félreértések vannak. Néhányan a statisztikusok

tikai elemzést összekeverik a magyarázók jelentésekkel, a vállalat által felhozott, a számokból ki nem olvasható okoknak előadásaival. Egyesek szerint elemzés például a terv nemteljesítése esetén az a megjegyzés, hogy a nemteljesítéshez hozzájárult, hogy ez és ez a gyár bizonyos alkatrészeket nem szállított le időben. Az, hogy ez nem statisztikai elemzés, persze nem jelenti, hogy az ilyen észrevétel megitétele nem volna fontos. Mások az elemzést még semmitmondóbb módon értelmezik. A számokat egyszerűen szövegbe öntik, azaz megismétlik szavakban a táblázatok legfontosabb adatait. A Statisztikai Hivatal által meghirdetett középiskolai statisztikai pályázaton a pályázók zöme például így oldotta meg az elemzésre vonatkozó feladatot. Sem egyik, sem a másik nem azonos a statisztikai elemzéssel. A statisztikai elemzés olyan statisztikai módszerek, eszközök használatát tételezi fel, amelyek segítségével bizonyos összefüggések, kapcsolatok nyilvánvalóvá válnak. A statisztikai elemzés nem a számoknak szavakkal való felcserélését jelenti, hanem a viszonyszámoknak, átlagoknak, indexeknek, csoportosításoknak, grafikus ábrázolásoknak a statisztikai elemzés eszközeinek olyan külön-külön vagy együttes alkalmazását, amelynek segítségével mélyebb összefüggések felderíthetők.

Mindebből következik, hogy a statisztikai elemzés nem önálló tantárgy. Akkor taníthatjuk meg helyesen statisztikai elemzésre a hallgatókat, ha az elemzés egyes eszközeit — a különböző mutatószámokat — minden esetben konkrét gyakorlati példákön összefüggésükben adjuk elő. Szükséges tehát, hogy egy-egy anyag befejezésekor olyan táblázatokat, mutatószámokat állítsunk össze, amelyekből a hallgatók ki tudnak számítani önállóan olyan viszonyszámokat, átlagokat, indexeket, amelyek ezeknek a jelenségeknek mélyebb összefüggéseit tárják fel és a táblázathoz fűzött szövegben nem mechanikusan ismételtetik a számokat, hanem az azokból levonható lényeges összefüggésekre mutatnak rá. A statisztikai tanároknak, előadóknak küzdeniök kell az ellen, hogy elemzés örvén a kérdéseket leegyszerűsítsék, hangzatos jelszavakat, frázisokat puffogtassanak. Egyes hallgatók hajla-

nak arra, hogy például, amikor a táblázatból azt olvassák ki, hogy a munkabérialap emelkedett az elmúlt időszakhoz, vagy a tervfeladathoz viszonyítva, minden külnöbbség vizsgálata nélkül megjegyezték, hogy itt biztosan bércsalásról van szó, holott a tábla adatainak mélyebb elemzése felderíti, hogy a munkabérialap túllépése a termelési terv túlteljesítése mögött maradt. Ugyanakkor az is helytelen, ha elemzés ürügyén a számokat politikai tartalom nélkül variáljuk. Lenin mondja, hogy „... a számok csak azt bizonyítják, amit közvetlenül mondanak”, de hogy *ennek a közvetlen mondanivalónak az adott körülmények között mi a jelentősége* (például a termelékenység emelkedésének a mérve nem elegendő, figyelembevéve az új beruházásokat, a normarendezést, a munkaversenyt stb.), azt csak az egyéb intézkedések, a politikai összefüggések ismeretében tárhatjuk fel.

A statisztikai elemzőkézség elsajátítása alapos jártasságot feltételez az elemzési példák megoldásában. Jelenleg ehhez még kevés módszertani segédlet áll az oktatók rendelkezésére. Itt is a Statisztikai Hivatal feladata, hogy elkészítse és kiadja az általános statisztika, az iparstatisztika, a mezőgazdaságstatisztika és kereskedelemstatisztika legáltalánosabb minta-elemzéseinek gyűjteményét. Ismertetni kell azoknak a tábláknak a sémáit, amelyeket a Statisztikai Hivatal vagy a minisztériumok használnak, az ipari vagy mezőgazdasági, stb. tevékenység statisztikai elemzésére. A középiskolákban egy-egy statisztikai anyag tárgyalását elemzési feladatok mintaszzerű megoldásával kell lezárni. Rendszeresíteni kell a statisztikai írásbeli dolgozatokat, amelyeknek témája egy-egy elemzési feladat legyen.

Az érdekeltek résztvevői közül elsőnek *Löte Pál* a 23/2 építőipari vállalat tervosztályvezetője szólalt fel. Löte Pál elvtárs a Számveteli Főiskolán vezetett a múlt évben statisztikai gyakorlatot. A statisztika és számtanítás kapcsolatáról beszélve kifejtette, hogy bár a statisztikai anyag oktatásának keretében nem lehet valakit megtanítani számolni, azonban a gyakorlatokon az eddignél nagyobb súlyt kell helyezni a példák kidolgozására. Ezáltal a hallgatók számolási készsége fokozható. A megfelelő példátár, feladatgyűjtemény ki-

dolgozását szükségesnek tartja és véleménye szerint ugyanilyen értelemben kellene bővíteni a tankönyveket, jegyzeteket is.

Huszár István elvtárs, a Közgazdaságtudományi Egyetem Statisztikai tanszékének tanársegédje, a tanszéknek a hallgatók hiányos matematikai felkészültségével kapcsolatos tapasztalatairól beszélt. A gyakorlatok során azokkal a hallgatókkal, akiknek matematikai felkészültsége a kívánt szintet sem érte el, a tanszék külön foglalkozott. Azonban emellett is rányomta bélyegét a statisztikai vizsgák eredményére a hallgatók egy részének bizonytalan matematikai tudása. A számolási készség hiányát természetesen egyik napról a másikra pótolni nem lehet. Egyetemi szinten ennek kiküszöbölése érdekében a statisztikai tanszék a jövőben szorosabban fog együttműködni a matematikai tanszékkel. A gyenge számolási készséghez kapcsolódó másik hiányosság egyes hallgatók mechanikus gondolkodásmódja. Ezen jól megszerkesztett, gondolkodtató példákkal, a gyakorlatoknak megfelelő megszervezésével igyekeznek segíteni.

Homoki István elvtárs, a szegedi statisztikai technikum igazgatója, a középiskolai statisztikai és matematikai oktatás kapcsolatáról beszélt. E két tárgyat tanító tanároknak szorosan együtt kell működniök, egyrészt azért, hogy az átfedéseket kiküszöböljék, másrészt, hogy a matematikatanárok olyan megfelelő példákat dolgoztassanak ki, amelyek a későbbiek folyamán a statisztikai oktatás anyagába szervesen illeszkednek. A statisztikai és a matematikai oktatási anyag elhatárolásának már a tantervekben meg kell lennie.

Dr. Fülöp Sándor elvtárs, a Könnyűipari Minisztérium tervfőosztályának csoportvezetője, mint a vállalati statisztikusokat vizsgáló bizottság tagja és a statisztikai konferenciák vezetője az iskolán kívül folyó statisztikai oktatás problémáival foglalkozott. Felvetette, hogy a jelenlegi statisztikai oktatás egyik hiányossága, hogy a statisztika mellett számviteli és tervezési ismeretekre nem tanítja a vállalati statisztikusokat. Ezekre pedig munkájuknak elvégzése során elengedhetetlenül szükségük van. Könyvviteli alapismeretek nélkül például az önköltségstatisztikát megérteni nem tudja senki, a tervet pedig a tervkészítés módszereinek és menetének alapismerete nélkül helyesen mérni nem lehet.

A statisztikai oktatómunkában tapasztalható hiányosságok oka nagyrésztben az, hogy az oktatók számára nem adták meg a statisztika tanításának módszertanát. E hiányosságon a lehető legsürgősebben segíteni kell.

Boros Jánosné elvtársnő, a budapesti statisztikai technikum tanára, a statisztika és a politikai gazdaságtan oktatásának kapcsolatáról és a statisztika pártos jellegének kidomborításáról beszélt. A középiskolai oktatásban e téren hiányosságok voltak, bár mind az általános, mind az ágazati statisztika anyaga erre tág lehetőséget nyújt. Felhívta arra a figyelmet, hogy az 1952—53-as tanévben számolni kell azzal, hogy a középiskolák alsóbb osztályaiban a statisztikai tanítást nem előzi meg politikai gazdaságtani oktatás és így a statisztikát tanító tanároknak kell az anyaghoz kapcsolódó politikai gazdaságtani ismeretekre is megtanítani a tanulókat.

Olle Lajos elvtárs (Közgazdasági Egyetem, statisztikai tanszék) az elemzőkészség kifejlesztésének kérdéséhez szövelt hozzá. Az elemzés tanítása nem képezheti külön részét a statisztikai oktatási anyagnak. Az egyes mutatószámok között fennálló alapvető összefüggéseket az ezen mutatószámokról szóló előadások során kell tárgyalni. Külön az elemzésről szóló előadások csak ismétlései lennének a már előzőekben tárgyaltaknak. A hallgatók elemzési készségének fokozása elsősorban a statisztikai gyakorlatok feladata. A gyakorlatok olyan példákat kell megoldatni, melyek megkövetelik az előadásokon hallottak, az egyes társadalmi, gazdasági jelenségek összefüggő vizsgálatát. Ez egyúttal színesíti, érdekessé teszi az anyagot, és a dialektikus, logikus gondolkodásmódot fejleszti. Ezt az irányelvet kell követni a példatárak összeállításánál is. Szerkezetileg az egymást követő példákknak egyre nehezebbeknek kell lenniök, a mutatószámok mind szélesebb körét kell magukban foglalniök.

Szabó László elvtárs, a Számviteli Főiskola statisztikai tanszékének tanára, felvetette, hogy a matematikai oktatás eltávolodik az élettől. A matematikai oktatás során a példák kiválasztására fokozottabb gondot kell fordítani. A matematikai és statisztikai oktatás kapcsola-

táról szólva azt mondta, hogy abból, hogy a matematika adja elő a statisztika egyes eszközeit, csak olyan zavar támadhat, hogy a hallgatók „fújják” a képleteket anélkül, hogy értenék, hogy közgazdaságilag miről is van szó. A statisztika és a tervezés, valamint a könyvvitel kapcsolatáról szólva javasolta az egészséges munkagyakorlatok megszervezését.

Kreko Béla elvtárs, a Gazdasági és Műszaki Akadémia matematika tanára, rámutatott arra, hogy az anketon felszólalók a statisztikai oktatás során tapasztalt számolási, matematikai hiányosságokért egyértelműen a matematikai oktatást és a matematika-tanárokat kívánták felelőssé tenni, holott magát a statisztikai oktatást is szükséges ebből a szempontból komolyan megbírálni. Magának az anketának tanulságait elsősorban a statisztikai technikumokban kell felhasználni. A számolási készség fokozása érdekében azt tanácsolta, hogy vezessék be a logarítccal való számolás tanítását. Ez nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a tanulók a mechanikus műveletek elvégzése mellett megtanuljanak a számokkal bánni, az eredmények nagyságrendjének megállapításában gyakorlatra tegyenek szert. Emellett több időt kellene fordítani a fejszámolás fejlesztésére.

Ezekután *Schneller Károly*, a szegedi egyetem statisztikai tanára és *Theisz Ede*, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem statisztikai tanára, a statisztikai oktatás kérdésének pedagógiai részéhez szöveget hoztak. Kifejtették, hogy a statisztikai oktatást szemléltetőbbé, könnyebben érthetővé lehetne tenni a grafikus ábrázolási módszerek fokozottabb alkalmazásával. Kérték, hogy ehhez a Központi Statisztikai Hivatal folyóiratain keresztül a támogatást adja meg. *Theisz* professzor a jogászképzés során a statisztikában lévő logikai kapcsolatok hangsúlyozásának szükségességéről beszél.

Mizerák Józsefné, III. éves egyetemi hallgató és *Székfi Magda*, a Mező-utcai statisztikai technikum tanulója, a statisztika tanulása terén szerzett tapasztalataikról beszéltek. Az egyetemen a gyakorlatok nincsenek megfelelően összehangolva, a gyakorlatvezetők kevés példát hoznak fel a gyakorlati élet területéről. A statisztika a gyakorlati életben betöltött szerepének fokozottabb kihangsúlyozásával és bemutatásával a statisztikát jobban meg-

lehetne szeretettni a hallgatóság. A technikumokon a jövőben a statisztikai szakörök számát és színvonalát emelni fogják. A budapesti statisztikai technikum szakköre elhatározta, hogy az iskolában a jövő tanévben a diákok között statisztikai minta-adatfelvételt fog végrehajtani.

A felszólalásokra válaszolva *Rédei* elvtárs rámutatott arra, hogy a statisztika előtti álló országos feladatok elvégzéséhez a jövőben még fokozottabban lesz szükség megfelelően képzett statisztikusokra. A statisztika színvonalának emeléséhez pedig elengedhetetlenül szükséges a statisztika oktatási módszertanának a kidolgozása. Ennek jegyében rendezték meg ezt az ankétot.

A matematikai felkészültséggel kapcsolatban leszögezhető, hogy a legnagyobb hiányosság e téren abban mutatkozik, hogy a hallgatók mechanikusan gondolkodnak, nincsen meg a kellő gyakorlatuk a számolásban. Az arányok, a nagyságrendek megállapítása még komoly nehézséget jelent számukra. Ezen a hiányosságon az ankét tapasztalatai alapján a matematikai oktatás mellett a statisztikai gyakorlatoknak is segítenők kell.

A Központi Statisztikai Hivatal által kiadandó példatárak összeállításánál hasznosítani kívánjuk az értekezlet tanulságait, ezek fel fogják ölelni mind a számolási készség fokozására, mind az elemzés fejlesztésére és gyakorlásra alkalmas példákat. A példatárak a matematika-tanárok számára is segítséget fognak nyújtani a megfelelő példák kidolgozásához és kiválasztásához.

A tervgazdasági és számviteli ismeretek oktatása feltétlenül szükséges a statisztikusok képzésénél. Az új statisztikai vizsgarendszer közép- és felsőfokú vizsgáinak anyagát már ennek megfelelően állították össze.

Az anketon elhangzott felszólalások, javaslatok bő anyagot szolgáltatnak az Oktatási osztály további munkájához. Az Oktatási osztály feladata lesz, hogy azt rendszerezze, feldolgozza. A statisztika tanítása módszertanának kidolgozásához haldéktalanul hozzá kell kezdeni és ebbe feltétlenül be kell vonni az e téren gazdag tapasztalatokkal rendelkező tanárokat és oktatókat.

Az értekezletet *Bárd Károly* elvtárs zárta be. Megállapította, hogy az ankét az első

sikeres lépést jelentette azon módszerek feltárásához és megismeréséhez, melyekkel a statisztika tanítása továbbfejleszhető. Kérte a megjelenteket, hogy a felvetett problémákkal a továbbiakban is foglalkozzanak, észrevételeiket feltétlenül juttassák

el a Statisztikai Hivatal Oktatási osztályához. Az értekezlet tapasztalatainak érvényesítését már a most meginduló 1952—53-as tanévben megkezdik és nem kétséges, hogy ennek nyomán a statisztikusok képzettsége, szakmájuk iránti szeretete tovább fog nőni.

A Békésmegyei Statisztikai Kirendeltség munkájának első tapasztalatai

A Statisztikai Hivatal helyi szervei a független területi statisztikai szervek megalakulása előtt a tanácsok Terv- és Statisztikai Osztályán belül végezték feladatukat. A statisztikai munkát a járási tanácson belül lebecsülték, tehernek érezték. A statisztikai csoport munkájának a Megyei Tanács sem tulajdonított különösebb fontosságot és csak ritka esetben hívta meg a V. B. elé a csoportot, hogy számoljon be munkájáról.

A statisztikai csoport alig végzett érdemi statisztikai munkát, elemzést, értékelést. Munkájuk nagy részét az adatok begyűjtése és összesítése képezte. Ez a munka csaknem teljes egészében mezőgazdasági vonatkozású volt (gazdálajstrom, vetésterületi összeírás, állatszámírlás, TSZCS adatgyűjtése) és csak kis részben foglalkoztunk a helyi ipar, kereskedelem, szociális- és kulturális élet adataival.

A mezőgazdasági statisztikai munkák túlsúlyának az volt az oka, hogy az egyéni gazdaságok nagy száma, szétszórtsága alapos helyi tanulmányozást tett szükségessé az ellenőrzés hathatós megszervezése érdekében. A csoport kis létszáma miatt a többi feladatokkal nem is tudott megfelelően foglalkozni, mert egy-egy előadóra a mezőgazdasági kampánymunkákon kívül — melyben mindenkinek részt kellett venni — még a szociális, kulturális, oktatási, népművelési, népmozgalmi, lakás-, iparstatisztikai feladatok elvégzésére is jutott. Elképzelhető, hogy ilyen feltételek mellett ezeket a fel-

adatokat valamirevaló módon elvégezni nem lehetett. Nem is szólva arról, hogy a Tanács a statisztikai csoportot gyakran egyéb — a statisztikával egyáltalában nem összefüggő — feladatok elvégzésére is igénybe vette.

Döntő fordulatot hozott a statisztikai munkában a Minisztertanács 2021/6/1952. sz. határozata, mely a területi statisztikai szervek felállítását, a tanácstól független kirendeltségek és felügyelőségek megalakítását rendelte el, meghatározta a beszámolási rendszer és egységes statisztikai módszerek kialakítását és a Hivatal feladatává tette az egységes statisztikai munka rendszeres ellenőrzését és a statisztikusok képzését. A rendelet megjelenése lehetővé tette, hogy a statisztikai szervek minden helyi befolyástól függetlenül végezhesék munkájukat.

Az átszervezés nehéz feladat elé állította a statisztikai csoportot. A rendelet megjelenése után az volt az első feladat, hogy a felügyelőségek és a kirendeltség részére megfelelő munkafeltételeket, telefonösszeköttetést stb. biztosítsunk. Még nagyobb feladatot jelentett a bővülő hivatal részére az új káderek biztosítása.

Az átszervezéssel teljesen megváltozott a helyi statisztikai szervek munkája és feladata. Megváltozott a statisztikai csoportok viszonya a Tanácshoz és társhatóságokhoz is. A területi statisztikai szervek dolgozói nehezen illeszkedtek be a megváltozott helyzetbe. Különösen a járásoknál voltak

nehézségek, ahol hozzászoktak az állandó gyámkodáshoz és irányításhoz. Nehezen szokták meg, hogy ezután teljesen önállóak, és a járás területén a statisztikai munkát teljesen önállóan kell végezniök. Különösen a vezetés elsajátításánál voltak nehézségek. A vezetés megszilárdítása érdekében egyes járásokban átcsoportosítást kellett végrehajtani. A helyes munkamódszerek kialakítása érdekében több ízben munkaértekezletre hívtuk össze a felügyelőségek dolgozóit.

Az átszervezéssel kapcsolatban a statisztikusok szakmai továbbfejlődése előtt nagyobb perspektívák nyílnak. Eddig egyhelyben topogtunk, általában csak időszakonként megismétlődő, azonos jellegű feladatokat végeztünk. Most munkánk érdekesebb lett, jobban át tudjuk tekinteni a megyére vonatkozó statisztikai adatokat.

A területi statisztikai szervek megalakulása óta az első nagyobb munkát a tavaszi vetésterület összeírása jelentette. A munkában elkövetett hibák megmutatták, hogy nem vettük eléggé tekintetbe a megváltozott körülményeket. Az ellenőrzés során most már nem mint a Tanács felügyeleti szervei, hanem mint önálló szervek végeztük munkánkat. Sok községben, ahol nem értették meg a statisztikai hálózat szerepét, azt mondták, hogy most már a statisztikai kirendeltség — mert a tanács apparátusából kivált — nekik nem adhat utasítást, hanem csak a Tanács megfelelő osztálya.

Ezeket a tanácsokat meg kellett győzni helytelen állásfoglalásukról. Olyan adatgyűjtésnél, melyre az igazgatási szerveknek is utasítást kellett adniok, akadályozta a munkát az igazgatási szervek késlekedése. Így történt ez a fagykár által érintett területek összeírásánál is. Az igazgatási szer-

vek rendelete csak egy-két nappal a járási összesítő elkészítése előtt érkezett meg.

A területi statisztikai hálózat megalakulása óta már teremtett magának bizonyos tekintélyt. Míg a Tanács Terv- és Statisztikai osztályán dolgoztunk, addig a Tanács egyes osztályai igen ritkán kerestek fel azzal, hogy részükre adatokat adjunk ki. Ma már látják, hogy adataink helyesek és hogy a központi szervek is a statisztikai szervezet adatait veszik figyelembe, és mind több azoknak a száma, akik kérésükkel a megyei kirendeltséghez fordulnak.

Az átszervezéssel kapcsolatos munka az ipari, kereskedelmi, szociális és kulturális vonalon tulajdonképpen csak július 1-ével indult meg, így arról még nincsenek tapasztalataink. Máris megállapítható azonban, hogy a vállalatok általában jól fogadják ellenőrzéseinket, követik útmutatásainkat és mindinkább látják a statisztikai adatszolgáltatás jelentőségét. Maguk a vállalati statisztikusok is elmondják, hogy az utóbbi időben sokat nőtt a statisztika fontossága.

A területi statisztikai hálózat dolgozóinak feltétlenül fejleszteniök kell szakmai és politikai tudásukat, hogy a fokozódó követelményeknek megfeleljenek. Ezt szolgálják a Központi Statisztikai Hivatal által rendszeresített bentlakásos tanfolyamok, az egyéni tanulás rendszeres konferenciái, ahol megismerkednek a Szovjetunió tapasztalataival, szakmailag és politikailag is fejlődnek. A statisztikai kirendeltségek dolgozói csak így tudják azt a megtisztelő és szép feladatot betölteni, mellyel pártunk és kormányzatunk megbízta őket.

Garai József

a KSH Békésmegyei Kirendeltségének vezetője

Ankét a Statisztikai Kiadóvállalat 1953. évi könyvkiadási tervéről

A Statisztikai Kiadóvállalat 1952. augusztus 7-én értekezletre hívta össze a Központi Statisztikai Hivatalban és a statisztikai munka egyéb területein dolgozó elvtársakat, akik résztvettek a statisztikai folyóiratok és a statisztikai oktatás munkájában. Az ankéton ismertették az 1953. évi statisztikai könyvkiadási programot.

A programhoz a megjelentek közül számosan szoltak hozzá és azt javaslataikkal kiegészítették. Az értekezlet során kiderült, hogy különösen a mezőgazdasági statisztika, a nemzeti jövedelemszámítás egyes kérdései, a statisztikai oktatás, az ellenőrzés, az operatív számvitel területén van hiány megfelelő szakirodalomban.

A hozzászólók rámutattak arra, hogy nagy szükség van az olyan statisztikai

szakkönyvek megjelentetésére, amelyek tisztázzák a statisztikai és a számviteli munka kapcsolatait, elősegítik a legjobb elemző módszerek kialakítását és emelik a statisztikusok szakmai képzettségét. Elhangzott az a javaslat, hogy egy munkaközösség készítsen el egy kiadványt „A statisztika alkalmazása a vállalati ellenőrzésnél” címmel, mely mind az ellenőrök, mind a statisztikusok részére hasznos lenne. Többen javasolták, hogy a Kiadóvállalat jelentessen meg olyan kiadványokat, mint a „Statisztika a vállalatvezetés szolgálatában” c. brosúra volt, amely igen alkalmasnak mutatkozott a statisztika és a statisztikai elemzés népszerűsítésére.

Az ankét hasznos javaslatokkal egészítette ki a Kiadóvállalat 1953. évi könyvkiadási tervét.

A Központi Statisztikai Hivatal Ipari főosztályának lapja, az

IPARSTATISZTIKAI ÉRTESÍTŐ

az iparstatisztika gyakorlati és időszerű elméleti kérdéseivel foglalkozik, kapcsolatot képez az üzemi statisztikusok és a Központi Statisztikai Hivatal között, az iparstatisztikusok mindennapi munkájának segítőtársa.

Megjelenik minden hónap végén

Előfizetési ára egy évre 24 Ft, félévre 12 Ft

Egyes szám ára: 2 Ft

Megrendelhető a Posta Központi Hirlapirodánál
(V. József-nádor tér 1.)

KÖNYVSZEMLE*

POLITIKAI IRODALOM

Lenin, V. I. Művel. 25. kötet. 1917 június—szep-
tember. (I. V. Lenin; Szocsinyenijja.) 580 old.
Szikra, Budapest. 1952.

TERVGAZDASÁG

Almási G.—Erdős S. dr.—Turányi I.: Mezőgazda-
sági szállítások tervezésének irányelvei. 203 old.
Közlekedési Kiadó, Budapest. 1952.

Amszibovickij, M. A.—Tiles, L. L.: Az operatív
tervezés megszervezése az építőiparban. (Organi-
zácija operatívnyovo planyirovanija v sztrojitel-
sztve.) 71 old. Tervgazdasági Könyvkiadó, Buda-
pest. 1952.

Gerő Gy.: Ipari tervgazdaságtan. 163 old. Élelmi-
széripari és Begyűjtési Könyv- és Lapkiadó. Buda-
pest. 1952.

Ityin, M. A.: A lakosság vásárlóalapjának ki-
számítása. 60 old. Országos Tervhivatal. Buda-
pest. 1952.

Kascejev, A. Sz.: Az üzlet (bolt) gazdasági tevé-
kenységének tervezése. (Planyirovanije hozjajsztve-
nelnoj gyejtajelomsztij magazina.) 96 old. Keres-
kedelmi Szakkönyv- és Lapkiadó, Budapest. 1952.

Vállalati tervezés. 2. A belkereskedelmi tervezés
főbb szempontjai és módszere. 156 old. Pénzügyi
Kiadó, Budapest. 1952.

Vállalati tervezés. 4. Könyvüipari vállalat éves
terve. 162 old. Pénzügyi Kiadó, Budapest, (Mérleg-
képes könyvelői vizsgára előkészítő tanfolyam
jegyzetei.)

STATISZTIKA

Építőipari statisztikai kérdőívek és utasítások
1952 II. félévére. 119 old. + szövegközl táblázatok.
Statisztikai Kiadóvállalat, Budapest. 1952.

Iparstatisztikai havi kérdőívek és utasítások 1952.
évre. Általános rész. Módosított kiadás a II. fél-
évre. 71 old. Statisztikai Kiadóvállalat, Budapest,
1952.

Prigly B.: Ipari munkaügyi és termelékenység
statisztika. 135 old. Statisztikai Kiadóvállalat, Buda-
pest. 1952.

Számvitel. Iparstatisztika. 117 old. Pénzügyi Ki-
adó, Budapest, 1952. (Mérlegképes könyvviteli vizs-
gára előkészítő tanfolyam jegyzetei.)

Szkvorcov: Iskolastatisztika. (Szkolnaja sztatizs-
tyika.) 188 old. Statisztikai Kiadóvállalat, Buda-
pest, 1952.

SZÁMVITEL

Allami mezőgazdasági gépállomások kötelező
számlakerete, 1952. 140 old. Pénzügyminisztériumi
Könyv- és Lapkiadó Vállalat, Budapest, 1952.

Belkereskedelmi vállalatok számvitele. 202 old.
+ táblázatok. Pénzügyi Kiadó, Budapest, 1952.
(Mérlegképes könyvelői vizsgára előkészítő tan-
folyam jegyzetei.)

Kacnelbaum: Forgóeszközök normatívái a gép-
iparban. (Normirovanije oborotnih szredstv v
masinosztrojnyiji.) 231 old. Nehézipari Könyv- és
Folyóiratkiadó Vállalat, Budapest, 1952.

Kötelező általános ipari számlakeret. 1952. 200
old. + 1 táblázat. Pénzügyi Kiadó, Budapest, 1952.

Kötelező általános pénzügyi számlakeret. 1952.
64 old. Pénzügyminisztériumi Könyv- és Lapkiadó
Vállalat, Budapest, 1952.

Számvitel. Allami gazdaságok és termelőszövet-
kezetek könyvvitele. Összeállította: Vas Béla. 176
old. Pénzügyminisztériumi Könyv- és Lapkiadó,
Budapest, 1952.

Vámbéry—Strelisky: Bevezetés a mezőgazdasági
számvitelbe. I. Általános rész. 74 old. + 1 táb-
lázat. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1952.

FOLYÓIRATSZEMLE**

POLITIKAI IRODALOM

Komor I.: A szocializmus felépítésének vezér-
fonala (Sztdlni műveinek 13. kötete.) 561—576.
old. (Társadalmi Szemle. 1952/6—7.)

POLITIKAI GAZDASÁGTAN

Kozlov G.: A pénz a szocializmusban. 494—506.
old. (Magyar-Szovjet Közgazd. Szemle. 1952/6.)

Vörös Gy.: A Tőke III. kötetéről. 603—626. old.
(Társadalmi Szemle. 1952/6—7.)

* Ebben a rovatban a Központi Statisztikai
Hivatal könyvtárába érkezett fontosabb munkák
címeit közöljük szakszerűen csoportosításban.

** Ebben a rovatban a Központi Statisztikai
Hivatal könyvtára által beszerzett legfrissebb
folyóiratszemlék jelentősebb cikkeit soroljuk fel
szakszerűen csoportosításban. A külföldi cikkek
címeit magyar fordításban adjuk.

TERVGAZDASÁG

A Német Demokratikus Köztársaság népgazdasá-
gának legfontosabb feladatai 1952-ben. 15—17. old.
(Tájékoztatói Szolgálat, 1952/2.)

Déri T.: Vasúthálózati üzemi tervezés. 240—
259. old. (Közlekedéstudományi Szemle, 1952/7.)

Gladkov, I.: A szocialista népgazdaság tervezési
fejlődéséről. 3—20. old. ((Voproszi Ekonomiki,
1952/7.)

Hasko L.: Német Demokratikus Köztársaság
vegyiparának öt éves terve. 216—217. old. (Magyar
Kémikusok Lapja. 1952/7.)

Karádi Gy.: Az ütemes termelés. 1—4. old. (Több-
termelés, 1952/6.)

Tokarski, Z.: Pénztári tervezés Lengyelországban.
(Dokumentáció a „Zycie Gospodarcze” 1952/9. szá-
mából.) 361—363. old. (Közgazdasági Irodalmi
Szemle, 1952/6.)

STATISZTIKA

A lakosság pénzbevételei és kiadásai mérlegének elemzése. 93—99. old. (Stat. Obzor, 1952/1—2.)

Barcal F.: A csehszlovák népgazdaság energia-mérlege. 32—49. old. (Stat. Obzor, 1952/1—2.)

Cervený, A.: A szakminisztériumnak alá rendelt gazdaságstatisztikai egységek megszervezése és funkciója. 51—63. old. (Stat. Obzor, 1952/1—2.)

Horunszij, L.: A statisztikának mint tudománynak néhány kérdése. 60—72. old. (Voproszi Ekonomiki, 1952/7.)

Mach, J.: Az új árindexek. 99—104. old. (Stat. Obzor, 1952/1—2.)

Milyenek ismerték meg a magyar statisztikusok a Szovjetunió statisztikai szervezetét. 11—21. old. (Stat. Obzor, 1952/1—2.)

Srb, V. dr.: A demográfiai terminológia. 104—112. old. (Stat. Obzor, 1952/1—2.)

Srb, V. dr.: A halandóság, mint az életszínvonal egyik mutatószáma. 28—32. old. (Stat. Obzor, 1952/1—2.)

Vávrovsky, F.: A népgazdaság felépítése statisztikai ellenőrzésének megszervezése. 81—93. old. (Stat. Obzor, 1952/1—2.)

SZÁMVITEL

Welzmann, N.: Egy militarizált közigazgatás vállalat mérlegei. (Dokumentáció a „New Times” 1952/IV. 16-iki számából) 372—374. old. (Közgazdasági Irodalmi Szemle, 1952/6.)

Zverjev, A.: Pénzügyi fegyelem és rubel útján történő ellenőrzése a Szovjetunió népgazdaságában. 21—36. old. (Bolsevik, 1952/12.)

EGYEB

Forgács T.: A magyar belkereskedelem fejlődése a felszabadulás után. 506—529. old. (Magyar-Szovjet Közgazd. Szemle, 1952/8.)

Kerrigan, P.: Munkanélküliség és a háborúra való felkészülés. (Dokumentáció u. „Communist Review” 1952 májusi számából.) 329—331. old. (Közgazdasági Irodalmi Szemle, 1952/6.)

Kína és Korea az iparosodás útján. 10—12. old. (Újítók Lapja, 1952/14.)

Szmit, M.: A kizsákmányolás mértékének növekedése az USA-ban a második világháború után. 85—101. old. (Voproszi Ekonomiki, 1952/7.)

HELYREIGAZÍTÁS

A Statisztikai Szemle júliusi számának „Hozzászólás” rovatában közölt „Statisztika a szűk keresztmetszetek felszámolásának szolgálatában” c. cikk szerzői:

Georgevics György és dr. Varga József (Magyar Gyapjúfonó- és Szövőgyár).

A szerzők neve technikai hiba folytán kimaradt.

A szerkesztőség

A „SZOCIALISTA STATISZTIKA KÖNYVTÁRA”

című sorozat huszonhetedik számaként

megjelenik

Dr. Héja László, Dr. Szira Tamás

MŰSZAKI STATISZTIKA

című munkája.

A könyv ismerteti a legfontosabb műszaki-gazdasági mutatók számítási módját, alkalmazásának lehetőségeit. Külön fejezetben foglalkozik a műszaki fejlesztés statisztikájával, ismerteti a műszaki-szervezési intézkedéseket, és ezeknek az intézkedéseknek ellenőrzési módjait. A nehéz fizikai és munkaigényes munkák gépesítéséről szóló fejezetben tárgyalja a gépesítés színvonalának megállapításához szükséges mutatók, a munkafordítás és a gépesítés hatékonyságának, számbavételének gyakorlatát. Foglalkozik a kapacitás kihasználásának mérésével, ismerteti a műszaki statisztika anyagfelhasználási mutatószámait, a termelékenység mutatószámokat, végül a minőség és választék mutatószámait.

Kapható lesz

az Állami Könyvterjesztő Vállalat könyvesboltjaiban

A „SZOCIALISTA STATISZTIKA KÖNYVTÁRA”

című sorozat huszonötödik számaként

megjelent

PRIGLY BÉLA

Ipari munkaügyi és termelékenységi statisztika

című munkája.

A könyv foglalkozik a munkaerő és munkaidő statisztikájával, amelyen belül ismerteti a munkaerőstatisztika általános feladatait és a munkaerő és munkaidő megfigyelésével kapcsolatban használatos mutatószámokat. Részletesen tárgyalja a munkatermelékenység megfigyelésénél alkalmazott módszereket, ismerteti a munkatermelékenységi indexeket. „A munkabér statisztikája” című fejezetben felsorolja a különböző bérfizetési rendszereket és bemutatja a munkabér vizsgálatának statisztikai módszereit.

Ára: 17.50 Ft

KAPHATÓ

az Állami Könyvterjesztő Vállalat könyvesboltjaiban